

LIETUVOS BANKAS

PRANEŠIMAS
APIE PAGRINDINIO TIKSLO
ĮGYVENDINIMĄ, FUNKCIJŲ VYKDYMĄ
IR BANKŲ SISTEMOS BŪKLĘ
2003 METAIS

TEIKIAMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMUI

VILNIUS
2004 m. kovas

TURINYS

Ižanga	5
I. Lietuvos ir pasaulio ekonomikos raida	7
Kainų raida ir jų stabilumas	7
Vartotojų kainų indekso pokyčiai	7
Administruojamų kainų ir netiesioginių mokesčių įtaka vartotojų kainoms.....	8
Pasaulinių naftos kainų įtaka VKI.....	9
Gamintojų kainų kaita	10
Kitų kainų kaita	11
Bendrasis vidaus produktas	12
Pagrindinės pinigų politikos kryptys	13
Pagrindinis pinigų politikos tikslas ir fiksuoto kurso sistema.....	13
Pinigai ir finansų sistema.....	15
Pinigų bazė	15
Pinigų kiekis.....	17
Tarpbankinė rinka	19
Tarpbankinė užsienio valiutų skolinimo ir apsikeitimo sandorių rinka.....	20
Tarpbankinė litų skolinimo ir apsikeitimo sandorių rinka.....	20
Indėlių ir paskolų rinka	22
Indėliai bankuose ir jų palūkanų normos.....	22
Bankų paskolos ir jų palūkanų normos.....	27
Vyriausybės vertybinių popierių rinka.....	33
Pasaulio makroekonominė aplinka ir šalies mokėjimų balansas	35
Trumpa pasaulio makroekonomikos apžvalga.....	35
Trumpa būsimųjų Europos Sąjungos narių makroekonomikos apžvalga.....	36
Lietuvos mokėjimų balansas	37
II. Lietuvos banko operacijos	39
Pinigų politikos priemonės ir valiutos keitimo operacijos.....	39
Pinigų politikos priemonių taikymas	39
Privalomųjų atsargų reikalavimų vykdymas	39
Lietuvos banko paskolos.....	41
Valiutos keitimo operacijos.....	41
Užsienio atsargų valdymas	41
Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų valdymas.....	42
III. Grynujų pinigų valdymas	45
Grynujų pinigų išleidimas ir išėmimas	45
Banknotų ir monetų apyvartoje struktūra	45
Atsargų fondų saugojimas ir banknotų naikinimas.....	46

IV. Kredito įstaigų priežiūra	47
Pagrindinės kredito įstaigų priežiūros kryptys	47
Kredito įstaigų veiklos apžvalga	49
Kredito įstaigų veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymas	53
V. Rengimasis narystei Europos Sąjungoje ir bendradarbiavimas su tarptautinėmis finansų organizacijomis	55
Rengimasis narystei Europos Sąjungoje	55
Bendradarbiavimas su tarptautinėmis organizacijomis ir užsienio šalių centriniais bankais	56
VI. Lietuvos banko veiklos skaidrumo užtikrinimas	58
Lietuvos banko veiklos skaidrumas	58
Pinigų politikos skaidrumas	58
Pasirengimas dalyvauti Europos centrinių bankų sistemoje	58
Pinigų, bankų ir mokėjimo balanso statistikos tobulinimas	59
Informacijos skelbimas internete	59
Duomenų platinimo specialiųjų standartų taikymas	60
Šviečiamoji veikla	60

IŽANGA

Siekdamas Lietuvos banko įstatyme nustatyto pagrindinio tikslo Lietuvos bankas 2003 m. vykdė lito stabilumu grindžiamą pinigų politiką. Lietuvos piliečiams visuotiniame referendume pritarus pasirašytai Stojimo į Europos Sąjungą (ES) sutarčiai, toliau buvo teikiami siūlymai derinti Lietuvos ir Europos Bendrijos teisės nuostatas, Lietuvos banko teisės aktai derinami su Europos centrinio banko (ECB) reikalavimais, rengiamasi prisijungti prie Valiutų kursų mechanizmo II (VKM II).

Stojant į Europos Sąjungą ir jungiantis prie VKM II, yra priimtina Lietuvoje nusistovėjusi fiksuoto lito kurso sistema, prisidėjusi prie spartaus šalies makroekonomikos augimo ir mažos infliacijos. Metų defliacija buvo 1,3 procento. Išankstiniu vertinimu, realusis bendrasis vidaus produktas (BVP) 2003 m., palyginti su 2002 m., išaugo 8,9 procento. Ekonomiškai stipriausių pasaulio regionų ekonomika plėtojosi lėtai, todėl Lietuvos ūkio raida pernai buvo viena iš sparčiausių pasaulyje. Ją labiausiai skatino didėjanti vidaus paklausa, mažėjančios palūkanų normos, augančios investicijos, taip pat vis stiprėjantis JAV dolerio atžvilgiu euras, taigi ir litas. Einamosios sąskaitos deficitas (ESD), išankstiniais duomenimis, pernai sudarė 6,2 procento BVP.

Lietuvos banko įsipareigojimų litais padengimo aukso ir konvertuojamųjų valiutų atsargomis santykis 2003 m. pabaigoje buvo 151,5 procento. Tobulinant šalies užsienio atsargų valdymą, patvirtinti Lietuvos banko užsienio atsargų valdymo gairių pakeitimai, leidžiantys taikyti naują finansinę priemonę – finansinius ateities sandorius, kuriuos sudaro dauguma Europos centrinių bankų.

Lietuvos bankas, 2002 m. pabaigoje suderinęs su Tarptautiniu valiutos fondu (TVF) savo ketinimą anksčiau nustatyto termino gražinti likusią dalį paskolos, suteiktos 1994–1997 m. pagal Išplėstinio finansavimo programą, gražino ją praėjusių metų sausio pradžioje. Šiuo metu Lietuvos bankas neturi ilgalaikių įsipareigojimų tarptautinėms ar užsienio finansų institucijoms.

Šalyje toliau stiprėjo kredito įstaigų sistema. Aktyvindami savo veiklą, konkurenciją didino mažesni šalies bankai ir užsienio bankų skyriai. Latvijos AB RIETUMU BANKA gavo leidimą steigti atstovybę ir pradėti veiklą Lietuvoje. Kredito įstaigos toliau plėtojo teikiamas paslaugas. 2003 m. pabaigoje užsienio investuotojai valdė beveik 89 procentus komercinių bankų akcinio kapitalo. Bankų sistemos turtas pernai išaugo daugiau nei ketvirtadaliu, paskolų portfelis – 1,5 karto, o paskolų fiziniams asmenims suma – beveik 2 kartus. Toliau didėjo bankų paskolų portfelio ilgalaikių paskolų dalis, gerėjo šio portfelio kokybė. Nors gerokai lėčiau, bet didėjo ir indėlių apimtis. Sėkmingai ir pelningai savo veiklą plėtojo kredito unijos. Praėjusiais metais suteiktos 4 veiklos licencijos naujoms kredito unijoms. Metų pabaigoje visos šalies kredito įstaigos vykdė jų veiklos riziką ribojančius normatyvus.

Kredito įstaigų veiklos priežiūra buvo vykdoma vadovaujantis įstatymų ir kitų teisės aktų Lietuvos bankui suteiktais įgaliojimais bei atsižvelgiant į ES direktyvas ir Bazelio bankų priežiūros komiteto (toliau – Bazelio komitetas) rekomendacijas. Bankų inspektavimo programa papildyta elektroninės bankininkystės ir informacinių technologijų, taip pat įkeisto už paskolas nekilnojamojo turto įvertinimo klausimais. Buvo tobulinami kredito įstaigų veiklą apibrėžiantys teisės aktai. Siekiant geriau valdyti kredito riziką, pradėta įgyvendinti nauja centralizuotai tvarkomos Paskolų rizikos duomenų bazės koncepcija. Kad bankai galėtų tiksliau įvertinti abejotiną turtą ir jo riziką, patvirtintos Abejotinių aktyvų vertinimo, grupavimo ir specialiųjų atidėjimų sudarymo bendrosios nuostatos. Siekiant paskatinti bankus tinkamai valdyti operacinę riziką, patvirtintos Operacinės rizikos valdymo banke bendrosios nuostatos. Stengiantis taikyti veiksmingesnes pinigų plovimo prevencijos priemonės ir siekiant galiojančius teisės aktus suderinti su Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos Tarptautine konvencija dėl kovos su terorizmu finansavimo, naujais kriterijais papildytas nutarimas „Dėl kriterijų, kuriais

vadovaujantis operacija pinigais laikoma įtartina, patvirtinimo“. Lietuvos banke rengtuose susitikimuose su komercinių bankų atstovais dėl Bazelio komiteto Naujojo kapitalo susitarimo projekto aptarti pagrindiniai šio susitarimo principai ir numatomų darbų koordinavimo aspektai.

2003 m. liepos 1 d. įsigalioję nauji įstatymai šalies mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo srityje sustiprino Lietuvos banko vaidmenį. Lietuvos banko įstatymo 8 ir 53 straipsnių pakeitimo įstatyme įtvirtinta nauja funkcija – skatinti patvarų ir veiksmingą mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų veikimą. Atsiskaitymų baigtinumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose įstatyme Lietuvos bankui pavesta šias sistemas registruoti bei prižiūrėti, kaip vykdomi joms keliami reikalavimai, informuoti apie sistemas ir jų dalyvius atitinkamas ES valstybių narių institucijas. Šioms funkcijoms vykdyti Lietuvos banko valdyba patvirtino Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūros politiką bei Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų registravimo, duomenų tvarkymo ir skelbimo tvarką. Naujoji sistema LITAS pradėjo veikti šių metų sausio 19 d.

Siekdamas tinkamai pasirengti dalyvauti Europos centrinių bankų sistemos (ECBS) veikloje bei taikyti naujus tarptautinius standartus pinigų, bankų ir mokėjimų balanso statistikoje, Lietuvos bankas patvirtino Pinigų finansinių institucijų balanso statistinės atskaitomybės reikalavimų ir klasifikavimo principų bendrąsias nuostatas bei Išsamios kredito įstaigų balanso statistinės ataskaitos formą, Pinigų finansinių institucijų paskolų ir indėlių palūkanų normų statistinės atskaitomybės reikalavimų bendrąsias nuostatas ir ataskaitos formą, taip pat trūkstamas statistinių ataskaitų formas mokėjimų balansui sudaryti.

Rengdamasis tapti ECBS nariu, Lietuvos bankas dalyvavo ECB vykdomose programose, toliau bendradarbiavo su ECB pinigų ir valiutos kurso politikos, užsienio atsargų valdymo, pinigų ir bankų statistikos, mokėjimo sistemų, informacinių technologijų ir kitose srityse. Lietuvos banko valdybos pirmininkas stebėtojo teisėmis dalyvavo ECB Bendrosios tarybos posėdžiuose, kuriuose aptarta euro zonos ir siekiančių prie jos prisijungti šalių ekonomikos, pinigų ir finansų raida, taip pat ECB Valdančiosios tarybos politikos pozicija dėl valiutos kurso klausimų, susijusių su stojančiosiomis šalimis. Nuo Stojimo į ES sutarties pasirašymo datos Lietuvos banko ekspertai stebėtojų teisėmis dalyvauja ECBS komitetų darbe.

Lietuvos bankas ir Lietuvos monetų kalykla praėjusių metų pradžioje Bazelyje vykusioje tradicinėje Pasaulio pinigų konvencijoje eksponavo šalies progines ir apyvartines monetas. Kovo pabaigoje išleisti į apyvartą atnaujintos meninės išvaizdos, geriau apsaugoti 2003 m. laidos 50 litų vertės banknotai. Balandį priimtame nutarime nustatyta banknotų ir monetų atvaizdų naudojimo tvarka.

Gegužę Lietuvos banke vyko 6-asis kasmetinis Baltijos šalių centrinių bankų kasos ir emisijos departamentų seminaras „XXI amžiaus banknotas: dabartis ir perspektyvos“. Jame dalyvavo ECB, 8 šalių centrinių bankų ir žinomiausių pasaulio pinigų spausdinimo kompanijų atstovai.

Atkurto lietuviško lito išleidimo į apyvartą 10-mečio dieną – birželio 25-ąją – į apyvartą išleista proginė 200 litų nominalo moneta, skirta Mindaugo karūnavimo 750-osioms metinėms. Tai pirmoji lietuviška proginė moneta, nukaldinta iš dviejų tauriųjų metalų – aukso ir sidabro. Liepos pabaigoje apyvartoje pasirodė proginė 50 litų vertės moneta, skirta Vilniaus katedrai, – antroji serijos „Lietuvos istorijos ir architektūros paminklai“ moneta. Spalį į apyvartą išleista proginė 50 litų sidabro moneta, skirta XXVIII olimpiados žaidynėms Atėnuose, – jau trečioji moneta olimpine tematika. Lietuvos banke surengtas seminaras euro monetų kaldinimo klausimais.

Gruodžio pabaigoje Lietuvos banke atidaryta paroda „Bankai Lietuvoje. XIX a. pabaiga–XX a. I pusė. Projektuose, fotografijose, atvirukuose“. Kartu išleistas albumas, kuriame paskelbta beveik 300 parodos eksponatų.

Kainų raida ir jų stabilumas

Vartotojų kainų indekso pokyčiai

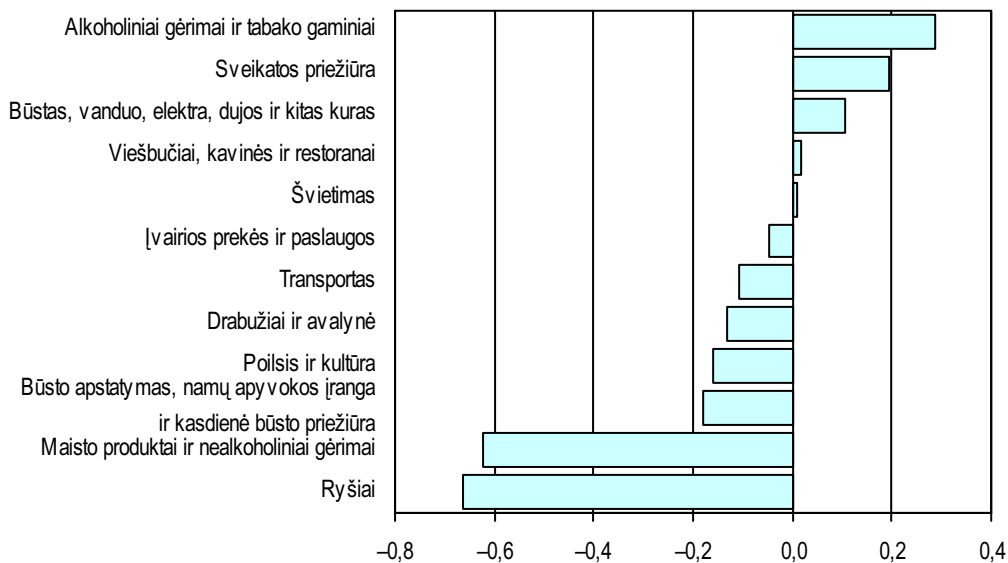
Jau antrus metus iš eilės mažėjančios vartotojų kainos Lietuvoje pernai sumažėjo 1,3 procento. Defliacijai įtakos turėjo administraciniai sprendimai, konkurencija, žemės ūkio produkcijos supirkimo kainos (vidaus veiksniai) ir vartotojų kainų kaitos tendencijos užsienio rinkose, valiutos kurso svyravimai, importo kainos (išorės veiksniai).

Vartotojų kainų sumažėjimą 2003 m. lėmė labai atpigusios ryšių paslaugos, atpigę maisto produktai, poilsiui ir kultūrai skirti reikmenys, taip pat būsto apstatymo, namų apyvokos įrangos ir kasdienės būsto priežiūros reikmenys bei transporto paslaugos. Defliaciją švelnino pabrangę tabako gaminiai, spaudos leidiniai, viešbučių ir sveikatos priežiūros paslaugos.

Praėjusiais metais dėl labiausiai (12,2%) atpigusių ryšių paslaugų vartotojų kainų indeksas (VKI) sumažėjo 0,7 procento. Ryšių paslaugų kainoms turėjo įtakos tai, kad buvo sumažintas tinklų sujungimo mokestis, o mobiliojo ryšio kompanijos, didėjant konkurencijai, nuolat mažino paslaugų kainas. Tačiau buvo padidintas fiksuoto telefono ryšio abonentinis mokestis socialiai remtiniems asmenims.

Svarbiausių prekių ir paslaugų grupių įtaka VKI pokyčiui 2003 m.

(procentais)

Dėl atpigusių maisto produktų bendrasis VKI pernai sumažėjo 0,6 procento. Maisto produktų kainas smarkiai paveikė žemės ūkio supirkimo kainos, atpigęs maisto produktų importas ir sumažintas PVM atšaldyti mėšai. 2003 m. trečiąjį ketvirtį, palyginti su tuo pačiu 2002 m. laikotarpiu, gyvulininkystės produktų supirkimo kainos sumažėjo 12,8 procento, gyvulinės kilmės produktų importas atpigo 9,1 procento, paruoštų maisto produktų ir gėrimų importas – 4,1 procento. Žuvys ir jų produktai vidaus rinkoje atpigo 11,4, mėsa ir jos produktai – 8,0, kava ir arbatžolės – 7,3 procento.

Tačiau 2003 m. pabrango pienas ir jo produktai (6,0%), vaisiai (6,9%) ir daržovės (0,8%). Padidėjusias daržovių ir vaisių kainas lėmė išaugusios augalininkystės produkcijos supirkimo kainos. Ypač išaugo vaisių (2003 m. trečiąjį ketvirtį, palyginti su 2002 m. tuo pačiu laikotarpiu, – 2,1 k.) ir bulvių (1,7 k.) supirkimo kainos. Didėjančioms pieno ir jo produktų kainoms įtakos turėjo pieno supirkimo kainos, kurios pirmąjį ir ketvirtąjį ketvirčiais padidėja dėl sumažėjusios pasiūlos žiemos mėnesiais.

Praėjusiais metais vienas iš svarbiausių kainų mažėjimo veiksnių buvo lito pabrangimas (beveik 17%) JAV dolerio atžvilgiu. Dėl to sumažėjo vartojimo prekių, importuotų už JAV dolerius, kainos. Dėl pigiau importuotų žaliavų ir pusfabrikačių kai kuriose pramonės veiklose sumažėjo gamintojų kainos.

2003 m., kaip minėta, brango tabako gaminiai, sveikatos priežiūros, viešbučių, kavinių ir restoranų paslaugos, didėjo būsto, vandens tiekimo, elektros, dujų ir kito kuro kainos. Minėtų prekių ir paslaugų kainų padidėjimą lėmė administraciniai sprendimai.

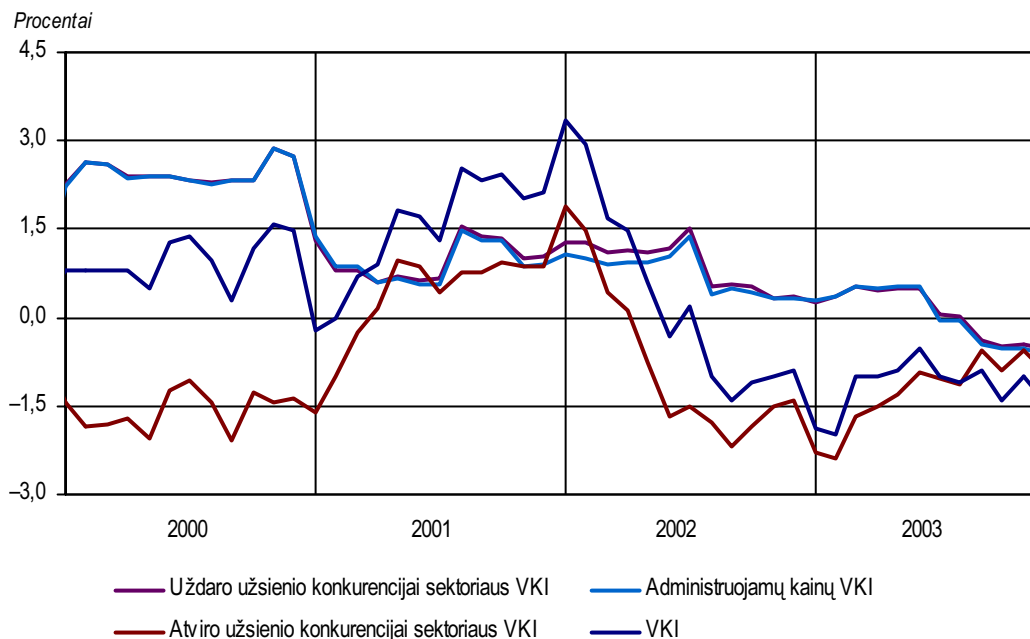
Administruojamų kainų ir netiesioginių mokesčių įtaka vartotojų kainoms

Praėjusiais metais 3,2 procento sumažėjusios administruojamos kainos¹ (Lietuvos banko skaičiavimais, jos sudarė 19,6% viso VKI) vartotojų kainas sumažino 0,6 procento. Didžiausios įtakos administruojamų kainų indeksui turėjo ryšių, elektros ir dujų kainų kaita.

Defliaciją pernai lėmė sumažėjusios kainos atvirame užsienio konkurencijai sektoriuje². Dėl investicijų į įmonių modernizavimą, geresnio gamybos pajėgumų panaudojimo, kylančio darbo našumo, didėjančios konkurencijos ir pabrangusio lito minėto sektoriaus prekių ir paslaugų kainos sumažėjo 1,3 procento, o visas VKI – 0,9 procento.

VKI kaitos veiksniai

(pokytis per metus)

2003 m. pradžioje 2,4 procento padidintas abonentinis mokestis už fiksuoto ryšio liniją socialiai remtiniams gyventojams, o antrąjį pusmetį per pusę sumažintas sujungimo mokestis. Be to, labai atpigo telefono pokalbiai mobiliųjų tinklų abonentams. Dėl šių sprendimų atpigusios ryšių paslaugos vartojimo kainas, kaip minėta, sumažino 0,7 procento.

Praėjusiais metais (sausį) padidintas akcizas dyzeliniam kurui, buvo didinamos keleivinio transporto paslaugų kainos. Padidėjus akcizui degalams ir pabrangus žaliai naftai pasaulinėje rinkoje, bet sumažėjus JAV dolerio kursui, degalų ir tepalų VKI sumažėjo 3,0 procento. Pabrangus tolimojo ir vidaus kelių susisiekimo paslaugoms, transporto paslaugų VKI padidėjo 3,2 procento. Bendras VKI dėl minėtų priežasčių sumažėjo 0,1 procento.

¹ Vandens, elektros, dujų ir kito kuro, transporto bei ryšių paslaugų kainos, kurias reguliuoja valstybė arba pačios monopolijos.

² Atviram užsienio konkurencijai sektoriui priskiriamų prekių ir paslaugų dalis sudarė 68,5 procento viso VKI, uždaram užsienio konkurencijai sektoriui priskiriamų prekių ir paslaugų dalis – 31,5 procento (iš jų administruojamų kainų – 19,6%).

Kovą padidinus akcizą tabako gaminiams, 12 procentų padidėjo šių gaminių kainos, kurios 0,3 procento padidino VKI.

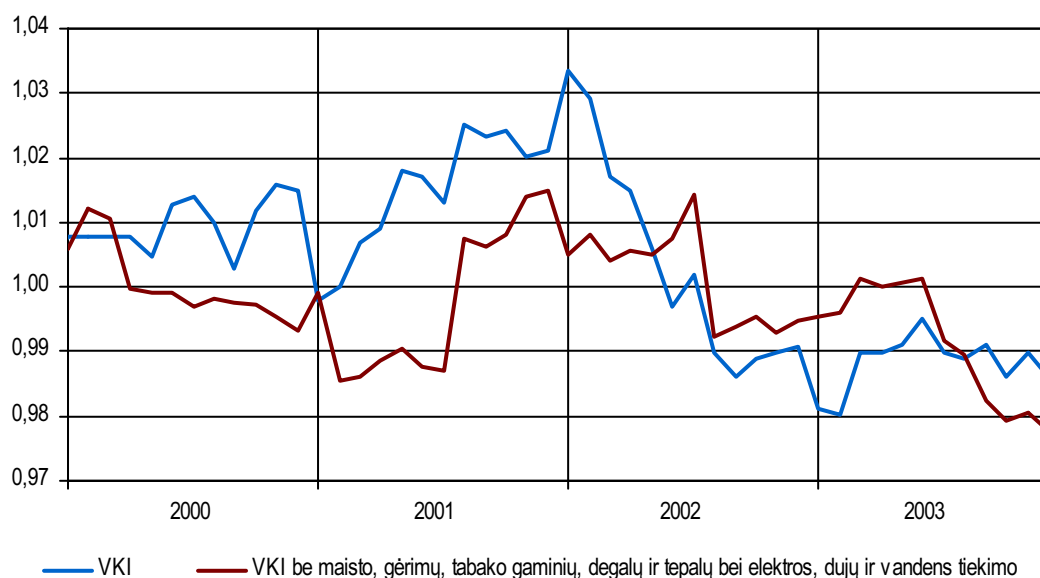
Praėjusių metų pradžioje sumažintas (nuo 18% iki 5%) PVM žaliai mėšai, o lengvatiniu 5 procentų PVM apmokestintos knygos, laikraščiai ir periodiniai leidiniai, taip pat viešbučių paslaugos (anksčiau šie leidiniai ir paslaugos nebuvo apmokestinti PVM). Dėl šių veiksmų įtakos VKI sumažėjo 0,7 procento.

Dėl sumažėjusio lito ir dolerio kurso atpigus dujų importui, liepą 8 procentais sumažinta dujų kaina vartotojams.

Neskaičiuojant maisto produktų ir gėrimų, tabako gaminių, degalų ir tepalų bei elektros, dujų ir vandens tiekimo kainų (šių prekių ir paslaugų grupių dalis buvo 58,5% VKI), 2003 m. vartotojų kainos sumažėjo 2,2 procento.

VKI kaita

(pokytis per metus)

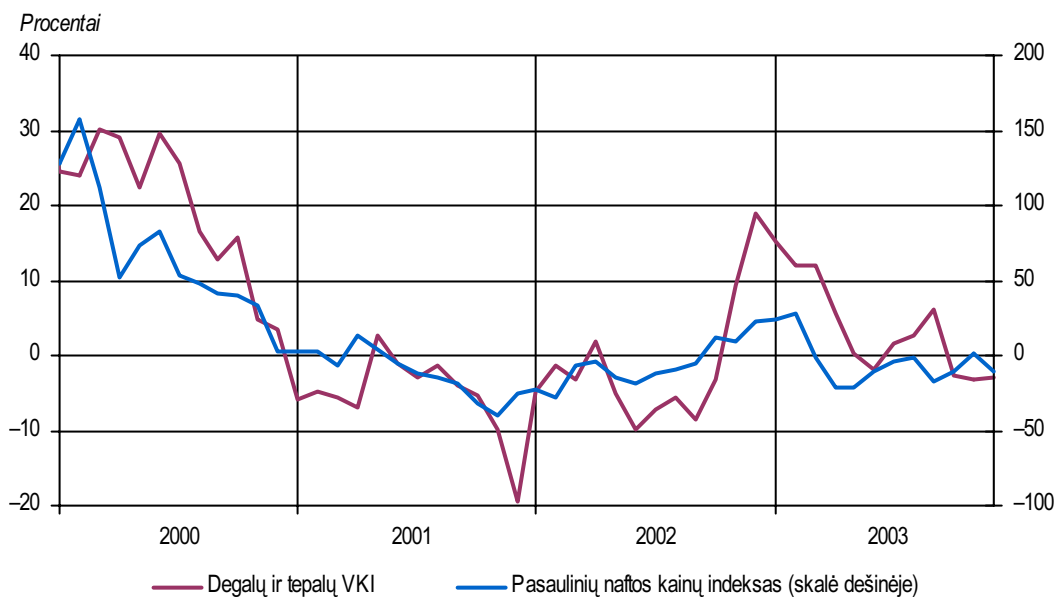

Pasaulinių naftos kainų įtaka VKI

2003 m. 1,4 procento atpigusios transporto prekės ir paslaugos vartojimo kainas sumažino 0,1 procento. Šios prekių grupės kainos mažėjo dėl degalų ir tepalų kainų, sudarančių daugiau negu pusę (54,5%) transporto VKI, pokyčių. Benzino ir kitų degalų kainos sumažėjo 12,8 procento dėl išorės veiksnių: pasaulinė naftos kaina JAV doleriais per metus padidėjo 7,0 procento, tačiau dėl lito ir JAV dolerio kurso svyravimų ji, perskaičiavus litais, sumažėjo 11,3 procento. Šių prekių kainų sumažėjimą sušvelnino šalyje padidintas akcizas.

Lietuvos degalų ir tepalų VKI priklausomybė nuo pasaulinių naftos kainų

(pokytis per metus)

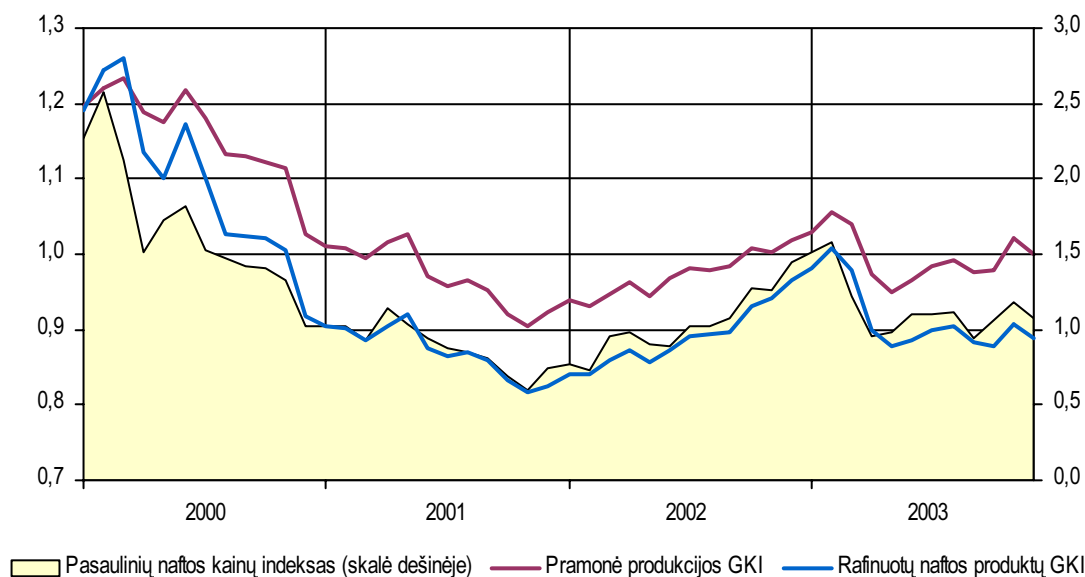
Gamintojų kainų kaita

Gamintojų parduotos pramonės produkcijos kainos pernai sumažėjo 0,2 procento. Tą lėmė 7,8 procento sumažėjusios kasybos ir karjerų eksploatavimo, taip pat 0,8 procento sumažėjusios elektros, dujų ir vandens tiekimo kainos. Apdirbamosios gamybos gamintojų kainų indeksas (GKI) padidėjo 0,1 procento.

Kaip ir anksčiau, didžiausios įtakos GKI turėjo rafinuotų naftos produktų kainų kaita. Šių produktų kainos, 2003 m. sumažėjusios 5,5 procento, visą GKI sumažino 1,1 procento. Parduotos rafinuotos naftos produkcijos kainų svyravimus lėmė pasaulinių naftos kainų kaita ir JAV dolerio bei lito kurso pokyčiai. Vidutinė mėnesio naftos kaina už barelių pasaulio rinkose padidėjo nuo 27,6 JAV dolerio (2002 m. pabaigoje) iki 29,6 JAV dolerio (2003 m. pabaigoje). Jau minėta, kad per metus beveik 17 procentų kritęs JAV dolerio kursas žalios naftos kainą litais sumažino 11,3 procento. (Gamintojų parduotos pramonės produkcijos kainos be rafinuotų naftos produktų padidėjo 1,1%.)

GKI priklausomybė nuo pasaulinių naftos kainų

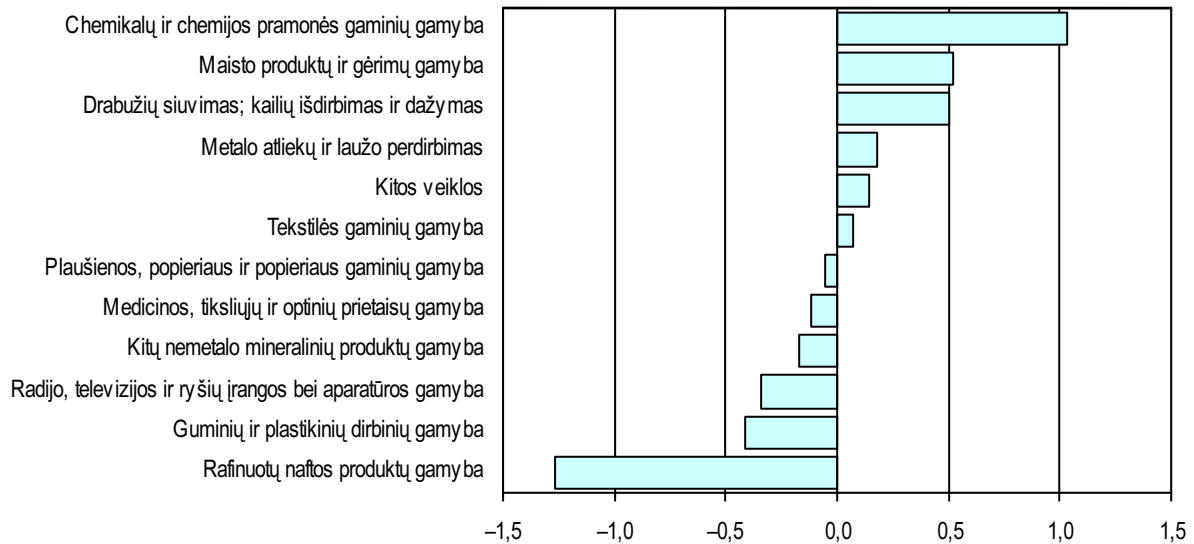
(pokytis per metus)

Kaip minėta, 2003 m. apdirbamosios gamybos GKI padidėjo 0,1 procento. Labiausiai padidėjo metalo atliekų ir laužo perdirbimo (27,0%), chemikalų ir chemijos pramonės gaminių (23,2%), drabužių siuvimo, kailių išdirbimo ir dažymo (5,4%), maisto produktų ir gėrimų (2,3%) GKI. Apdirbamosios gamybos GKI mažino ne tik rafinuotų naftos produktų, bet ir sumažėję radijo, televizijos ir ryšių įrangos bei aparatūros (10,8%), medicinos, tikslųjų ir optinių prietaisų (10,2%), guminių ir plastmasinių dirbinių (10,0%) GKI. Minėtų gaminių kainos sumažėjo dėl mažesnių gamybos sąnaudų pigiau (už JAV dolerius) importavus žaliavas.

Svarbiausių apdirbamosios gamybos veiklų įtaka GKI pokyčiui 2003 m.

(procentais)

Administraciniais sprendimais praėjusių metų liepą sumažintos dujų kainos 5,9 procento sumažino dujų gamybos ir paskirstymo GKI, dėl to apie 0,1 procento sumažėjo visas pramonės GKI.

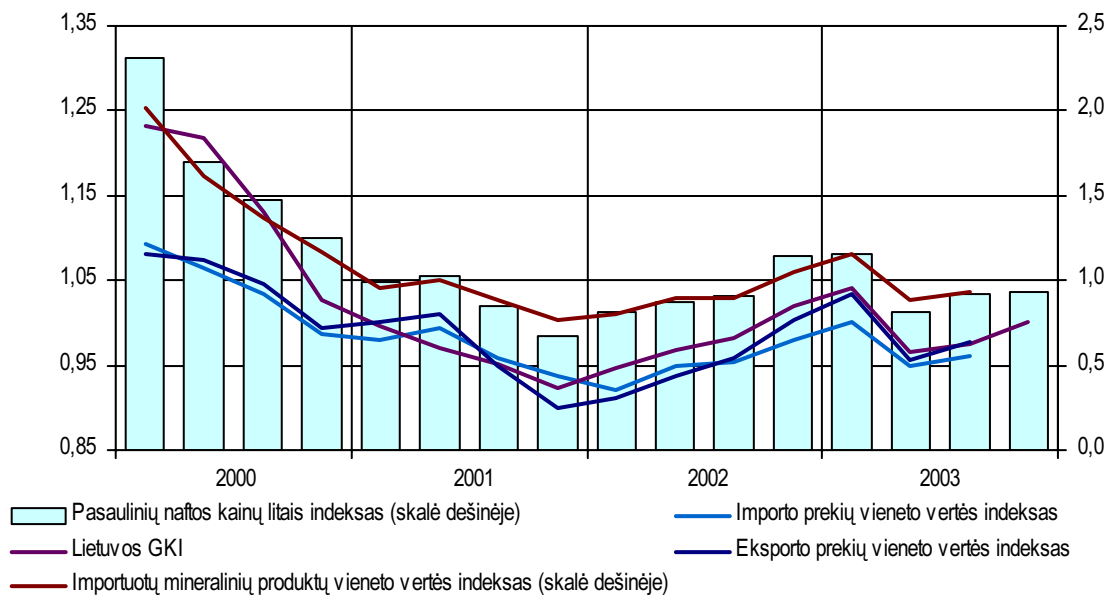
Vidaus rinkoje parduotos pramonės produkcijos kainos pernai padidėjo 0,1 procento, o eksportuotos produkcijos GKI sumažėjo 0,4 procento.

Kitų kainų kaita

Eksportuotų prekių kainos sumažėjo 2,2 procento (2003 m. trečiąją ketvirtį, palyginti su 2002 m. tuo pačiu laikotarpiu), o importo – 3,9 procento. Atėjo beveik visos eksportuotos ir importuotos prekės. Labiausiai sumažėjo žaliavinių ir išdirbtų odų, maisto, mineralinių produktų ir mašinų bei mechaninių įrenginių eksporto ir importo vieneto vertė. Eksporto ir importo kainas labiausiai sumažino krintantis dolerio kursas ir mažėjančios žaliavų kainos pasaulio rinkose.

Mažesniu negu importo kainos mastu sumažėjusios eksporto kainos rodo, kad prekybos su užsieniu sąlygos pagerėjo. Prekybos sąlygų indeksas (eksporto ir importo kainų santykis) 2003 m. sausį–rugsėį, palyginti su tuo pačiu 2002 m. laikotarpiu, padidėjo nuo 0,994 iki 1,021 (2,1%).

*Lietuvos gamintojų kainų, importo ir eksporto bei pasaulinių naftos kainų indeksai
(pokytis per metus)*

Apibendrinant pasakytina, kad šiuo metu vidutinis vartojimo prekių ir paslaugų kainų lygis Lietuvoje yra žemesnis už ES vidurkį, kuris turės būti pasiektas įstojus į Europos Sąjungą. Visų pirma kainų didėjimui įtakos turės išorės veiksniai. Tapusi ES nare Lietuva praras tam tikras geresnes prekybos sąlygas su kai kuriomis šalimis. Nustojus galioti laisvosios prekybos sutartims, iš trečiųjų šalių (pvz., Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos ir kt.) importuojamų prekių kainos išaugs dėl importo muitų. Infliacijai, kaip ir iki šiol, turės įtakos naftos kainos ir JAV dolerio kurso kaita. Infliacijos tendenciją turėtų veikti ir vidaus sąlygos – didėjantis vidaus vartojimas, mažėjantis nedarbas, kylančios kainos paslaugų sektoriuje, administraciniai sprendimai (dėl konvergencijos didės akcizai ir keisis kiti netiesioginiai mokesčiai). Didėjančias kainas turėtų kompensuoti augiantis darbo užmokestis.

Bendrasis vidaus produktas

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės išankstiniu įvertinimu, 2003 m. surašyta 54,9 mlrd. litų vertės (galiojusiomis kainomis) BVP – 4,1 mlrd. litų daugiau negu prieš metus. Realusis BVP (lyginamosiomis 2000 m. kainomis) padidėjo 8,9 procento. Vienam gyventojui tenkanti BVP dalis (15,9 tūkst. Lt) buvo 1,2 tūkst. litų didesnė negu 2002 m.

Europoje besitęsiantis sąstingis nesumažino Lietuvos ekonomikos augimo ir 2003 m. Jis liko vienas iš didžiausių ne tik Europoje, bet ir pasaulyje. Esant tokioms išorės sąlygoms, šalies ekonomikos plėtrą lėmė toliau didėjanti vidaus paklausa ir išaugusios vidaus investicijos.

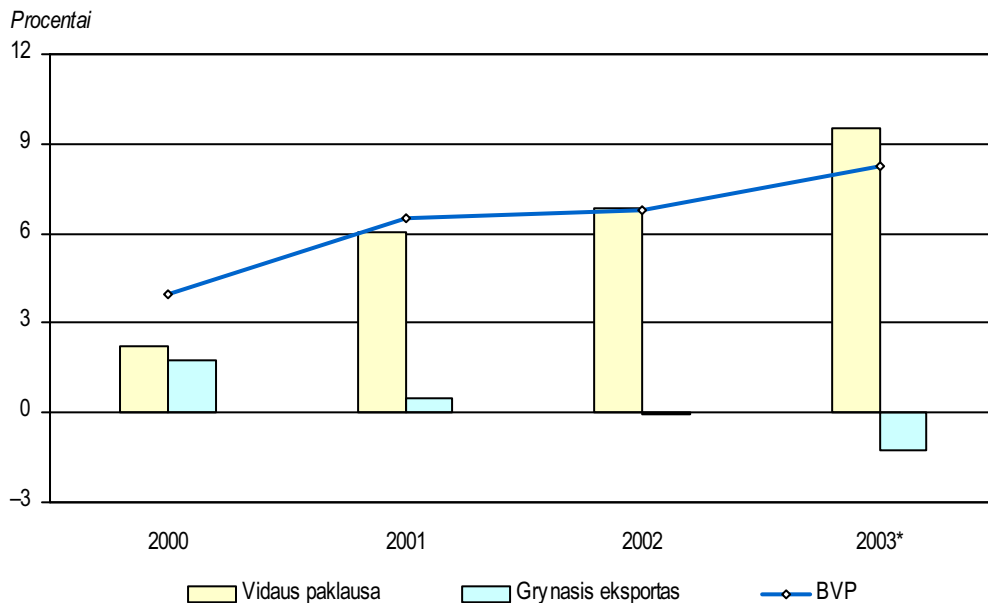
2003 m. sausį–rugsėį didžiausia realiojo BVP dalis (64,8%), kaip ir prieš metus, surašyta paslaugų sektoriuje, iš jo didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje – 16,3, transporto, sandėliavimo ir ryšių veiklose – 12,4, nekilnojamojo turto, nuomos ir kito verslo veiklose – 7,3 procento. Pramonėje surašyta 22,6, žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje – 6,6 procento, statyboje – 6 procentai BVP.

Pirmą kartą nuo 1996 m. didžiausias pridėtinės vertės prieaugis (27,2%) pasiektas elektros, dujų ir vandens tiekimo veiklose. Tą lėmė padidėjusi išorės paklausa ir 2003 m. sausio 1d. įsigaliojusi nauja Ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriaus redakcija, pagal kurią padaugėjo energetikos veiklos įmonių (anksčiau dalis jų buvo priskiriama didmeninės ir mažmeninės prekybos įmonėms). Naujos statybos, rekonstravimo ir remonto darbų plėtra lėmė 18,2 procento prieaugį statybos veiklose. Gerokai lėčiau plėtojosi nekilnojamojo turto, nuomos ir kitos veiklos (kompiuterinės, reklamos, architektūros, audito ir kt. paslaugos) – jose pridėtinės vertės surašyta 1,8 procento daugiau negu prieš metus. Apdirbamosios gamybos veiklose surašyta realioji pridėtinė vertė padidėjo 11,7 procento, didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje – 10,4, viešbučių ir restoranų veiklose – 6,1, transporto, sandėliavimo ir ryšių veiklose – 5,8 procento.

BVP, apskaičiuoto išlaidų metodu, struktūroje per 2003 m. 9 mėn. labiausiai išaugo (17,7%) bendrosios vidaus investicijos. Tą lėmė spartus (12,6%) bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo prieaugis, kurio priežastis – sparčiai besiplečianti statybų veikla, ir 1,5 karto padidėjęs atsargų pasikeitimas. Sumažėjus nedarbui¹ ir padidėjus darbo užmokesčiui², valdžios sektoriaus ir namų ūkių vartojimo išlaidos atitinkamai padidėjo 3,8 ir 7,8 procento. Namų ūkių vartojimą skatino ir padidėjęs skolinimasis³ bei mokesčių lengvatos. Pastaruosius dvejus metus sparčiai augę prekių ir paslaugų eksportas ir importas 2003 m. sulėtėjo: eksporto apimties prieaugis buvo 5,2, o importo – 6,9 procento (2002 m. eksporto prieaugis – 20,5%, importo – 20,1%). Pagrindinė sulėtėjusio eksporto augimo priežastis – dėl pasaulio ekonomikos sąstingio sumažėjusi paklausa užsienio rinkose, taip pat brangstantis litas dolerio ir kai kurių kitų valiutų atžvilgiu.

Remiantis anksčiau pateiktomis duomenimis, galima teigti, kad 2003 m. pagrindiniai spartų BVP augimą skatinantys veiksniai buvo investicijos ir vidaus vartojimas.

Pagrindiniai realiojo BVP kaitos veiksniai

* 9 mėn. duomenys.

2003 m. nebuvo didelių BVP struktūros pajamų metodu pokyčių. Pelnas ir mišriosios pajamos sudarė 36,6 procento, darbo apmokėjimas – 31,3, gamybos ir importo mokesčiai 11,9 procento BVP. Labiausiai (12,0%) išaugo pelnas ir mišriosios pajamos, mažiausiai (2,2%) padidėjo gamybos ir importo mokesčiai. Darbo apmokėjimo prieaugis buvo 6,4 procento. Kadangi ryškių pajamų struktūros ir jų augimo tempų pokyčių nebuvo, galima teigti, kad didėjančias vartojimo išlaidas lėmė mažėjantis nedarbas.

Pagrindinės pinigų politikos kryptys

Pagrindinis pinigų politikos tikslas ir fiksuoto kurso sistema

Lietuvos banko pagrindinis tikslas – siekti kainų stabilumo – įgyvendinamas taikant fiksuoto lito kurso euro atžvilgiu strategiją. Išorinis nacionalinės valiutos stabilumas euro atžvilgiu yra labai svarbus nuoseklios raidos veiksnys atvirą ekonomiką plėtojant Lietuvai. Fiksuotas valiutos kursas suteikia daugiau stabilumo importo ir eksporto kainoms bei padeda formuoti žemos infliacijos lūkesčius ir siekti ilgalaikio kainų stabilumo.

¹ Lietuvos darbo biržos duomenimis, 2004 m. sausio 1 d. nedarbo lygis sumažėjo iki 7,7 procento.

² Per 2003 m. 9 mėn. vidutinis mėnesio bruto darbo užmokestis padidėjo 4,0 procento.

³ 2003 m. namų ūkiams suteiktų vartojimo ir būsto paskolų apimtis išaugo beveik iki 4 procentų BVP (2002 m. sudarė 2,4%).

Nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuva taps Europos Sąjungos nare. Todėl jau 2003 m. pradėta rengtis deryboms su ES dėl prisijungimo prie Valiutų kursų mechanizmo II (VKM II). Minėtas mechanizmas leidžia 15 procentų dydžio, palyginti su euro atžvilgiu fiksuotu oficialiu kursu, valiutos rinkos kurso svyravimus.

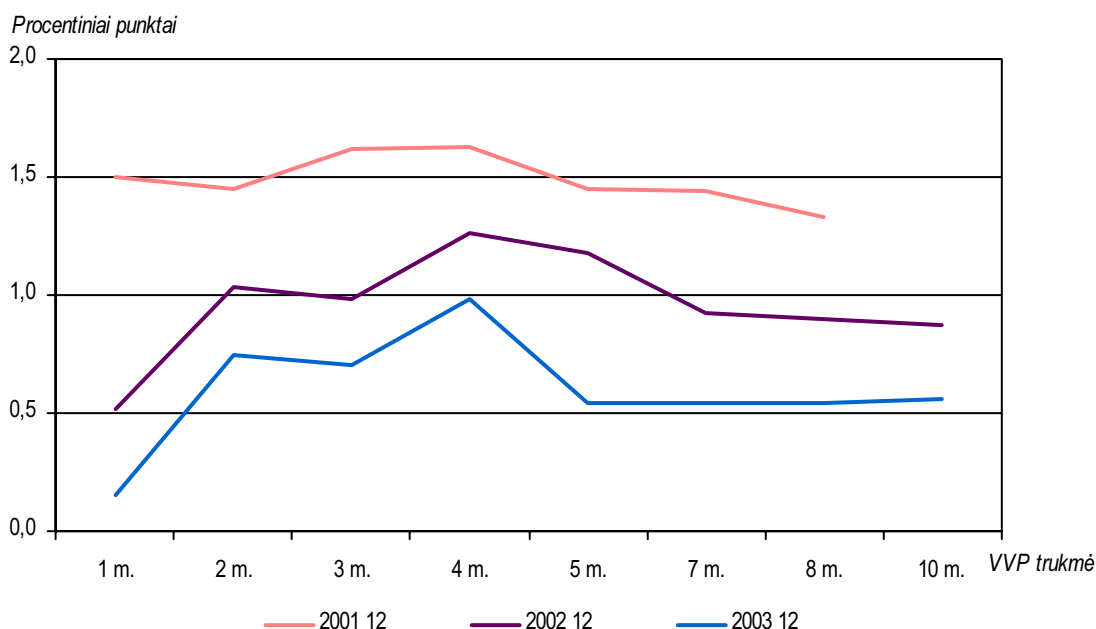
Prieš įvedant eurą, Lietuva turės dalyvauti VKM II ne trumpiau kaip dvejus metus. Tuo laikotarpiu kompetentingos ES institucijos stebės, kaip Lietuva vykdo Maastrichto sutartyje nustatytus konvergencijos kriterijus, ir pateiks išvadą dėl įsijungimo į euro zoną laiko. Lietuvos prisijungimą prie VKM II (nuo 2004 m. gegužės, birželio ar liepos mėn.) lems derybų su ES rezultatai. Įvykdžius visus reikiamus kriterijus, 2007 m. pradžioje litas galėtų būti pakeistas euru.

Artėjanti Lietuvos narystė ES, toliau kylantys šalies kredito reitingai ir iš anksto sėkmingai vykdomi visi Maastrichto sutarties kriterijai dar labiau padidino visuomenės pasitikėjimą litu. Šis pasitikėjimas prisidėjo prie tolesnio palūkanų normų lygio mažėjimo. Palūkanų normos šalyje priartėjo prie euro zonos palūkanų normų, kurias savo ruožtu 2003 m. mažino Europos centrinis bankas (ECB).

Lietuvos Vyriausybės vertybinių popierių (VVP) ir euro zonos VVP bazinio pelningumo skirtumas 2003 m. dar labiau sumažėjo, nors jau ir 2002 m. buvo mažas, o šalies juridinių asmenų (išskyrus draudimo įmones ir pensijų fondus) pajamos iš VVP, išleistų nuo 2003 m. pradžios, buvo apmokestintos 15 procentų mokesčiu. Tarptautinės rinkos apyvartoje buvusių šalies riziką apibūdinančių 1–10 m. trukmės Vyriausybės euroobligacijų pelningumas 2002 m. pabaigoje buvo 0,2–0,7 procentinio punkto didesnis už atitinkamų euro zonos bazinių (patikimiausių) VVP pelningumą, o 2003 m. pabaigoje – 0,1–0,4 procentinio punkto. Atitinkamų trukmių litais nominuotų VVP ir euro zonos VVP pelningumo skirtumai praėjusiais metais sumažėjo nuo 0,5–1,3 iki 0,2–1,0 procentinio punkto. Tai reiškia, kad 2003 m. Lietuva jau vykdė Maastrichto sutartyje ES narėms nustatytą palūkanų normų konvergencijos kriterijų, pagal kurį 10 m. trukmės šalies VVP bazinis pelningumas neturi būti daugiau kaip 2 procentiniais punktais didesnis už trijų ES narių, kuriose infliacija mažiausia, bazinių pelningumų vidurkį.

Lito ir euro bazinio pelningumo skirtumai¹

(laikotarpio pabaigoje)

2003 m. pabaigoje lito ir euro bazinio pelningumo skirtumų kreivės formą lėmė skirtinga mokesčių įtaka lito pelningumo kreivę sudariusių VVP pelningumui. VVP, iki kurių išpirkimo buvo likę 1, 5 ir 8 m., buvo išleisti iki 2003 m., todėl nebuvo apmokestinti, o 2003 m. išleistų VVP pelningumą padidino anksčiau minėtas Lietuvos juridinių asmenų pajamų iš šių VVP apmokestinimas.

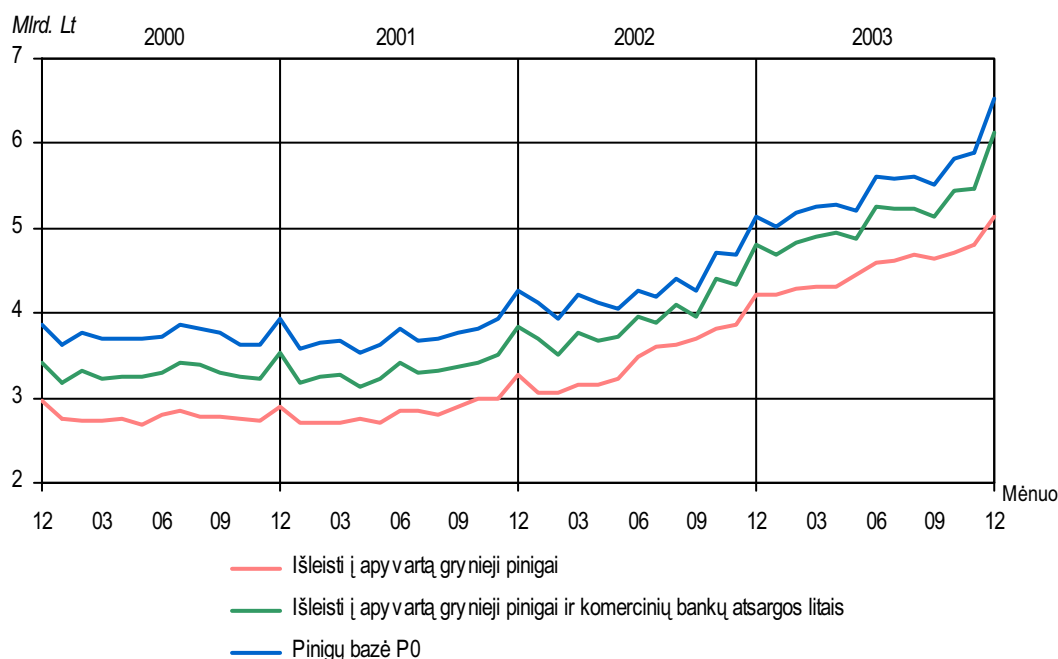
¹ Lito ir euro bazinis pelningumas apskaičiuotas remiantis antrinės rinkos tarpininkų skelbiamais Lietuvos ir euro zonos VVP, atitinkamai nominuotų litais ir eurai, pirkimo ir pardavimo kainų vidurkiais.

Pinigų bazė

Palyginti su 2002 m. pabaiga, pinigų bazė P0¹ padidėjo 1,4 mlrd. litų (26,7%, o 2002 m. – 885,2 mln. Lt, arba 20,8%) ir 2003 m. pabaigoje buvo 6,5 mlrd. litų.

Lietuvos banko išleistų į apyvartą grynujų pinigų kiekis praėjusiais metais padidėjo 914,3 mln. litų (21,7%). Komercinių bankų atsargos litais ir privalomosios atsargos užsienio valiutomis atitinkamai padidėjo 400,3 mln. litų (67,7%) ir 58,7 mln. litų (17,3%). Kaip ir 2002 m., grynujų pinigų apyvartoje daugėjimą lėmė sparčiai kylanti šalies ekonomika, taip pat ir mažos grynujų pinigų laikymo alternatyviosios išlaidos.

Pinigų bazė

Pagrindiniai pinigų bazės prieaugio šaltiniai pernai buvo Lietuvos banko operacijos su komerciniais bankais ir centrinės valdžios institucijomis, kurios P0 atitinkamai padidino 758,4 ir 539,9 mln. litų. Iš kitų šaltinių, padidinusių pinigų bazę 75 mln. litų, svarbiausias šaltinis buvo 51,8 mln. litų, pervestų į valstybės biudžetą iš Lietuvos banko 2002 m. pelno.

Pinigų bazės kaitos šaltiniai

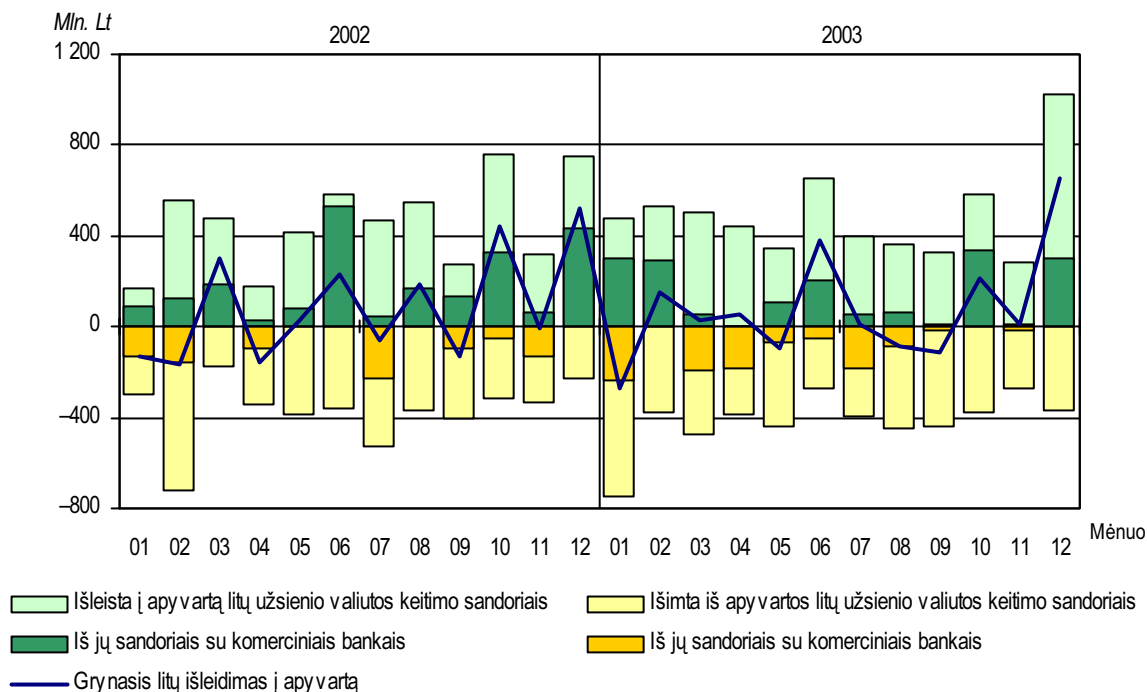
(per laikotarpį; mln. Lt)

	2003 m.					iš viso	2002 m.
	I ketv.	II ketv.	III ketv.	IV ketv.			
Operacijos su komerciniais bankais	239,6	4,4	-147,5	661,9	758,4	1 247,3	
Grynasis bazinės valiutos pirkimas	221,3	11,2	-162,1	629,3	699,7	1 324,8	
Privalomosios atsargos užsienio valiutomis	18,3	-6,8	14,6	32,6	58,7	-77,5	
Operacijos su centrinės valdžios institucijomis	-187,6	339,3	43,8	344,3	539,9	-443,6	
Grynasis bazinės valiutos pirkimas	-303,3	339,5	-37,6	263,4	262,0	-231,5	
Grynosios pretenzijos centrinės valdžios institucijoms litais	115,7	-0,2	81,4	80,9	277,9	-212,1	
Atvirosios rinkos operacijos	-	-	-	-	-	-	
Kiti šaltiniai	51,7	5,7	7,6	10,0	75,0	81,5	
Pinigų bazės P0 pokytis	103,7	349,4	-96,1	1 016,2	1 373,3	885,2	

¹ Pinigų bazę P0 sudaro Lietuvos banko išleisti į apyvartą grynieji pinigai ir komercinių bankų atsargos litais bei privalomosios atsargos užsienio valiutomis Lietuvos banke.

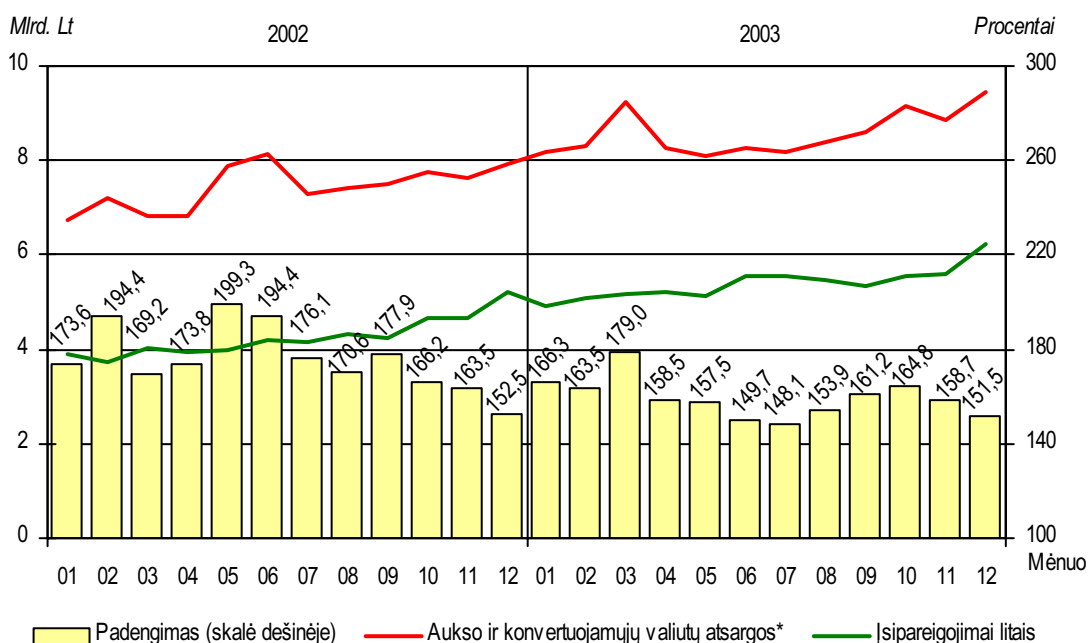
Fiksuoto valiutos kurso sąlygomis lito ir bazinės valiutos keitimo Lietuvos banke sandoriai automatiškai lemia pinigų bazės kaitą. 2003 m. komerciniai bankai pardavė Lietuvos bankui užsienio valiutos 699,7 mln. litų daugiau negu nupirko (2002 m. – 1,3 mlrd. Lt daugiau), atitinkamai padidindami pinigų bazę. Centrinės valdžios institucijos pardavė užsienio valiutos 262,0 mln. litų daugiau negu nupirko.

Grynasis litų išleidimas į apyvartą bazinės valiutos keitimo sandoriais

Praėjusiais metais, kaip ir anksčiau, Lietuvos banko įsipareigojimų litais padengimas aukso ir konvertuojamųjų valiutų atsargomis visiškai atitiko Lietuvos Respublikos lito patikimumo įstatymo nuostatas. 2003 m. pabaigoje aukso ir konvertuojamųjų valiutų atsargos buvo 3,2 mlrd. litų didesnės už Lietuvos banko įsipareigojimus litais, o padengimo santykis buvo 151,5 procento (2002 m. pabaigoje – atitinkamai 2,7 mlrd. Lt ir 152,5%).

Lietuvos banko įsipareigojimų litais padengimas

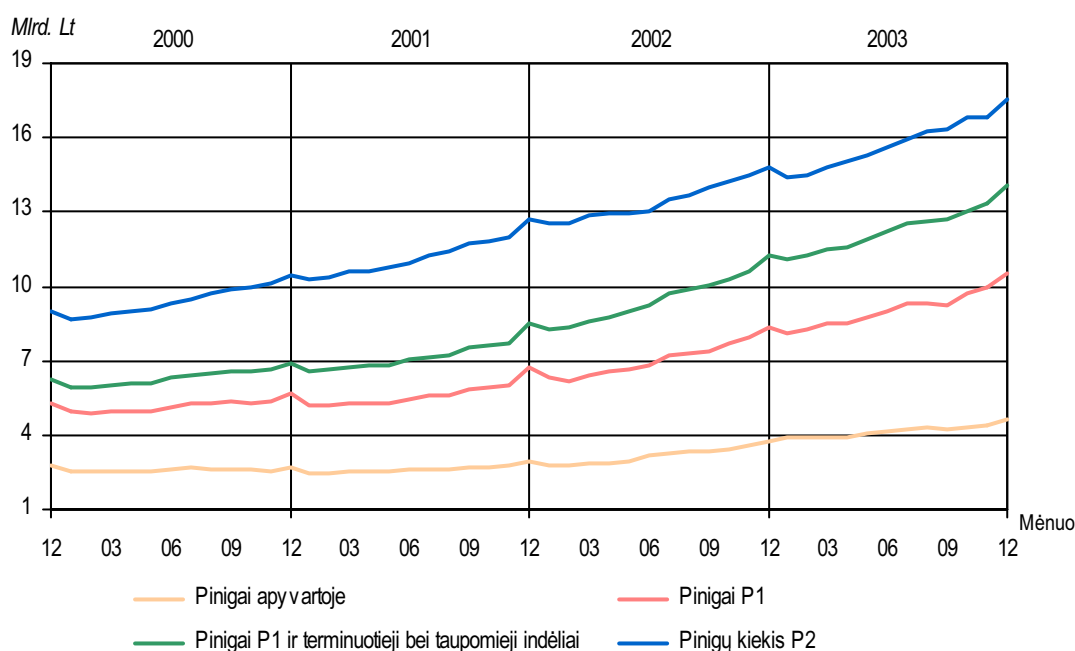
* Neįskaitant pajamų, sukauptų už vertybinius popierius.

Padengimo santykio svyravimus 2003 m. daugiausia lėmė Lietuvos banko su nerezidentais sudaryti atpirkimo sandoriai, turintys įtakos konvertuojamųjų valiutų atsargų dydžiui, ir centrinės valdžios institucijų atliktos užsienio valiutos keitimo Lietuvos banke operacijos. Kovą išpareigojimų litais padengimas laikinai padidėjo iki 179 procentų, nes į centrinės valdžios sąskaitas Lietuvos banke buvo pervestos lėšos, gautos už tarptautinėse rinkose išplatintą Lietuvos Vyriausybės 10 m. trukmės 400 mln. eurų vertės euroobligacijų emisiją. Tačiau balandį, Vyriausybei panaudojus dalį šių lėšų 1999 m. išplatintai 250 mln. eurų vertės euroobligacijų emisijai išpirkti, padengimo santykis sumažėjo iki 158,5 procento.

Pinigų kiekis

2003 m. pabaigoje pinigų kiekis P2¹ buvo 17,5 mlrd. litų – 2,7 mlrd. litų (18,2%) didesnis negu prieš metus (2002 m. pabaigoje – 2,1 mlrd. Lt, arba 16,9% didesnis negu 2001 m. pabaigoje).

Pinigų kiekis

Praėjusiais metais pinigų P1 kiekis padidėjo 2,2 mlrd. litų (26,5%) – iki 10,5 mlrd. litų, o 2002 m. – 1,6 mlrd. litų (23,5%). Pinigai apyvartoje ir indėliai iki pareikalavimo atitinkamai padidėjo 875,7 mln. litų ir 1,3 mlrd. litų. Ne finansų įmonių ir fizinių asmenų indėliai iki pareikalavimo atitinkamai padidėjo 464,8 ir 786,2 mln. litų.

2003 m. kvazipinigių padaugėjo 496,2 mln. litų (7,6%) – iki 7,0 mlrd. litų metų pabaigoje, o 2002 m. – 559,1 mln. litų (9,4%). Terminuotieji ir taupomieji indėliai litais pernai išaugo 683,0 mln. litų. Didžiausią jų prieaugio dalį sudarė 657,9 mln. litų padidėję fizinių asmenų šios rūšies indėliai. Antroji kvazipinigių sudedamoji dalis – indėliai užsienio valiutomis sumažėjo 186,8 mln. litų.

¹ Pinigų kiekis P2 – tai pinigai P1 ir kvazipinigai.

Pinigai P1 – tai pinigai apyvartoje ir pinigų laikinio sektoriaus indėliai iki pareikalavimo litais pinigus kuriančiame sektoriuje.

Kvazipinigai – tai pinigų laikinio sektoriaus terminuotieji ir taupomieji indėliai litais bei visi indėliai užsienio valiutomis pinigus kuriančiame sektoriuje.

Pinigai apyvartoje – tai Lietuvos banko išleisti į apyvartą grynieji pinigai atėmus pinigus kuriančio sektoriaus turimus grynuosius pinigus.

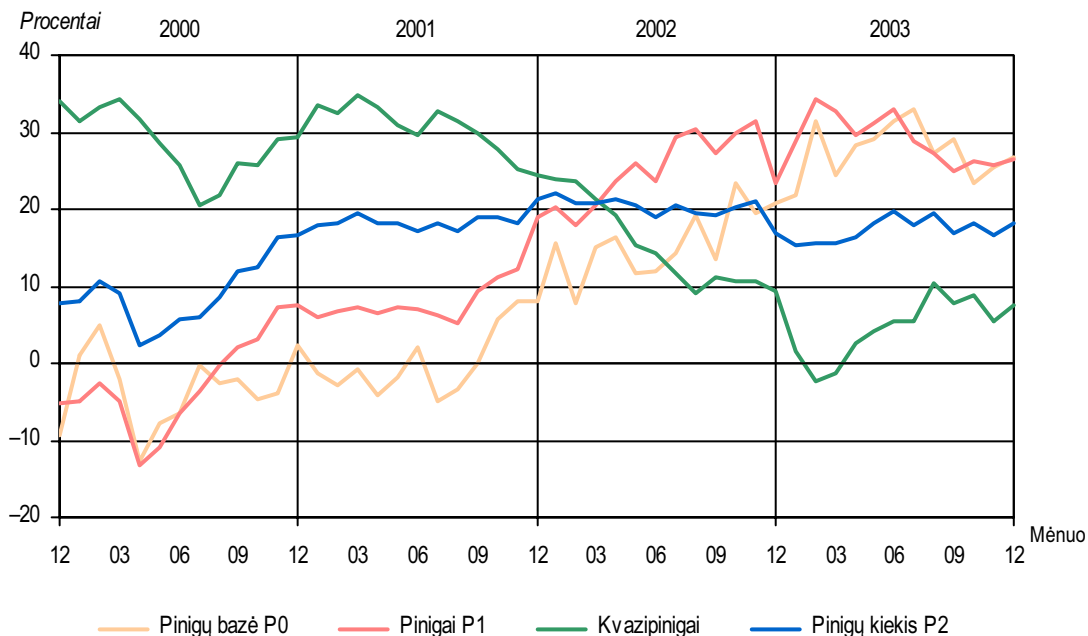
Pinigus kuriantis sektorius – tai rezidentai: Lietuvos bankas, komerciniai bankai, užsienio bankų skyriai ir kredito unijos.

Pinigus laikantis sektorius – tai rezidentai: vietos valdžios institucijos, valstybės ir privačios ne finansų įmonės, fiziniai asmenys, ne pelno institucijos ir nebankinės finansų institucijos.

Pinigams neutralus sektorius – tai rezidentai: centrinės valdžios institucijos ir socialinio draudimo fondai.

Praėjusiais metais ne finansų įmonių ir fizinių asmenų indėlių užsienio valiutomis pokytis buvo priešingų kryptių – pirmieji padidėjo 247,3 mln. litų, o antrieji sumažėjo 421,5 mln. litų. Pastarųjų sumažėjimą, kaip ir 2002 m., labiausiai lėmė santykinai sumažėję JAV doleriais nominuoti indėliai, kritus šios valiutos kursui, ir tai, kad fiziniai asmenys dalį JAV doleriais laikytų indėlių toliau keitė į indėlius litais.

Pinigų rodiklių pokytis per metus

Praėjusiais metais vidaus kreditas išaugo 3,9 mlrd. litų (2002 m. – 1,7 mlrd. Lt). Iš jo grynasis skolinimas centrinės valdžios institucijoms ir socialinio draudimo fondams sumažėjo 751,3 mln. litų, o kredito kitiems rezidentams suma išaugo net 4,7 mlrd. litų (2002 m. – 1,8 mlrd. Lt). Pastarąją labiausiai padidino paskolos litais (1,8 mlrd. Lt) ir užsienio valiutomis (2,8 mlrd. Lt). Investicijos į skolos vertybinius popierius sumažėjo 24,4 mln. litų, o į nuosavybės vertybinius popierius padidėjo 66,5 mln. litų. Sparčiai kylanti šalies ekonomika ir palankios skolinimosi sąlygos toliau didino ūkio subjektų paklausą paskoloms, todėl ne finansų įmonių kreditavimas 2003 m. padidėjo 2,9 mlrd. litų. Tokiam prieaugiui įtakos turėjo ir tai, kad liepą komerciniai bankai perskolino užsienio kompanijų „Mažeikių naftai“ suteiktas paskolas.

Praėjusiais metais fiziniams asmenims bankų paskolintų lėšų suma padidėjo 1,3 mlrd. litų. Kaip ir anksčiau, skolinimo fiziniams asmenims raida sietina su toliau mažėjusiomis bankų paskolų palūkanų normomis ir dėl didelės konkurencijos gerėjusiomis paskolų gyvenamajam būstui įsigyti gavimo sąlygomis.

Kitų (vietos valdžios, ne pelno ir nebankinių finansų) institucijų kreditavimas pernai padidėjo 474,5 mln. litų. Didžiausią šio prieaugio dalį, kaip ir anksčiau, sudarė komercinių bankų jų finansinės nuomos ir kitoms antrinėms įmonėms suteiktos paskolos šių įmonių veiklai plėtoti.

Kitos pinigų kiekio P2 priešinės dalys praėjusiais metais sumažėjo 903,0 mln. litų – daugiausia dėl mažėjančio komercinių bankų neklasifikuoto turto ir didėjančių Lietuvos banko bei komercinių bankų kapitalo sąskaitų.

Pinigų sudedamųjų ir priešinių dalių kaita

(per laikotarpį; mln. Lt)

	2003 m.					2002 m.
	I ketv.	II ketv.	III ketv.	IV ketv.	iš viso	
Pinigai P1	140,3	539,3	261,7	1 264,7	2 206,0	1 584,9
Pinigai apyvartoje	172,0	248,7	45,0	410,0	875,7	836,5
Indėliai iki pareikalavimo	-31,7	290,6	216,7	854,7	1 330,3	748,4
Kvazipinigai	-145,6	212,4	492,4	-63,1	496,2	559,1
Terminuoti ir taupomieji indėliai	126,6	211,1	200,9	144,3	683,0	1 126,8
Indėliai užsienio valiutomis	-272,2	1,3	291,5	-207,3	-186,8	-567,7
Pinigų kiekis P2	-5,3	751,8	754,1	1 201,6	2 702,2	2 144,0
Grynasis užsienio turtas	1 059,9	-824	-667,4	117,2	-314,3	569,9
Grynasis kreditas centrinės valdžios institucijoms ir socialinio draudimo fondams	-1 617,6	1 084,8	-319,9	101,5	-751,3	-153,3
Kreditas kitiems rezidentams	540,7	693,6	1 763,0	1 673,5	4 670,8	1 839,8
Ne finansų įmonėms	223,6	416,2	1 084,7	1 209,6	2 934,0	1 100,8
Fiziniais asmenimis	152,3	250,1	354,0	506,0	1 262,4	526,9
Kitoms institucijoms	164,8	27,4	324,2	-42,0	474,5	212,2
Kitos priešinės dalys	11,7	-202,6	-21,6	-690,6	-903,0	-112,5

Tarpbankinė rinka

Tarpbankinė pinigų rinka yra svarbi bankams valdant likvidumą ir valiutų pozicijas. Dėl didelio ekonomikos atvirumo, fiksuoto lito kurso ir liberalizuoto kapitalo judėjimo ši Lietuvos rinka yra glaudžiai susijusi su užsienio valiutų rinkomis. Svarbiausios šalies tarpbankinės rinkos priemonės yra litų ir užsienio valiutų keitimo bei apsikeitimo sandoriai.

Tarpbankinės rinkos sandorių apyvarta

(mlrd. Lt)

	2003 m.		2002 m.	
Tarpbankinio skolinimo ir valiutų apsikeitimo sandoriai	231,9		223,7	
Užsienio valiutomis	178,1		179,3	
Tarp šalies bankų (iš jų apsikeitimo sandoriai)	7,1	(0,3)	3,4	(0,1)
Su užsienio bankais (iš jų apsikeitimo sandoriai)	171,0	(13,9)	175,9	(16,9)
Litas (įskaitant litų ir užsienio valiutos apsikeitimo sandorius)	53,8		44,5	
Tarp šalies bankų (iš jų apsikeitimo sandoriai)	18,5	(4,5)	15,9	(4,5)
Su užsienio bankais (iš jų apsikeitimo sandoriai)	35,3	(27,7)	28,6	(21,4)
Prekyba tarp šalies bankų VVP, iki kurių išpirkimo liko ne ilgiau kaip 1 m.	0,2		0,2	
Valiutų keitimo sandoriai (be apsikeitimo sandorių)	245,8		245,5	
Sandorių rūšimis:				
Neatidėliotini	242,4		243,1	
Išankstiniai	3,4		2,4	
Ateities	0,0		-	
Pasirinkimo	0,0		0,0	
Valiutomis:				
Lito ir užsienio valiutų	118,9		164,2	
Lito ir bazinės valiutos	116,0		161,8	
Tarp šalies bankų	3,2		3,1	
Su užsienio bankais	110,0		155,6	
Su Lietuvos banku (tik neatidėliotini sandoriai)	2,8		3,1	
Užsienio valiutų	126,8		81,3	
Tarp šalies bankų	0,5		0,5	
Su užsienio bankais	126,2		80,8	

Tarpbankinė užsienio valiutų skolinimo ir apsiskeitimo sandorių rinka

2003 m., kaip ir anksčiau, pagrindinę tarpbankinio skolinimo ir apsiskeitimo sandorių dalį – 76,8 procento (2002 m. – 80,2%) – sudarė užsienio valiutų skolinimo ir apsiskeitimo sandoriai. Minėti sandoriai dažniausiai sudaromi su užsienio bankais, nes užsienio rinkos yra svarbios Lietuvos bankams valdant atsargas valiutomis ir valiutų pozicijas.

Tarp sandorių užsienio valiutomis vyravo trumpalaikiai sandoriai. Pernai 1 dienos sandoriai tarp šalies bankų ir bankų nerezidentų sudarė 88,3, o tarp šalies bankų – 76,0 procento (2002 m. atitinkamai – 83,0% ir 63,8%).

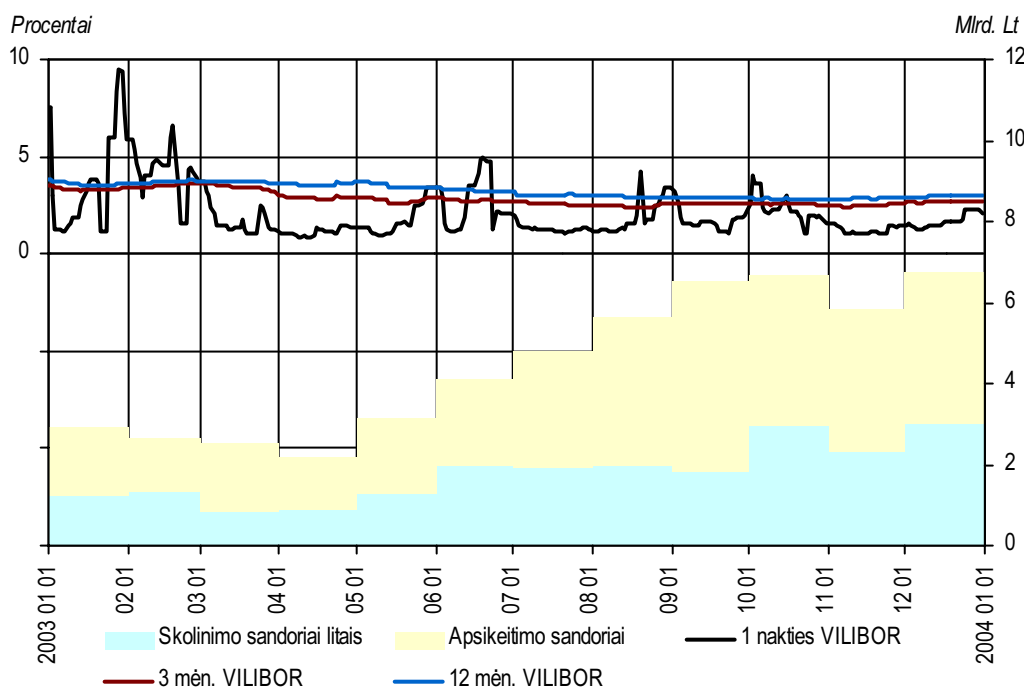
Palūkanų normos tarpbankinėje užsienio valiutų skolinimo rinkoje buvo labai panašios į palūkanas tarptautinėse rinkose.

Tarpbankinė litų skolinimo ir apsiskeitimo sandorių rinka

2003 m. litų skolinimo ir apsiskeitimo sandorių apyvarta buvo 53,8 mlrd. litų (20,9% didesnė negu 2002 m.). Šie sandoriai sudarė 23,2 procento (2002 m. – 19,9%) visų tarpbankinio skolinimo ir apsiskeitimo sandorių.

Litų skolinimo ir apsiskeitimo sandorių apyvarta praėjusių metų pradžioje buvo sumažėjusi, tačiau antrąjį pusmetį ji labai išaugo. Birželį, bankams aktyviau perskirstant atsargas, padidėjo apyvarta vidaus rinkoje. Nuo liepos vidurio šalies bankai ėmė sudarinėti daugiau apsiskeitimo sandorių su bankais nerezidentais, taip valdydami atvirąją euro poziciją, ilgėjusią dėl bankų sistemos balanso valiutomis struktūros pokyčių.

Tarpbankinio litų skolinimo sandorių ir VILIBOR kaita 2003 m.

Praėjusiais metais apsiskeitimo sandorių dalis padidėjo iki 59,9 procento (2002 m. buvo 58,0%). Dauguma (90%) lito ir užsienio valiutos apsiskeitimo sandorių buvo lito ir bazinės valiutos apsiskeitimo sandoriai, tačiau po lito persiejimo prie euro ir toliau buvo sudaromi lito ir JAV dolerio apsiskeitimo sandoriai. Tarp šalies bankų populiariausi yra skolinimo be užtikrinimo priemonių sandoriai – 2003 m. jie sudarė 75,5 procento visų šių bankų sandorių (2002 m. – 72,0%). Tarp šalies ir nerezidentų bankų dažniau buvo sudaromi apsiskeitimo sandoriai – jie sudarė 78,5 procento minėtų bankų sandorių (2002 m. – 74,7%).

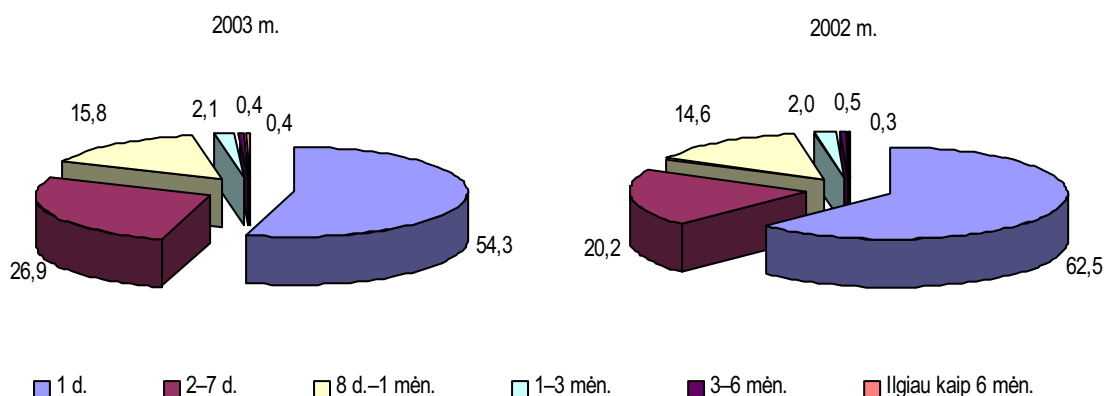
Vidaus rinkoje pernai sudaryta šiek tiek daugiau negu trečdalis (34,4%) visų litų skolinimo sandorių. Šių sandorių apyvarta buvo 18,5 mlrd. litų (16,4% didesnė negu 2002 m.). Nacionalinės valiutos skolinimo sandoriai tarp šalies bankų dažniausiai sudaromi siekiant tinkamai valdyti likvidumą.

Didžiąją tarpbankinių litų skolinimo sandorių dalį sudaro trumpalaikiai sandoriai. 2003 m. sandoriai laikotarpiui iki 1 mėn. sudarė 97,0 procento, iš jų 1 diena – 54,3 procento apyvartos (2002 m. atitinkamai – 97,3% ir 62,5%). Sandoriai ilgesniems laikotarpiams dažniau sudaromi su užsienio bankais.

Trumpiausi (1 d.) skolinimo sandoriai dažniau sudaromi be užtikrinimo priemonių. Ilgesniems laikotarpiams paprastai sudaromi apsikeitimo sandoriai.

Tarpbankinio litų skolinimo sandorių struktūra pagal trukmę

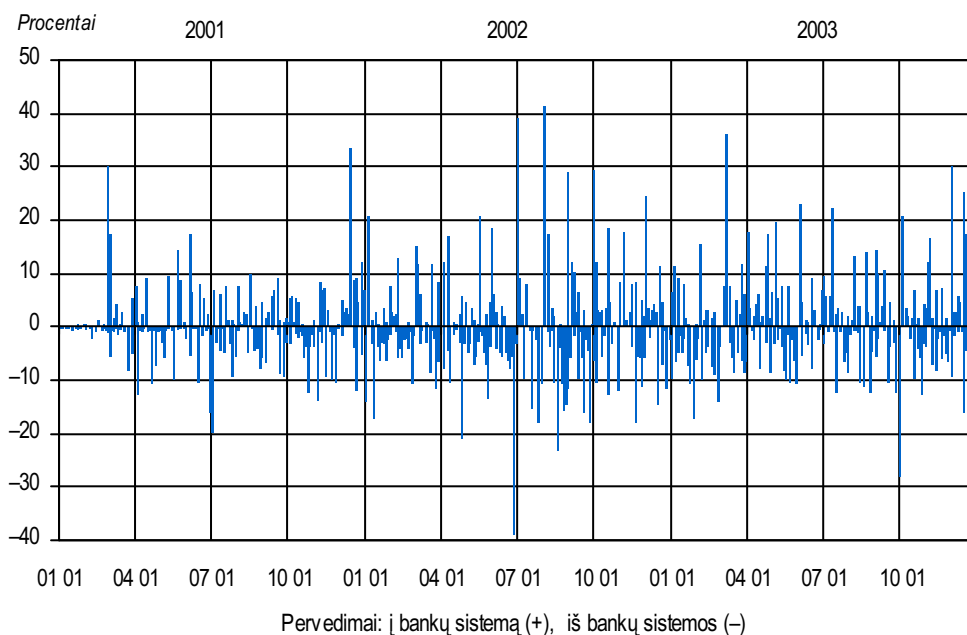
(procentais)

2003 m. pradžioje 1 nakties VILIBOR svyravimus lėmė didelis autonominių veiksnių poveikis bankų atsargoms. Sausį atsargas sumažino didelės Vyriausybės mokesstinės pajamos, kurios buvo pervestos į Valstybės izdo sąskaitą Lietuvos banke, ir padidėjęs grynujų pinigų apyvartoje kiekis. Trumpalaikį 1 nakties VILIBOR padidėjimą birželį lėmė lėčiau kauptos privalomosios atsargos dėl sezoniško grynujų pinigų kiekio didėjimo. Antroje rugpjūčio pusėje trumpalaikių sandorių palūkanų normos išaugo dėl netolygaus atsargų pasiskirstymo. Rugsėjo pabaigoje bankų atsargas labai sumažino netikėtai didelės Vyriausybės mokesstinės pajamos. O ilgesnių laikotarpių VILIBOR mažėjo dėl didėjančio stabilumo vidaus rinkoje ir sumažėjusių bazinių palūkanų normų.

Grynieji izdo lėšų pervedimai

(privalomųjų atsargų dalis)

Sandorių litais palūkanų normos tarpbankinėje rinkoje dažniausiai svyravo tarp atitinkamų trukmių VILIBID ir VILIBOR. 2003 m. 1 nakties VILIBID ir VILIBOR vidutinė marža buvo 1,04 procentinio punkto (2002 m. – 1,31 p. p.), o 12 mėn. VILIBID ir VILIBOR – 1,00 procentinio punkto (2002 m. – 1,19 p. p.). Didesnė sandorių, sudaromų mažėjant maržai tarp atitinkamų trukmių VILIBID ir VILIBOR, apyvarta rodo didėjančią tarpbankinės rinkos stabilumą.

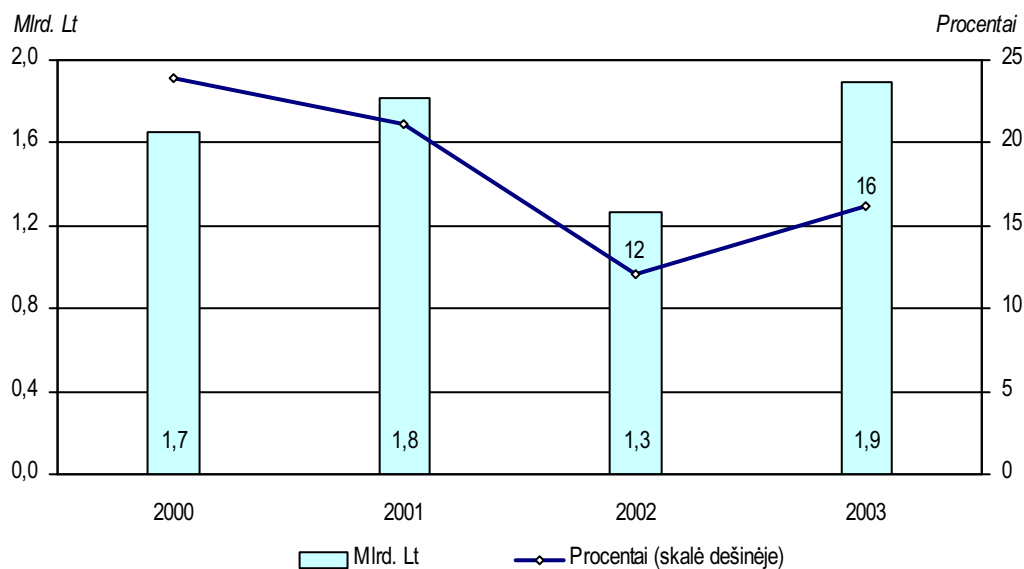
Labai svarbi Lietuvos bankų likvidumo valdymo priemonė yra lito ir užsienio valiutų keitimo sandoriai. Dažniausiai sudaromi lito ir bazinės valiutos keitimo sandoriai. 2003 m. pastarųjų sandorių apyvarta buvo 116,0 mlrd. litų (28,3% mažesnė negu 2002 m.). Apyvarta sumažėjo nuo 2003 m. liepos pabaigos bankams atliekant mažiau valiutos keitimo sandorių atvirajai valiutos pozicijai valdyti. Šiuo tikslu bankai pradėjo dažniau sudarinėti litų ir eurų apsiskeitimo sandorius. Tradiciškai didžiausia buvo lito ir užsienio valiutų keitimo sandorių su bankais nerezidentais apyvarta. Šalies bankai tarpusavyje buvo sudarę tik 2,7 procento, o su Lietuvos banku – tik 2,4 procento sandorių. Komerciniai bankai sandorius su Lietuvos banku dažniausiai sudaro atsiradus atsargų litais pertekliui ar jų trūkumui dėl autonominių veiksmų įtakos bankų sistemai. Praėjusiais metais, didėjant privalomųjų atsargų ir grynujų pinigų apyvartoje kiekiui, komerciniai bankai pardavė Lietuvos bankui bazinės valiutos už 0,7 mlrd. litų daugiau negu pirko, taip valdydami ir valiutos pozicijas.

Indėlių ir paskolų rinka

Indėliai bankuose ir jų palūkanų normos

2003 m. pabaigoje bankai buvo sukaukę 13,6 mlrd. litų fizinių asmenų, įmonių, valdymo institucijų ir ne pelno organizacijų indėlių – 16 procentų (1,9 mlrd. Lt) daugiau negu prieš metus. Nerezidentų indėlių buvo 0,6 mlrd. litų (5% visų indėlių).

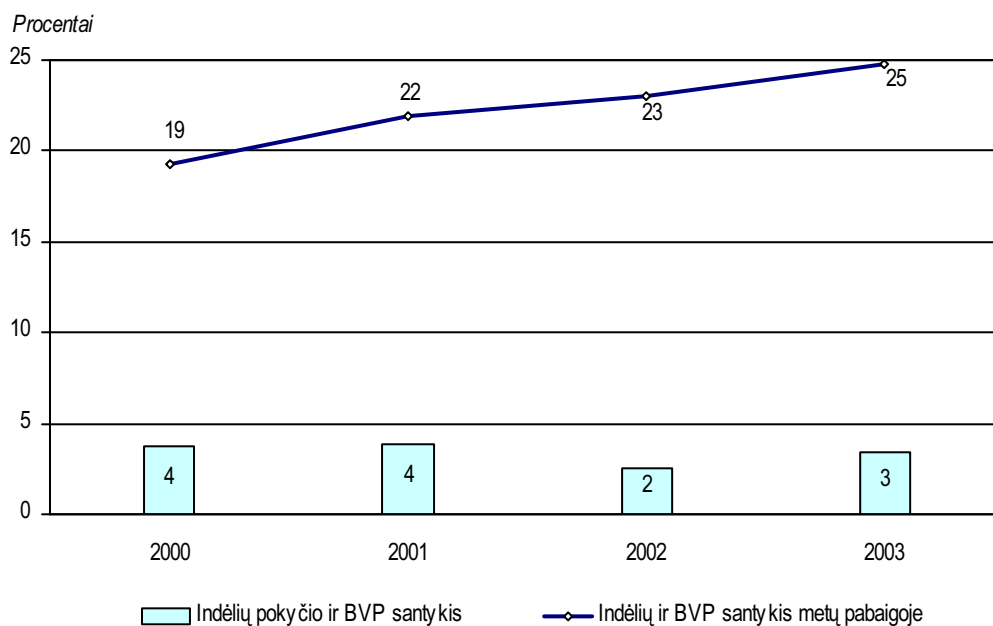
Indėlių pokytis

Indėlių sumos prieaugis prilygo šiek tiek daugiau kaip 3 procentams 2003 m. BVP, o indėlių ir BVP santykis padidėjo 1,7 procentinio punkto – iki 24,7 procento.

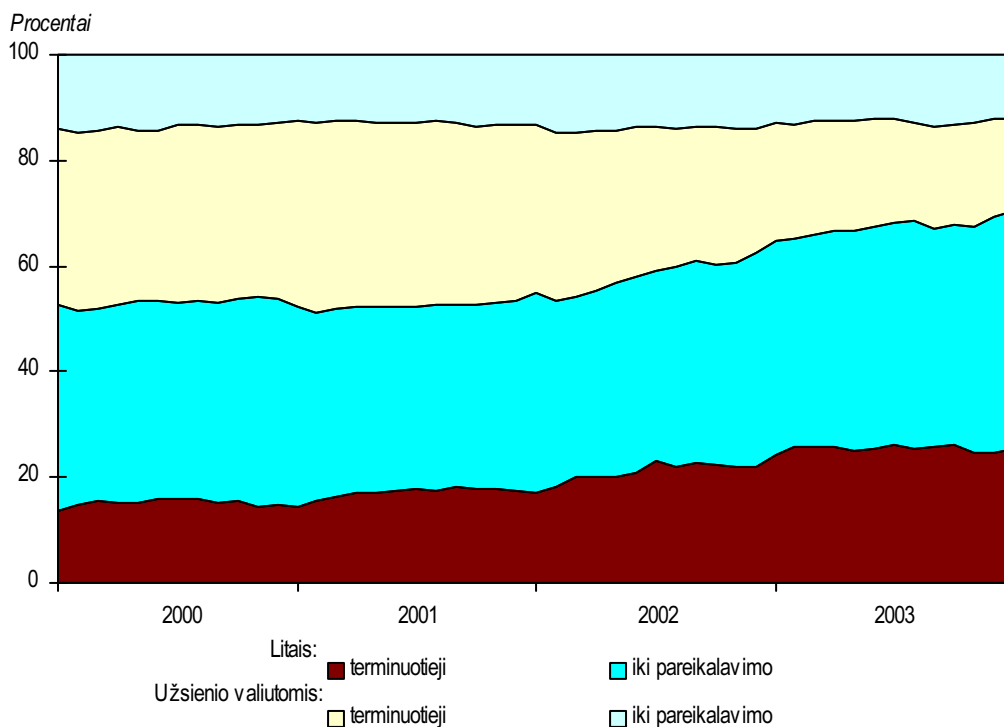
Indėliai

(procentais BVP)

Indėlių nacionaline valiuta pernai padaugėjo daugiau kaip 2 mlrd. litų (27%), o jų dalis padidėjo nuo 65 iki 70 procentų. Indėlių užsienio valiutomis sumažėjo 0,1 mlrd. litų (3%). Šių indėlių išraišką litais sumažino per metus beveik 17 procentų kritęs JAV dolerio kursas lito atžvilgiu.

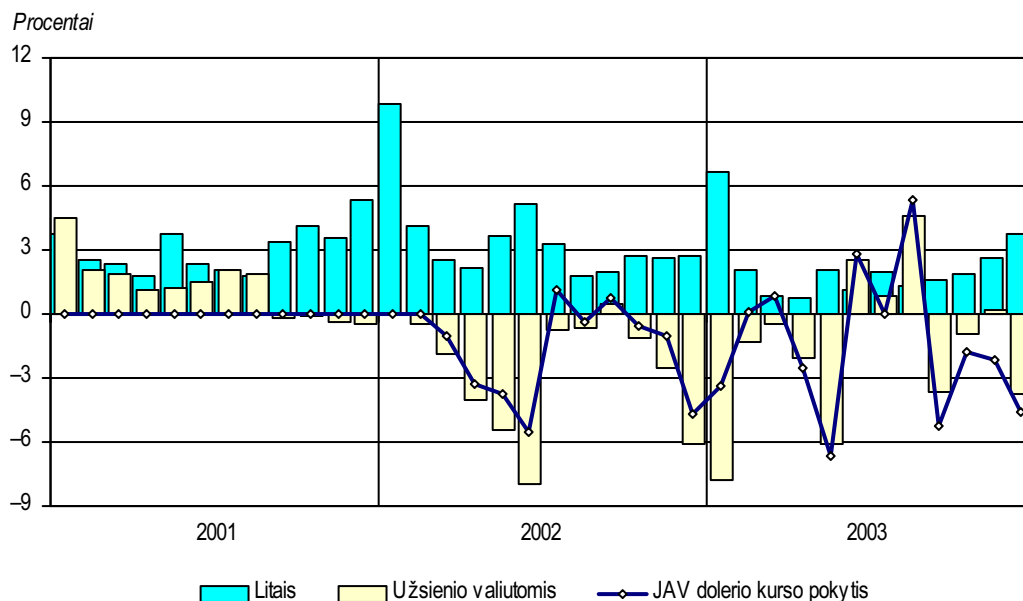
Indėlių struktūra

Terminuotųjų indėlių litais padaugėjo daugiau kaip penktadaliu (0,7 mlrd. Lt), tačiau visų terminuotųjų indėlių suma padidėjo tik 0,4 mlrd. litų (7%), nes dėl valiutų kursų pokyčių dešimtadaliu (0,3 mlrd. Lt) sumažėjo šios rūšies indėlių užsienio valiutomis.

Fizinių asmenų terminuotųjų indėlių pokytis

(per mėnesį)

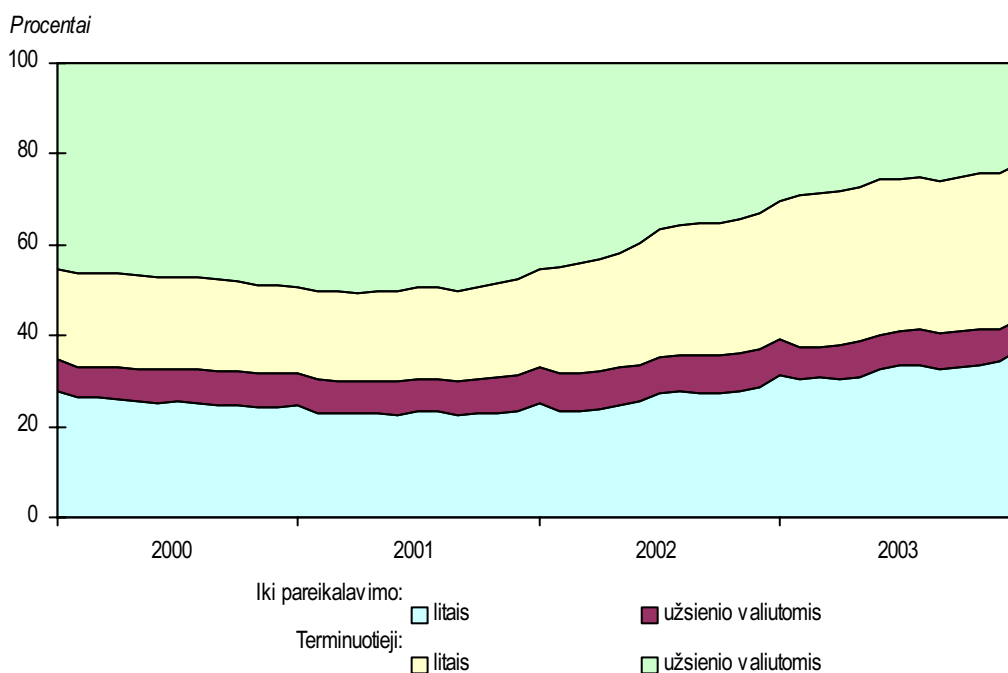

Fizinių asmenų terminuotųjų indėlių užsienio valiutomis ir JAV dolerio kurso mėnesinių pokyčių sugretinimas nerodo aiškių ženklų, kad gyventojai vis dar turi daug indėlių JAV doleriais. Antroje 2003 m. pusėje fizinių asmenų šios rūšies indėlių per mėnesį mažėjo gerokai mažiau, negu krito JAV dolerio kursas, nors per visus praėjusius metus tokių indėlių sumažėjo 17 procentų, t. y. beveik tiek pat, kiek nuvertėjo JAV doleris. Gyventojai terminuotuosius indėlius JAV doleriais daugiau keitė ne į eurus, o į litus, todėl indėlių litais dalis, 2003 m. pradžioje sudariusi pusę visų fizinių asmenų terminuotųjų indėlių, metų pabaigoje išaugo iki 61 procento.

Daugėjo ir gyventojų terminuotųjų indėlių eurais, nes didėjo ilgiau kaip 1 mėn. priimtų indėlių šia valiuta dalis. Lietuvos banko vertinimu, 2003 m. pabaigoje terminuotieji indėliai eurais galėjo sudaryti apie trečdalį gyventojų terminuotųjų indėlių užsienio valiutomis.

Sparčiai populiarėjant bankų mokėjimo kortelėms, fizinių asmenų indėlių iki pareikalavimo suma išaugo 0,8 mlrd. litų (28%) – iki 44 procentų visų fizinių asmenų indėlių, o visi fizinių asmenų indėliai sudarė 59 procentus visų indėlių bankuose.

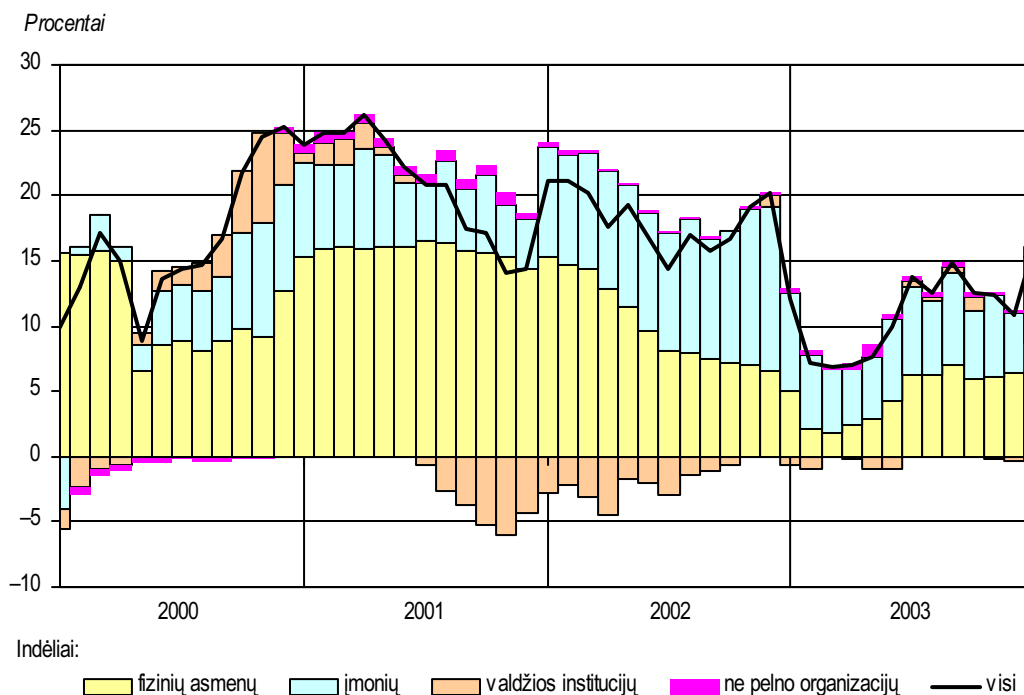
Fizinių asmenų indėlių struktūra

Indėlių apimties kaitos veiksnių analizė rodo, kad praėjusiais metais įmonių indėlių prieaugis buvo antras pagal svarbą jų kaitos veiksnys, nors šių indėlių dalis (36%) nepakito.

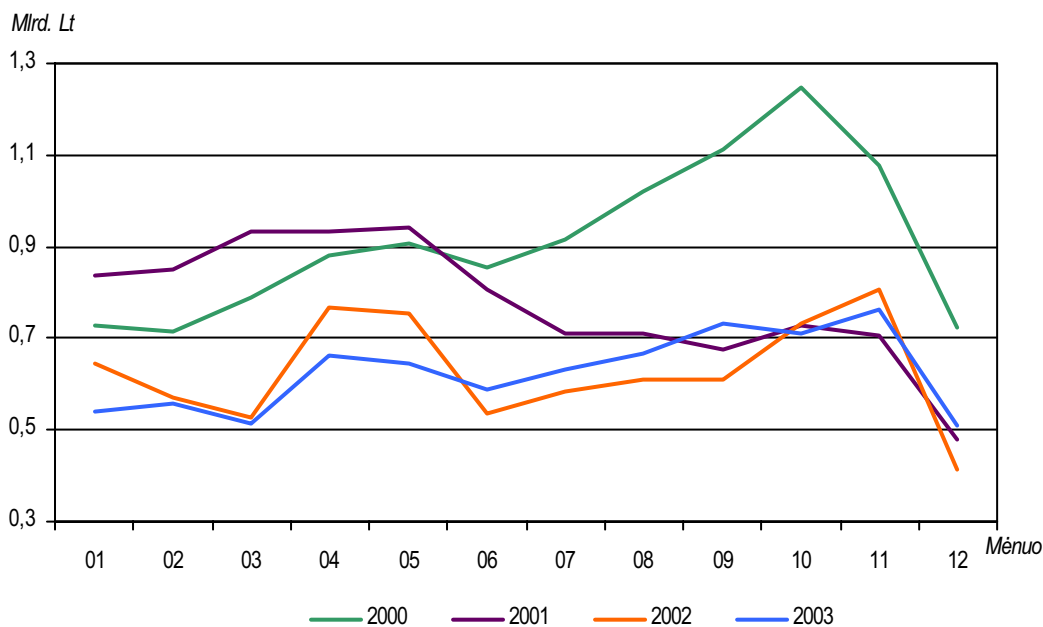
Indėlių kaitos veiksniai

(veiksnių įtaka pokyčiui per metus)

Praėjusiais metais bankuose laikytų valdžios institucijų indėlių vidutinė suma (0,6 mlrd. Lt) praktiškai nepakito, o metų pabaigoje šie indėliai sudarė 4 procentus visų indėlių.

Valdžios institucijų indėliai

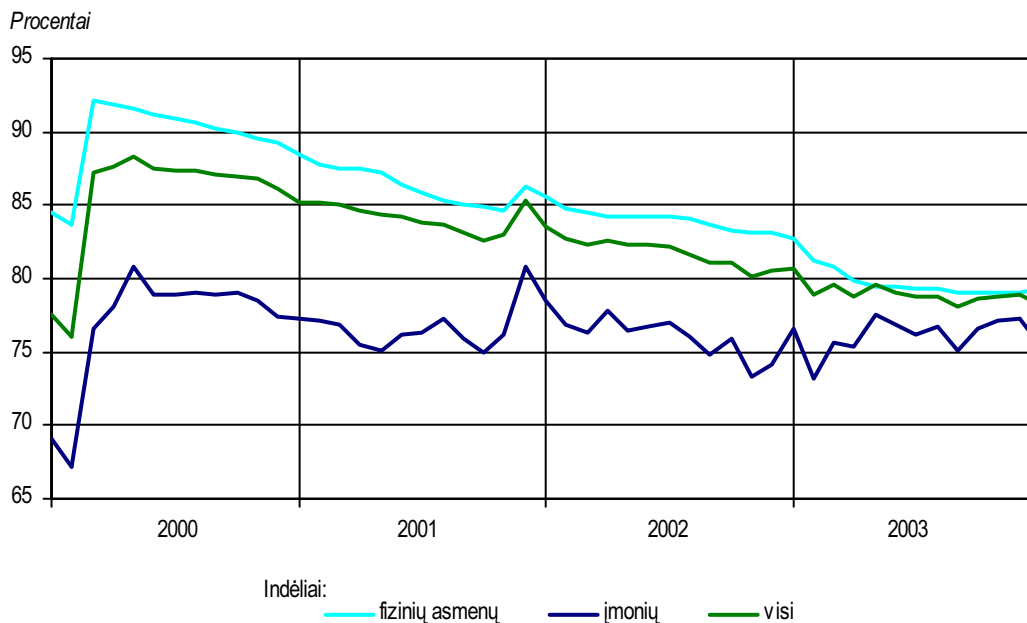

Indėlių iki pareikalavimo dalis, nuosekliai didėjusi trečius metus iš eilės, pernai padidėjo nuo 54 iki 57 procentų visų indėlių. Šie indėliai sudarė daugiau kaip trečdali (visi indėliai – 62%) bankų įsipareigojimų. Likvidumo normatyvo vykdymo duomenys leidžia teigti, kad padidėjo terminuotųjų indėlių, gražintinų per 1 mėn. ir po 6 mėn., dalys. Todėl galima teigti, kad ryškėjo dvi klientų grupės: vieni bankams patiki lėšas labai trumpam laiko tarpui, o kiti linkę taupyti ilgiau.

Koncentracija indėlių rinkoje toliau mažėjo. Trijų didžiausių bankų dalis visų indėlių rinkoje pernai sumažėjo 2 procentiniais punktais (iki 78%), įmonių indėlių rinkoje – 1 procentiniu punktu (iki 76%), o fizinių asmenų indėlių rinkoje – 3 procentiniais punktais (iki 79%). Jų rinkos dalį daugiausia perėmė mažesni bankai, o užsienio bankų skyrių rezultatai buvo prastesni.

Koncentracija indėlių rinkoje

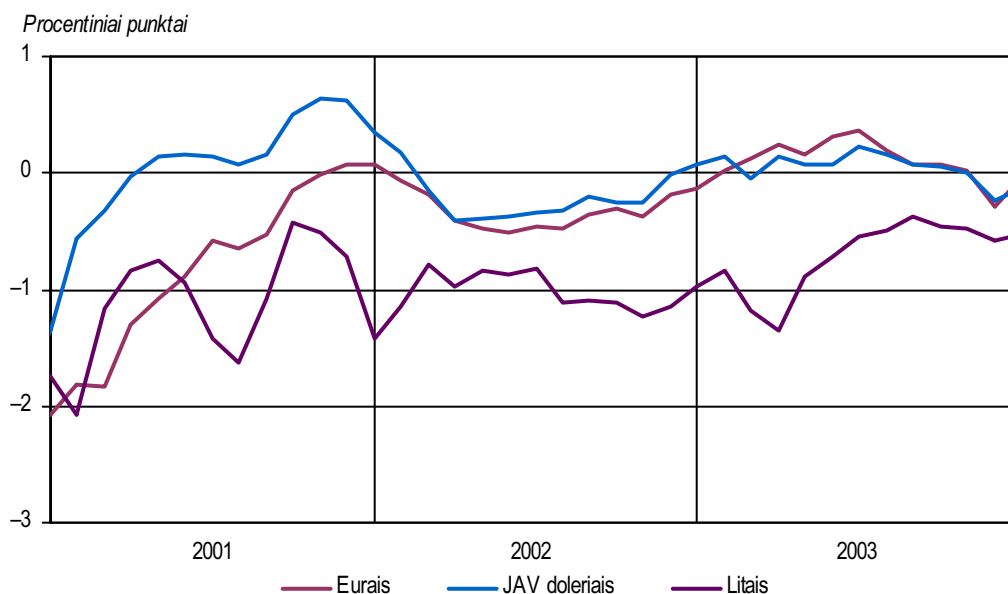
(3 didžiausių bankų dalis)

Antrojoje 2003 m. pusėje bankai šiek tiek kilstelėjo trumpalaikių (iki 6 mėn.) terminuotųjų indėlių litais palūkanų normas, ir šios priartėjo prie palūkanų normų už indėlius eurais. Ilgiau laikomų terminuotųjų indėlių litais palūkanų normos praktiškai visada buvo didesnės už atitinkamų indėlių eurais palūkanų normas. Praėjusiais metais JAV ir Europos centriniai bankai pagrindines palūkanų normas atitinkamai sumažino 25 ir 75 baziniais punktais. Tačiau Lietuvoje fizinių asmenų terminuotųjų indėlių JAV doleriais vidutinės metų palūkanų normos sumažėjo šiek tiek daugiau, o šios rūšies indėlių eurais ir litais – truputį mažiau, negu pakito atitinkamos pagrindinės palūkanų normos.

Fizinių asmenų terminuotųjų indėlių marža

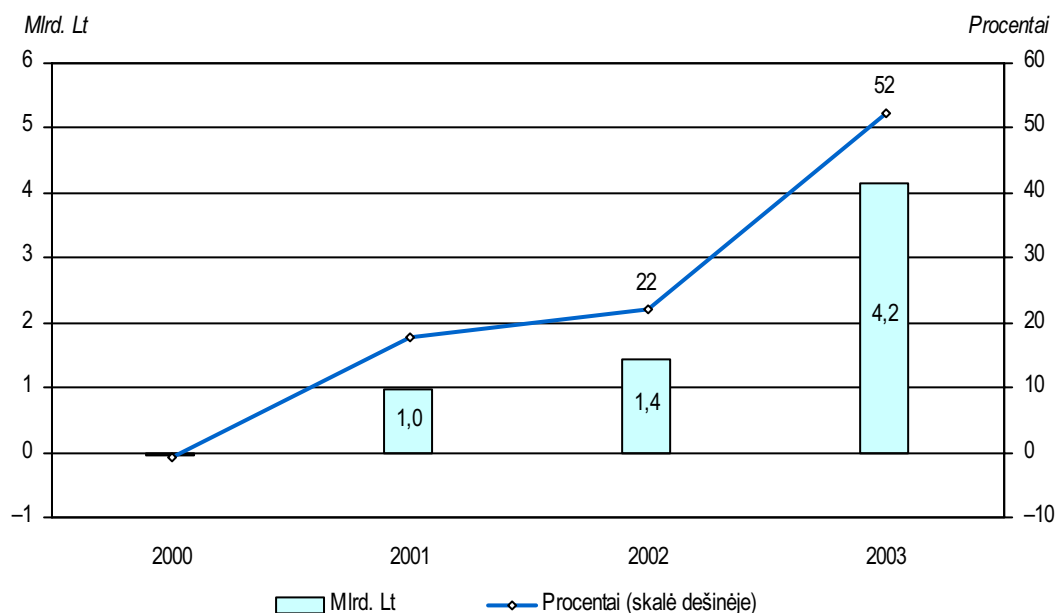
(daugiau už 6 mėn. atitinkamai VILIBOR, USD LIBOR ir EUR LIBOR mėnesio vidurki)

Bankų paskolos ir jų palūkanų normos

Praėjusių metų pabaigoje šalies komerciniai bankai įmonėms, fiziniams asmenims, valdymo institucijoms ir ne pelno organizacijoms buvo suteikę 12,1 mlrd. litų paskolų – beveik 4,2 mlrd. litų (52%) daugiau nei 2002 m. pabaigoje. Nerezidentams suteikta mažiau negu 2 procentai visos paskolų sumos (0,2 mlrd. Lt), o per metus tokių paskolų sumažėjo beveik penktadaliu.

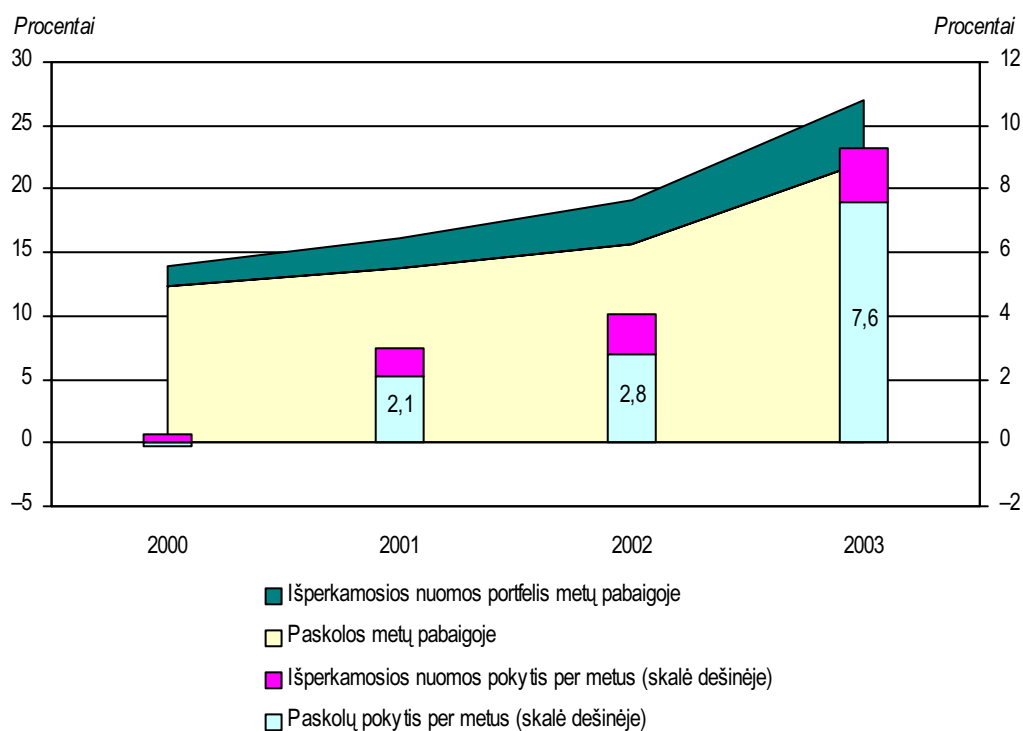
Paskolų pokytis

2003 m. paskolų prieaugis absoliučia išraiška buvo didžiausias nuo pat komercinių bankų veiklos pradžios ir sudarė net 7,6 procento praėjusių metų BVP. Paskolų ir BVP santykis padidėjo 6,4 procentinio punkto (iki 22%) ir pirmą kartą viršijo prieš 1995 m. bankų sistemos sukrėtimus pasiektą lygį. Paskolų suma, kaip minėta, išaugo daugiau kaip 1,5 karto. Tačiau reikia atsižvelgti į tai, kad šalies bankai refinansavo keletą didelių paskolų, kurias įmonėms skyrė užsienio bankai, ir aktyviai kreditavo privatizuojamų elektros skirstomųjų tinklų bei alkoholio įmonių pirkimą. Šios paskolos sudarė beveik 30 procentų viso paskolų metų prieaugio. Be to, 2003 m. pabaigoje pergrupavus balanso straipsnius, paskolų portfeliui buvo priskirti atvirkštiniai atpirkimo (47 mln. Lt) ir faktoringo (231 mln. Lt) sandoriai, kurie sudarė beveik 7 procentus paskolų prieaugio ir 2 procentus visos paskolų apimties.

Neatsiliko ir išperkamosios nuomos plėtra. Lizingo bendrovių išperkamosios nuomos portfelis padidėjo beveik 1 mlrd. (54%) – iki 2,7 mlrd. litų. 2003 m. jis sudarė daugiau kaip penktadalį (22%) bankų paskolų portfelio. Išperkamosios nuomos portfelis jau trečius metus kasmet padidėjo daugiau kaip po 1,5 karto.

Bankų paskolos ir išperkamoji nuoma
(procentais BVP)

Pagrindine paskolų sumos augimo priežastimi laikytina sparti ūkio plėtra, artėjanti narystė ES ir su tuo susiję teigiami lūkesčiai, tačiau ne mažiau svarbūs ir kiti veiksniai:

- baigus privatizuoti valstybinius bankus, bankų sektoriuje vyrauja strateginių užsienio investuotojų valdomi bankai, todėl efektyvesnė jų veikla anksčiau ar vėliau turėjo padidinti bankų paslaugų skvarbą;

- Vyriausybė jau keletą metų stengiasi išlaikyti nedidelį biudžeto deficitą, todėl bankai mažiau skolina valstybės sektoriui, aktyviau kredituodami privataus sektoriaus plėtrą;

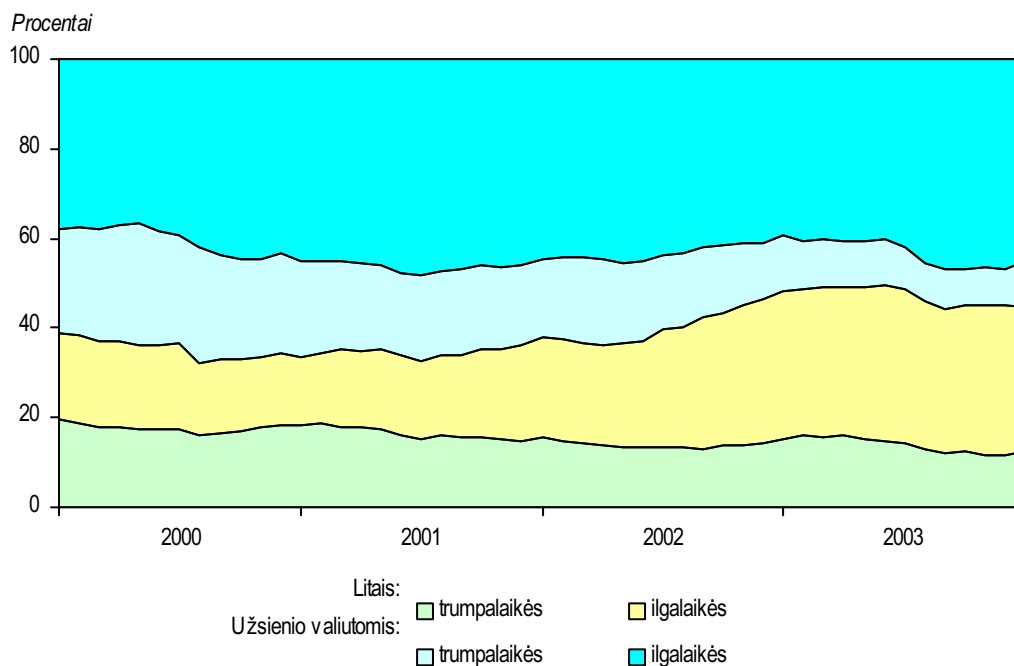
- nuo 2003 m. įsigaliojo būsto paskolų palūkanų mokesčių lengvata, kuria pasinaudojus būsto paskolų palūkanos sumažėja trečdaliu. Kai kurie bankai klientams pasiūlė būsto paskolas su kaupiamuoju gyvybės draudimu, kurios leidžia dar geriau pasinaudoti pajamų mokesčio lengvatomis;

- per metus sumažėjo ir JAV, ir Europos centrinių bankų pagrindinės palūkanų normos;

- dėl aštrios konkurencijos sumažėjo paskolų ir indėlių palūkanų marža, ilgėjo būsto paskolų terminai, pasiūlyta naujų kreditavimo produktų, tobulėjo paskolų suteikimo procedūros. Kartu paėmus, mažesnės bazinės palūkanų normos ir susiaurėjusi palūkanų marža labai sumažino bankų paskolų palūkanų normas.

Dėl 2003 m. antrąją pusę įmonėms suteiktų keleto didelių paskolų užsienio valiutomis nedidėjo paskolų litais dalis, nors ir gyventojai dėl mažesnių palūkanų normų buvo linkę skolintis eurais, o ne litais. Tokiems pokyčiams įtakos turėjo ir sėkmingi referendumo dėl stojimo į ES rezultatai bei planuojamas euro įvedimas. Todėl paskolų litais dalis sumažėjo: visų paskolų – nuo 48 iki 45 procentų, ilgalaikių paskolų fiziniams asmenims – nuo 71 procento iki 68 procentų, o ilgalaikių paskolų įmonėms – nuo 37 iki 32 procentų.

Paskolų struktūra

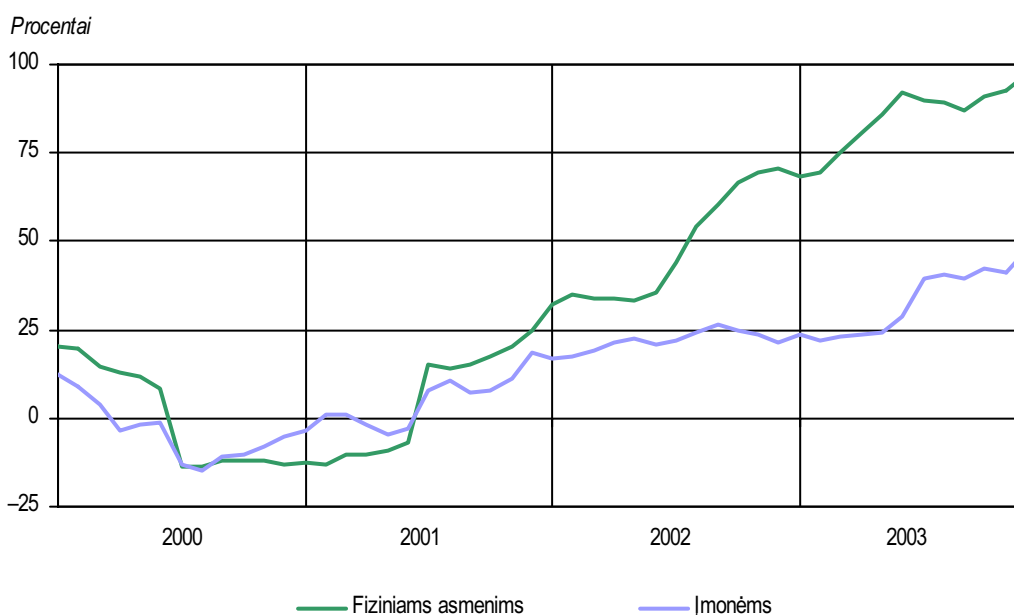

Ne finansų įmonių duomenys rodo, kad šalies įmonių mokumas ir sugebėjimas gražinti skolas gerėja, neveiksnių paskolų mažėja, todėl nėra pagrindo nerimauti dėl sparčiai didėjančios paskolų įmonėms apimtys. Be to, kaip jau minėta, keletas su užsienio bankų paskolų refinansavimu ir privatizavimu susijusių sindikuotų paskolų, perklasifikuoti atvirkštiniai atpirkimo ir faktoringo sandoriai 2003 m. pabaigoje sudarė pusę paskolų įmonėms sumos prieaugio ir 16 procentų visų įmonėms suteiktų paskolų.

Prieš gaudamos ES fondų paramą, pradinėms investicijoms įmonės gali skolintis iš šalies bankų, todėl ir 2004 m. galima tikėtis didelės paskolų paklausos.

Kaip ir ankstesniais metais, 2003 m. paskolų įmonėms apimtis labiausiai didėjo antrąjį pusmetį, o ypač gruodį. Paskolos fiziniams asmenims didėjo šiek tiek tolygiau, tačiau irgi daugiausia antrąjį metų pusę.

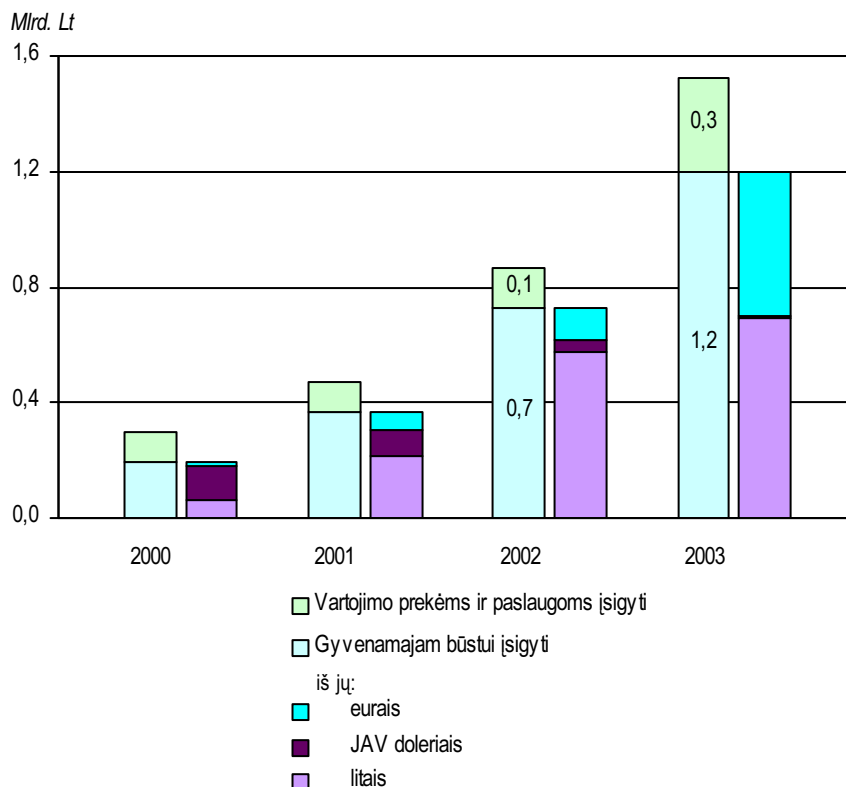
Paskolų skolininkų grupėms kaita

Viena iš prioritetinių kreditavimo sričių tapo gyventojų kreditavimas. Paskolų fiziniams asmenims suma pernai išaugo beveik du kartus (1,2 mlrd. Lt) – iki 20 procentų visų paskolų. Paskolų įmonėms dalis sumažėjo iki trijų ketvirtadalių visų paskolų. Būsto paskolų suma sudarė vos 3,5 procento BVP (bankų apklausos duomenimis, 2003 m. pabaigoje – 1,9 mlrd. Lt, arba apie 80% paskolų fiziniams asmenims), todėl artimiausiais metais šių paskolų suma turėtų ir toliau sparčiai didėti. Būsto paskolų JAV doleriais praktiškai neliko, tačiau dėl mažesnių palūkanų normų ir numatomo euro įvedimo populiarėjo paskolos būstui eurais.

Fiziniams asmenims suteikta paskolų

(per metus)

2003 m. suteikta 324 mln. litų vartojimo paskolų – 2,3 karto daugiau negu prieš metus.

Trumpalaikių paskolų dalis sumažėjo nuo 28 iki 22 procentų. Toliau ilgėjo vidutinis paskolų gražinimo terminas. Gražintinų po 3 m. paskolų dalis padidėjo net 10 procentinių punktų – iki 34 procentų.

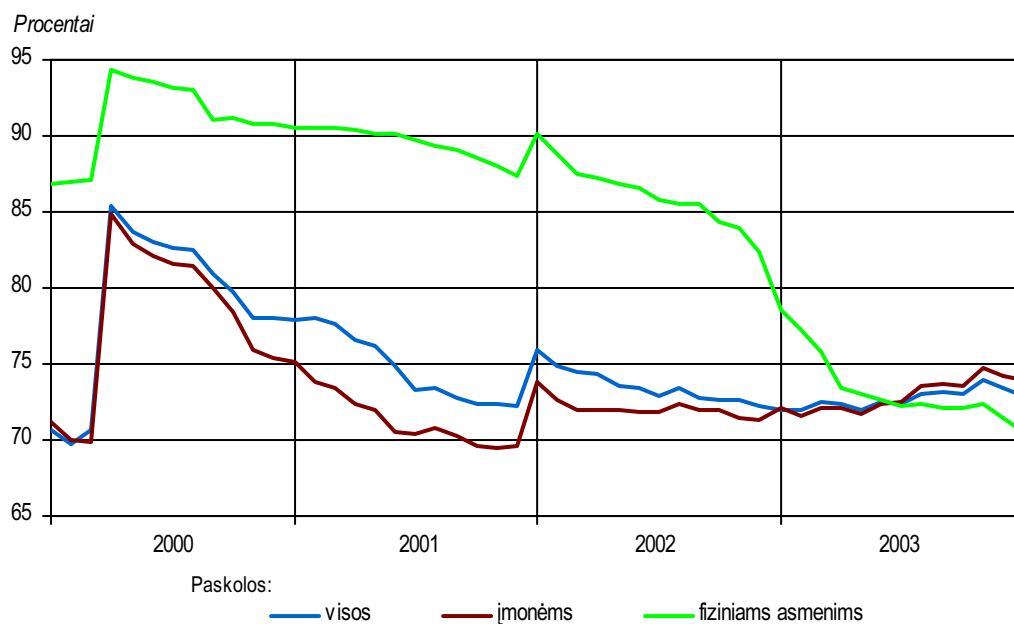
Paskolos sudarė 55 procentus bankų turto, todėl labai svarbu tinkamai valdyti bankų likvidumą. Atsižvelgdamas į tai, Lietuvos bankas sugriežtino likvidumo normatyvo skaičiavimą, nustatydamas, kad likvidus turtas gali būti lėšos, laikomos tik ekonomiškai stiprių ir patikimų šalių bankuose.

Ankstesniais metais ėmusi mažėti koncentracija paskolų rinkoje 2003 m. praktiškai nepakito, o paskolų įmonėms rinkoje 3 didžiausių bankų dalis net padidėjo 2 procentiniais punktais – iki 73 procentų. Tačiau konkurencija paskolų fiziniams asmenims rinkoje *Hirschman-Herfindahl* indeksu¹ sumažino 269 punktais (iki 1 888), o 3 didžiausių bankų dalis sumažėjo nuo 77 iki 70 procentų šios rinkos. Užsienio bankų skyriai sugebėjo toliau stiprinti savo pozicijas – jų dalis pernai padidėjo iki 12 procentų visų paskolų, 13 procentų paskolų įmonėms ir 3 procentų paskolų fiziniams asmenims. Mažesni bankai sugebėjo padidinti savo dalį tik paskolų gyventojams rinkoje.

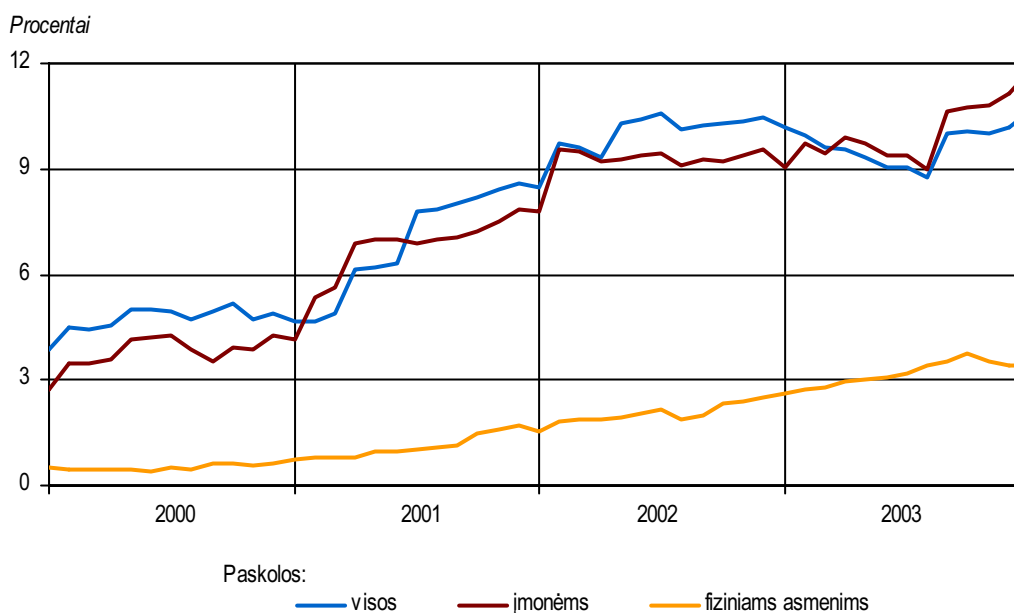
¹ *Hirschman-Herfindahl indeksas (HHI) lygus rinkos dalių kvadratų sumai, jo reikšmės svyruoja nuo 0 iki 10 000. Didesnė reikšmė rodo mažesnę konkurenciją (didesnę koncentraciją) rinkoje.*

Koncentracija paskolų rinkoje

(3 didžiausių bankų dalis)

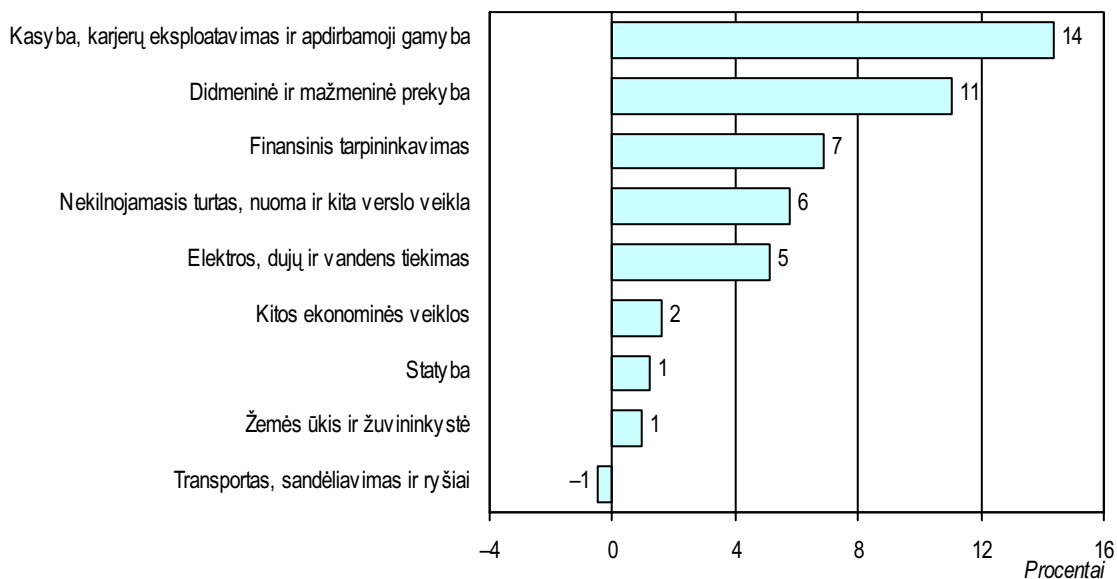

Užsienio bankų skyrių paskolų rinkos dalis

2003 m. paskolų ekonominėms veikloms (įskaitant paskolas bankams ir finansų institucijoms) suma išaugo beveik 1,5 karto (3,4 mlrd. Lt) – iki 10,7 mlrd. litų (89% visų paskolų). Tradiciškai labiausiai padidėjo paskolų apimtis pramonei (1,1 mlrd. Lt), prekybai (0,8 mlrd. Lt) ir finansinio tarpininkavimo (0,5 mlrd. Lt), daugiausia išperkamosios nuomos bendrovių, veiklai plėtoti. Sumažėjo tik paskolų transporto veikloms suma (37 mln. Lt).

Paskolų ekonominėms veikloms pokyčio 2003 m. veiksniai

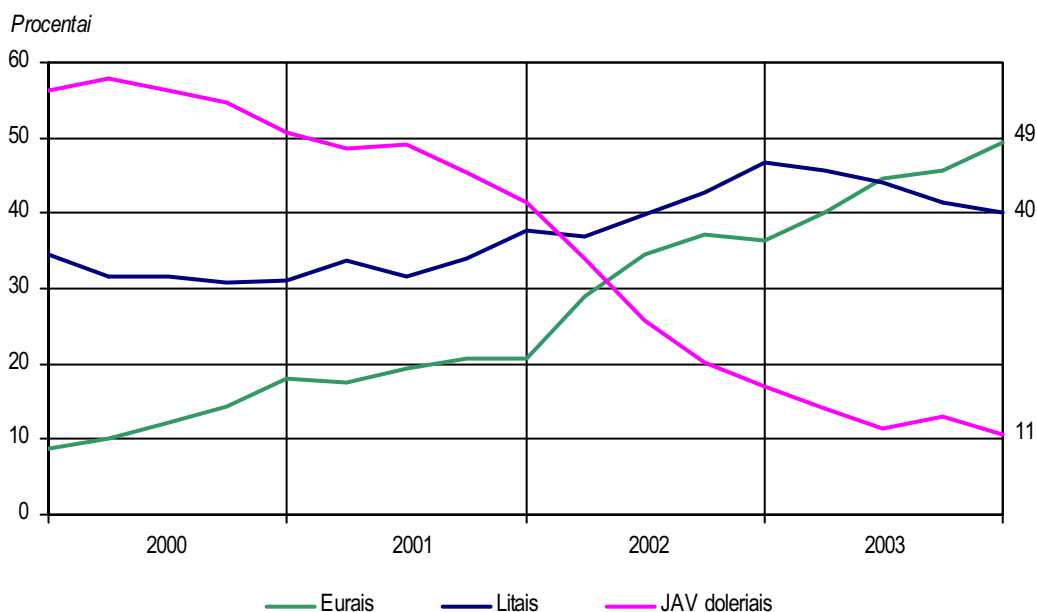

Sparčiausiai daugėjo paskolų nekilnojamojo turto, nuomos ir kitos verslo veiklos projektams bei energetikai – šių paskolų suma atitinkamai išaugo 1,7 ir 1,6 karto. Tačiau paskolų ekonominėms veikloms praeigį (46%) lėmė didelės naujos paskolos pramonei, prekybai ir finansinio tarpininkavimo veiklai (atitinkamai sudariusios 14%, 11% ir 7% viso padidėjimo).

Paskolų ekonominėms veikloms JAV doleriais padaugėjo 37 mln. – iki 411 mln. JAV dolerių, tačiau perskaičiuota litais jų dalis sumažėjo nuo 17 iki 11 procentų. Paskolų ekonominėms veikloms eurais padaugėjo nuo 0,8 iki 1,5 mlrd. eurų (beveik iki pusės visų šios paskirties paskolų). Paskolų litais dalis sumažėjo nuo 47 iki 40 procentų (tačiau, pridėjus ekonominėms veikloms nepriskirtas paskolas (daugiausia būsto), minėta dalis sumažėjo tik nuo 47% iki 45%). Santykinai daugiausia paskolų JAV doleriais turėjo pramonės ir transporto įmonės – paskolos šia valiuta atitinkamai sudarė ketvirtadalį ir trečdalį visų paskolų minėtoms veikloms.

Paskolų ekonominėms veikloms struktūra valiutomis

(įskaitant paskolas bankams ir finansų institucijoms)

Pernai, palyginti su 2002 m., vidutinės paskolų rezidentams metų palūkanų normos sumažėjo labiau, negu JAV ir Europos centriniai bankai sumažino pagrindines palūkanų normas (atitinkamai – 25 ir 75 b. p.). Lietuvoje vidutiniškai per metus paskolos rezidentams JAV doleriais atpigo 1,3 procentinio punkto (iki 4,5%), eurai – 1,4 procentinio punkto (iki 4,3%), o litais – 1,0 procentinio punkto (iki 5,8%).

Dėl lėčiau mažėjusių paskolų litais palūkanų normų vidutinis metinis skirtumas tarp palūkanų normų už paskolas litais ir bazine valiuta (eurai) padidėjo iki 1,5 procentinio punkto ir tebėra panašus į skirtumą tarp palūkanų normų už paskolas litais ir JAV doleriais (1,3 p. p.).

Būsto paskolų palūkanų normų marža

(daugiau už 6 mėn. atitinkamai VILIBOR, USD LIBOR ir EUR LIBOR mėnesio vidurki)

Kintamosios paskolų palūkanų normos dažniausiai nustatomos prie 6 arba 12 mėn. pinigų rinkos palūkanų normų indeksų pridėdant tam tikrą maržą. Kaip matyti iš toliau pateiktos lentelės, paskolų eurai marža buvo mažiausia, o per metus ji dar labiau sumažėjo. Gana didelė paskolų JAV doleriais marža sietina su didesne šių paskolų, ypač būsto, rizika.

Vidutinė metinė paskolų palūkanų marža

(baziniais punktais; daugiau už 6 mėn. atitinkamai VILIBOR, USD LIBOR ir EUR LIBOR mėnesio vidurki)

Paskolos	2003 m.			Pokytis, palyginti su 2002 m.		
	litais	JAV doleriais	eurai	litais	JAV doleriais	eurai
Imonėms	282	327	204	2	-69	-36
Būstui įsigyti	194	297	182	-42	-27	-78

Maža paskolų eurai marža daugiausia lėmė, kad bankai ir toliau aktyviausiai skolinosi ir skolino lėšas eurai. Vidutinis metinis paskolų ir terminuotųjų indėlių eurai palūkanų normų skirtumas išliko mažiausias. Praėjusiais metais jis sumažėjo nuo 2,7 iki 1,9 procentinio punkto. Vidutinis skirtumas tarp palūkanų už paskolas ir indėlius JAV doleriais sumažėjo nuo 4,2 iki 3,2 procentinio punkto. Mažiausiai (nuo 3,8 iki 3,2 p. p.) pernai pasikeitė paskolų ir terminuotųjų indėlių litais palūkanų normų skirtumas.

Vyriausybės vertybinių popierių rinka

Vykdydamas valstybės izdo agento funkciją ir sutartį su Finansų ministerija, Lietuvos bankas rengia Vyriausybės vertybinių popierių aukcionus. Į pirminę rinką VVP išleidžiami pagal iš anksto skelbiamus tvarkaraščius, sudaromus atsižvelgiant į Vyriausybės skolinimosi vidaus rinkoje poreikius.

Pernai, kaip ir anksčiau, buvo toliau įgyvendinama vidutinės apyvartoje esančių VVP trukmės ilginimo strategija – išperkami išdo vekseliai laikotarpiui iki 1 m. bei trumpalaikės (2 m.) Vyriausybės obligacijos ir išleidžiama vis daugiau ilgalaikių Vyriausybės obligacijų.

Išleidžiant daugiau ilgalaikių Vyriausybės obligacijų, vidutinė aukcionuose parduotų ir esančių apyvartoje VVP trukmė praėjusiais metais pailgėjo 212 dienų – iki 1 102 dienų.

Kaip ir ankstesniais metais, pernai buvo organizuojami anksčiau išleistų VVP emisijų papildymo aukcionai, leidę padidinti vienos emisijos VVP kiekį. 2003 m. pabaigoje apyvartoje buvo 33 emisijų VVP (4 emisijomis daugiau negu 2002 m. pabaigoje). Praėjusiais metais apyvartoje esančių VVP kiekių nominaliaja verte padidėjo 560,9 mln. litų (22,6%; 2002 m. atitinkamai – 740,9 mln. Lt ir 42,4%).

Dėl minėtos valstybės skolos valdymo strategijos 2003 m. pasikeitė apyvartoje esančių VVP struktūra. Metų pabaigoje VVP, iki kurių išpirkimo buvo likę ilgiau negu 1 m., sudarė didžiąją dalį (69,0%) visų apyvartoje buvusių VVP (2002 m. pabaigoje – 61,1%).

Vyriausybės vertybinių popierių paklausa praėjusiais metais išliko gana pastovi ir buvo 1,6 karto (2002 m. – 2 k.) didesnė už aukcionuose parduotą VVP kiekį.

2003 m. sumažėjusios bazinės valiutos – euro – palūkanų normos turėjo įtakos šalies VVP pelningumui pirminėje rinkoje. Pernai Lietuvos banke surengtuose aukcionuose parduotų visų VVP vidutinis pelningumas sumažėjo iki 3,6 procento (2002 m. buvo 4,6%). Valstybės išdo vekselių vidutinis pelningumas sumažėjo iki 2,5 procento (2002 m. – 3,7%), Vyriausybės obligacijų – iki 4,4 procento (2002 m. – 5,2%).

Vidutinis 6 mėn. trukmės šalies VVP pelningumas praėjusiais metais surengtuose aukcionuose buvo vidutiniškai 0,13 procentinio punkto, o ilgalaikių (10 m.) Vyriausybės obligacijų vidutinis pelningumas – 1,26 punkto didesnis už tokių pat Vokietijos vyriausybės skolos vertybinių popierių pelningumą.

Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo duomenimis, 2003 m. pabaigoje pagrindiniai investuotojai į VVP, kaip ir ankstesniais laikotarpiais, buvo šalies komerciniai bankai. Palyginti su 2002 m., bankų investicijos padidėjo 89,2 mln. litų, gruodžio pabaigoje jie turėjo 57,5 procento visų apyvartoje buvusių Lietuvos banko rengiamuose aukcionuose parduotų VVP nominaliaja verte (2002 m. pabaigoje – 66,8%). 2003 m. kitos didžiausios šalies investuotojų grupės – draudimo įstaigų (neįskaitant privalomojo socialinio draudimo) – investicijos į VVP padidėjo 137,9 mln. litų (nuo 15,8% iki 17,4% visų buvusių apyvartoje aukcionuose parduotų VVP). Valstybės ir savivaldybių įmonių investicijos (kurių daugiau kaip 95% skyrė valstybės įmonė „Indėlių ir investicijų draudimas“) padidėjo 55,4 mln. litų – nuo 9,1 iki 9,3 procento visų aukcionuose parduotų VVP.

Praėjusiais metais gyventojų investicijos į Lietuvos banko aukcionuose parduotus VVP padidėjo 13,3 mln. – iki 24,4 mln. litų (0,8% visų buvusių apyvartoje aukcionuose parduotų VVP; 2002 m. pabaigoje – 0,4%). 2003 m. 29,5 procento padidėjo gyventojų investicijos į tik gyventojams skirtus taupymo laktus, kuriuos iki liepos mėn. pardavinėjo kiti Finansų ministerijos pasirinkti platintojai. Praėjusių metų pabaigoje apyvartoje iš viso buvo 617,4 mln. litų nominaliosios vertės taupymo laktų (2002 m. pabaigoje – 476,7 mln. Lt).

2003 m. padidėjo nerezidentų investicijos į aukcionuose parduodamus Lietuvos VVP. Gruodžio pabaigoje užsienio investuotojai turėjo įsigiję 107,2 mln. litų nominaliosios vertės šalies VVP – 3,5 procento visų buvusių apyvartoje (2002 m. pabaigoje atitinkamai – 12,3 mln. Lt ir 0,5%). Daugiausia jų – 105,6 mln. litų vertės (3,4% visų VVP) – turėjo Estijos investuotojai.

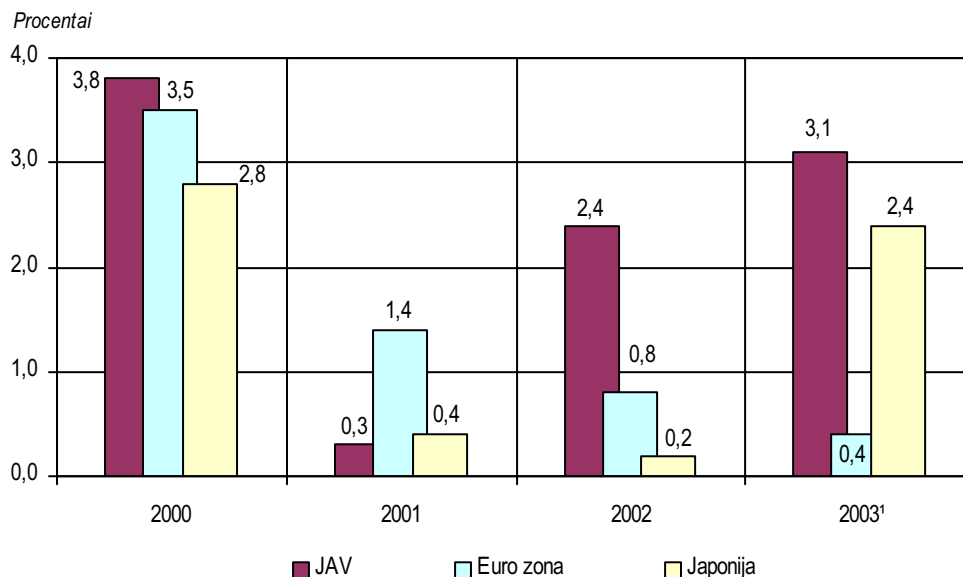
Pastovi VVP paklausa aukcionuose ir nuolat mažėjantis jų pelningumas pirminėje rinkoje sudaro sąlygas leisti Vyriausybės vertybinius popierius ilgesniems laikotarpiams kartu ilginant vidutinę jų trukmę. Taip mažinama vidaus skolos refinansavimo rizika, sudaromos prielaidos tinkamiau valdyti valstybės skolą bei mažinti jos administravimo išlaidas.

Trumpa pasaulio makroekonomikos apžvalga

2003 m. ryškėjo stipresni pasaulio ekonomikos atsigavimo ženklai. Ši pasaulio ūkio atsigavimo ciklą užtikrina JAV ekonomika, tačiau pernelyg didelė pasaulio ekonomikos priklausomybė nuo JAV ūkio taip pat kelia ir nuogaštavimų dėl tolesnių pasaulio ekonomikos raidos perspektyvų.

JAV, euro zonos ir Japonijos BVP pokyčiai

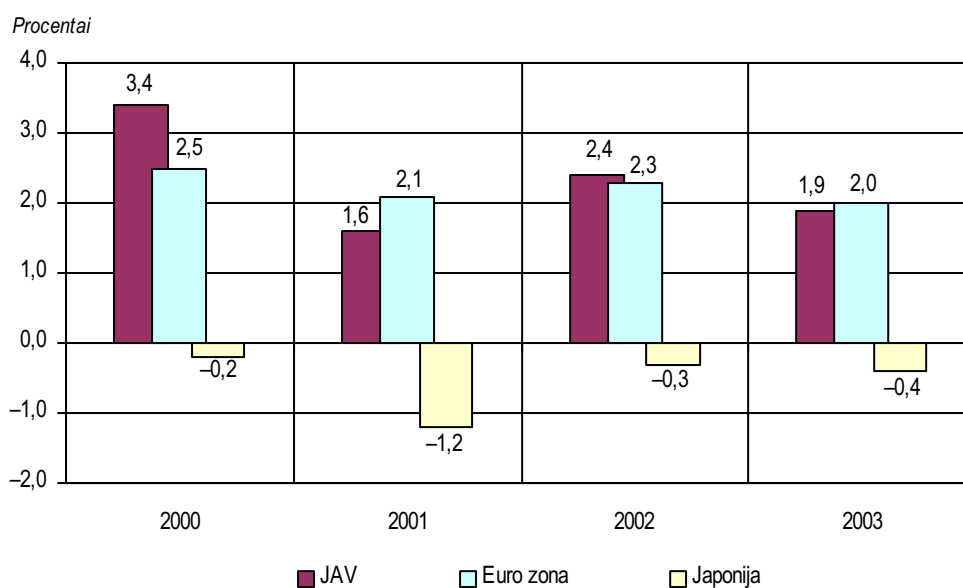
(palyginta su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu)

Ryškesnis JAV ūkio plėtros pagyvėjimas buvo antrojoje praėjusių metų pusėje. Pagrindiniai ekonomikos augimą skatinantys veiksniai buvo padidėjusios investicijos, sparčiai kylantis darbo našumas, nuolat didėjančios namų ūkių vartojimo išlaidos. Vidaus paklausa, sparčiau didėjusi negu išorės, skatino importo augimą, o dėl to dar labiau išryškėjo didėjančio einamosios sąskaitos deficito problema. Daug lėčiau, negu tikėtasi, JAV didėjo užimtumas, o infliacijos tempas buvo nedidelis. Tęsiama ekspansinė izdo politika lėmė didėjantį biudžeto deficitą.

Infliacijos pokyčiai JAV, euro zonoje ir Japonijoje

(laikotarpio pabaigoje; palyginta su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu)

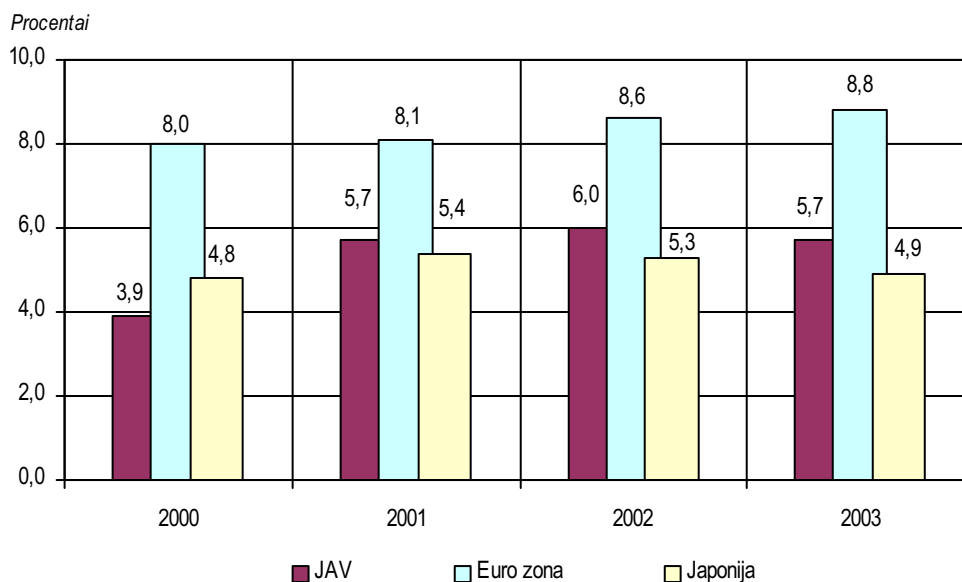

¹ Euro zonos ir Japonijos – 2003 m. 9 mėn. BVP duomenys.

Euro zonos ekonomikos augimas praėjusiais metais buvo vangus. Prognozuotas jo pagyvėjimas antroje metų pusėje buvo nedidelis. Investicijos mažėjo trečius metus iš eilės, vidaus paklausa augo silpnai, stiprėjantis euro kursas stabdė padidėjusios išorės paklausos įtaką regiono ekonomikai. Mažėjo užimtumo lygis, lėčiau mažėjo infliacija, didėjo euro zonos šalių išdo deficitas. ECB palūkanų normą mažino du kartus. Ji buvo sumažinta iki žemiausio lygio nuo tada, kai buvo įvestas euras.

Nedarbo lygis JAV, euro zonoje ir Japonijoje

(laikotarpio pabaigoje)

Japonijos ekonomika 2003 m. plėtojosi aktyviau. Dėl išorės paklausos augantis eksportas stiprino gamybos sektorių ir skatino didinti investicijas. Tačiau įsisenėjusios struktūrinės problemos, didėjantis išiskolinimas, tebesitęsianti defliacija, silpnas vidaus vartojimas lėtino ūkio plėtrą. Padėtis darbo rinkoje buvo sudėtinga, toliau didėjo biudžeto deficitas ir valstybės skola.

Trumpa būsimųjų Europos Sąjungos narių makroekonomikos apžvalga

Stojančių į ES šalių ekonomikos augimas 2003 m., nepaisant neigiamų tarptautinės ekonominės aplinkos pokyčių, ir toliau viršijo ES narių ūkio augimo vidurkį. Pirmąją praėjusių metų pusę, ES patiriant ekonomikos sąstingį, būsimosioms ES narėms pavyko išvengti skaudesnio sumažėjusios išorės paklausos poveikio, nes jį iš dalies kompensavo padidėjusi vidaus paklausa. Žemos palūkanų normos užtikrino pakankamas investicijas nacionalinių ekonomikų plėtrai.

Trečiąjį praėjusių metų ketvirtį realusis BVP, palyginti su tuo pačiu 2002 m. laikotarpiu, daugiausia išaugo Lietuvoje (8,8%) ir Latvijoje (7,3%). Kitų būsimųjų ES narių ekonomikos prieaugis svyravo tarp 2 ir 5 procentų: Estijoje – 4,6 procento, Slovakijoje – 4,2, Lenkijoje – 3,9, Čekijoje – 3,4, Vengrijoje – 2,9, Slovėnijoje – 2,3, Kipre – 2,2, o Maltoje – 1,9 procento.

Daugelyje būsimųjų ES narių infliacija turėjo tendenciją mažėti. Mažiausia metų infliacija (2003 m. gruodį, palyginti su 2002 m. gruodžiu) ir toliau buvo Lietuvoje (1,3% defliacija), Čekijoje (1,0%), Estijoje (1,2%) bei Lenkijoje (1,6%). Kipre ji buvo 2,2 procento, Latvijoje – 3,5, Slovėnijoje – 4,7, o Vengrijoje – 5,6 procento. Netiesioginiai mokesčiai ir padidėjusios energijos kainos Slovakijoje toliau lėmė didžiausią stojančių į ES valstybių infliaciją – 9,5 procento.

Infliacinius procesus rodė ir centrinių bankų nustatomos palūkanų normos pokyčiai. Dėl lėčiau didėjusios infliacijos mažėjo pagrindinė palūkanų norma daugelyje stojančių į ES šalių. Trys valstybės pernai ją sumažino 0,5 procentinio punkto: Čekija – nuo 2,5 iki 2,0 procento, Slovakija – nuo 6,5 iki 6,0 procento, Kipras – nuo 5,0 iki 4,5 procento. Maltoje pagrindinė palūkanų norma spalį sumažinta 1 procentiniu punktu – iki 3,0 procento. Lenkijoje ji nukrito nuo 6,75 iki 5,25 procento. Palūkanų norma

nepakito Latvijoje (3,0%) ir Slovėnijoje (5,0%). 2003 m. pradžioje palūkanų normos Vengrijoje buvo mažinamos keletą kartų, tačiau spartūs nacionalinės valiutos kurso pokyčiai paskatino jas padidinti antrojoje metų pusėje. Metų pabaigoje pagrindinė palūkanų norma šioje šalyje buvo 12,5 procento.

Restruktūrizuojant ekonomikas, nedarbo lygis stojančiose šalyse, palyginti su ES vidurkiu (8,0%), išliko aukštas. Eurostato tyrimų duomenimis, būsimųjų ES narių nedarbo lygio vidurkis praėjusių metų lapkritį buvo 14,1 procento. Didžiausias nedarbas 2003 m. pabaigoje buvo Lenkijoje (19,1%) ir Slovakijoje (16,5%), mažiausias – Kipre (4,5%). Lietuva ir Latvija peržengė 10 procentų ribą – jose nedarbo lygis atitinkamai buvo 12,2 ir 10,4 procento. Estijoje lapkritį užfiksuotas 9,7 procento nedarbas. ES nedarbo lygio vidurkio nepalenkė Kipras, Malta, Čekija, Slovėnija ir Vengrija. Europos Komisija prognozuoja, kad, toliau įgyvendinant darbo rinkų pertvarkas, geriau prisitaikant prie ES poreikių, nedarbo lygis stojančiose į ES šalyse turėtų mažėti.

Einamosios sąskaitos deficitas praėjusiais metais ryškiau nepakito. Einamoji sąskaita daugiausia finansuojama tiesioginėmis užsienio investicijomis. Visuotinai sumažėję investicijų srautai sumažino ir užsienio investicijas į būsimųjų ES narių ekonomikas. Europos Komisijos ataskaitoje konstatuota, kad stojančiosios šalys iki įsiliejimo į ES ekonominę erdvę turėtų atitikti keliamus ekonominius reikalavimus. Šioms šalims pavyko pasiekti makroekonomikos stabilumą.

Lietuvos mokėjimų balansas

Išankstiniais duomenimis, 2003 m. Lietuvos mokėjimų balanso einamosios sąskaitos deficitas (ESD), palyginti su 2002 m. padidėjęs 755 mln. litų, buvo apie 3,4 mlrd. litų. ESD pernai sudarė 6,2 procento BVP (2002 m. – 5,3 %).

Mėnesiniais mokėjimų balanso duomenimis, praėjusiais metais užsienio prekybos deficitas sumažėjo, todėl didesnę ESD lėmė gerokai išaugęs neigiamas pajamų balansas ir sumažėjęs teigiamas paslaugų balansas.

Lietuvos prekių eksportas 2003 m. buvo 8,7 procento, o prekių importas – 4,9 procento didesnis negu prieš metus. Praėjusiais metais ir eksporto, ir importo augimo tempai buvo lėtesni negu 2002 m. Tačiau, sparčiau didėjant eksporto apimčiai, sumažėjo užsienio prekybos deficitas. 2003 m. užsienio prekybos pokyčius daugiausia lėmė išaugęs mineralinių produktų, mašinų ir įrengimų bei baldų eksportas, taip pat mašinų ir įrengimų bei chemijos pramonės produktų importas.

Šalies prekių eksportas be mineralinių produktų pernai padidėjo 7,6 procento, o prekių importas – 4,3 procento. Tai rodo, kad Lietuvos prekės yra konkurencingos, o jų eksportas – pakankamai įvairus. Vienas iš pagrindinių lietuviškų prekių konkurencingumo ir jų eksporto didėjimo veiksnių pastaraisiais metais buvo gerokai sparčiau už darbo užmokestį didėjantis našumas.

Praėjusiais metais paslaugų eksportas sumažėjo 5 procentais, o jų importas – 0,8 procento. Mažesnę eksportą daugiausia lėmė sumažėjęs kelionių paslaugų eksportas.

2003 m. gerokai padidėjo dividendų už tiesiogines užsienio investicijas (TUI) išmokos ir reinvesticijos. Dėl šios priežasties neigiamas pajamų balansas, palyginti su 2002 m., išaugo daugiau kaip du kartus – iki 1,4 mlrd. litų. Kita vertus, padidėjusios dividendų išmokos ir reinvesticijos rodo, kad išaugo tiesioginėmis užsienio investicijomis finansuojamų Lietuvos įmonių pelningumas.

ESD finansavimo struktūra pernai gerokai pasikeitė. 2000–2002 m. daugiau užsienio paskolų buvo gražinta negu gauta, todėl ESD nebuvo dengiamas iš šio šaltinio. Daugiau kaip trys ketvirtadaliai (76,2%) ESD buvo finansuojami skolos nedidinančiomis užsienio kapitalo investicijomis (daugiausia tiesioginėmis investicijomis į akcinį kapitalą ir reinvesticijomis). 2003 m. pagrindinius privatizuotinus objektus įsigijus rezidentams, TUI srautas į Lietuvą gerokai sumažėjo, todėl ESD finansavimas iš šio šaltinio sudarė tik apie 20 procentų. Be to, minėto srauto sumažėjimui praėjusiais metais ne mažiau reikšmės turėjo sumažėjęs įmonių išsiskolinimas tiesioginiams užsienio investuotojams. Vis dėlto grynasis investicijų portfelio srautas 2003 m. buvo 866,7 mln. litų (2002 m. – tik 39,9 mln. Lt), o kitų investicijų (daugiausia užsienio paskolų) grynasis srautas – 2,8 mlrd. litų (2002 m. – 880,2 mln. Lt).

Tačiau, nepaisant padidėjusių investicijų portfelio ir kitų užsienio investicijų, bendroji šalies skola užsieniui 2003 m. pabaigoje, išankstiniais vertinimais, buvo apie 42,5 procento BVP (metų pradžioje – 40,4%).

Gerai buvo ir kiti ESD priimtinaumą apibūdinantys rodikliai. Oficialiosios tarptautinės atsargos (be aukso vertės), skaičiuojant prekių ir paslaugų importo mėnesiais, 2003 m. pabaigoje sudarė 3,5 mėnesio (metų pradžioje – 3,1 mėn.). BVP pokytis gerokai viršijo ESD ir BVP santykį, o tai rodo, kad BVP didėjo sparčiau negu šalies tarptautiniai finansiniai įsipareigojimai.

II. Lietuvos banko operacijos

Pinigų politikos priemonės ir valiutos keitimo operacijos

Pinigų politikos priemonių taikymas

Fiksuoto lito kurso sąlygomis taikomos pinigų politikos priemonės padeda Lietuvos bankui reguliuoti bankų sistemos likvidumą. 2003 m. taikytos šios pinigų politikos priemonės: bazinės valiutos keitimas į litus ir litų – į bazinę valiutą, privalomųjų atsargų reikalavimai ir Lietuvos banko paskolų galimybės.

Privalomųjų atsargų reikalavimų vykdymas

Siekdamas palaikyti tinkamą bankų sistemos likvidumą, Lietuvos bankas šalies komerciniams bankams ir užsienio bankų skyriams taiko privalomųjų atsargų reikalavimus. Atsižvelgdamas į Lietuvos siekį netolimoje ateityje tapti euro zonos nare, į makroekonomikos padėtį ir bankų sistemos stabilumą, Lietuvos bankas nuo 2000 m. ėmė nuosekliai artinti privalomųjų atsargų sistemą prie ECB taikomos sistemos.

2000 m. spalį privalomųjų atsargų norma sumažinta nuo 10 iki 8 procentų. 2002 m. gegužę ši norma sumažinta iki 6 procentų. Su euro zonoje galiojančia tvarka buvo suderinta daugelis svarbiausių nuostatų: privalomųjų atsargų laikymo laikotarpis, jų bazės ir sumos apskaičiavimas, sankcijos už duomenų pateikimo ar privalomųjų atsargų reikalavimų nevykdymą. Tačiau, atsižvelgdamas į didelę komercinių bankų išsipareigojimų užsienio valiutomis dalį, Lietuvos bankas kol kas paliko galioti anksčiau taikytą reikalavimą privalomąsias atsargas išsipareigojimams užsienio valiutomis laikyti eurai ir (ar) JAV doleriais. Privalomąsias atsargas išsipareigojimams litais šalies komerciniai bankai turi laikyti nacionaline valiuta. (Euro zonos bankai visas privalomąsias atsargas turi laikyti eurai.)

Nuo 2002 m. gegužės privalomųjų atsargų laikymo laikotarpiai prasideda kiekvieno mėnesio 24 d., o baigiasi kito mėnesio 23 d. Kiekvieno laikotarpio privalomųjų atsargų bazė ir suma apskaičiuojama remiantis komercinių bankų praėjusio mėnesio balanso ataskaitomis.

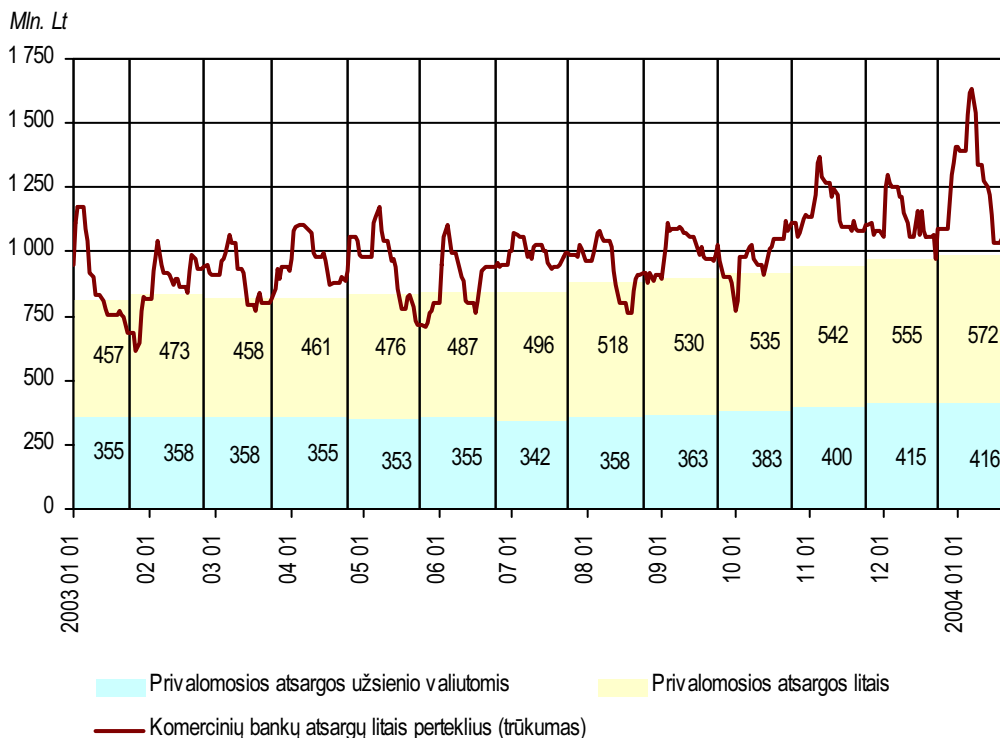
2003 m. birželį Lietuvos bankas įgyvendino dar 2 ECB nuostatas dėl privalomųjų atsargų. Pirmoji jų suteikė bankams galimybę privalomąsias atsargas laikyti ne Lietuvos banke, bet pas tarpininką – kitame banke, kuris administruotų jį pasirinkusio banko išdą ir pats laikytų privalomąsias atsargas Lietuvos banke. Be to, bankų grupėms, kurioms leidžiama pateikti konsoliduotą statistinę atskaitomybę, suteikta galimybė visas grupės privalomąsias atsargas laikyti vieno tos grupės banko sąskaitoje.

Dėl ypač sparčiai didėjančio bankų sistemos paskolų portfelio ir vengiant papildomai skatinti šį procesą, kurį galima vertinti kaip toleruotiną, bet kuriam reikia skirti daugiau dėmesio, 2003 m. privalomųjų atsargų norma nesumažinta.

Privalomųjų atsargų apimtis praėjusiais metais (2003 m. gruodžio 24 d., palyginti su 2002 m. gruodžio 24 d.) padidėjo 175,3 mln. litų (21,6%) – iki 987,9 mln. litų (iš jų nacionaline valiuta – iki 572,4, užsienio valiutomis – iki 415,5 mln. Lt).

Komercinių bankų privalomosios atsargos Lietuvos banke

(2002 01 24–2004 01 23)

Padidėję komercinių bankų įsipareigojimai privalomąsias atsargas, kaip minėta, pernai padidino 175,3 mln. litų, iš jų nacionaline valiuta – 114,8 (25,0%), o užsienio valiutomis – 60,5 mln. litų (16,9%). Palyginimui: 2002 m. visa privalomųjų atsargų apimtis sumažėjo 26,9 mln. litų (3,2%), o užsienio valiutomis – 61,7 mln. litų (14,3%). Tais metais padidėję komercinių bankų įsipareigojimai, kuriems taikomi privalomųjų atsargų reikalavimai, šias atsargas, palyginti su 2001 m., padidino 250,0 mln. litų (29,8%). O nuo 8 iki 6 procentų sumažinta privalomųjų atsargų norma ir ECB pavyzdžiu pradėta taikyti apskaičiuotų atsargų nuolaida (kiekvienam bankui – po 345,3 tūkst. Lt) visas privalomąsias atsargas, palyginti su galėjusiu būti atsargų dydžiu 2002 m. pabaigoje be minėtų veiksmų įtakos, sumažino 276,9 mln. litų (25,5%).

Įsipareigojimų litais prieaugį, lėmusį privalomųjų atsargų dydį, labiausiai veikė didėjantys rezidentų indėliai. 2003 m. fizinių asmenų indėliai litais padidėjo 1,2 mlrd. litų (30,6%), o privačių įmonių – 506,5 mln. litų (23,7%). Rezidentų (ypač fizinių asmenų) indėliai užsienio valiutomis sumažėjo. Tą lėmė indėlių kitomis valiutomis keitimas į litus ir krentantis JAV dolerio kursas. Vis dėlto privalomųjų atsargų litais dalis pernai padidėjo nuo 56 iki 58 procentų, nors gerokai mažiau negu 2002 m. (nuo 50% iki 56%).

2003 m. privalomųjų atsargų užsienio valiutomis dalis išliko didelė, nes beveik 1,9 mlrd. litų (22,7%) padidėjo šalies bankų įsipareigojimai užsieniui. Tai daugiausia iš globojančių (patronuojančių) bankų vietos projektams kredituoti gautos ilgalaikės paskolos, kurių visa suma arba jos dalis gali būti gražinta per pirmus 2 metus. Lietuvos bankas ECB pavyzdžiu joms taip pat taiko privalomųjų atsargų reikalavimus.

Kaip jau minėta, Lietuvos bankas leidžia kiekvienam komerciniam bankui apskaičiuotas privalomąsias atsargas sumažinti 345,3 tūkst. litų. 2003 m. pabaigoje, kaip ir prieš metus, nuolaidų suma buvo 4,5 mln. litų.

Vidutinis atsargų litais perteklius 2003 m. privalomųjų atsargų laikymo laikotarpiams buvo 119,6 mln. litų (23,1% privalomųjų atsargų; 2002 m. – 16,4%). Padidėjusiam atsargų pertekliui turėjo įtakos indėlių ir paskolų valiutų struktūros pokyčiai, didinę bankų turto litais dalį, bei paskutinį metų ketvirtį bankų ir jų klientų kauptos lėšos sumokėti už dideles privatizuojamas įmones.

Lietuvos bankas mokiems, tačiau turintiems laikinų likvidumo sutrikimų komerciniams bankams gali teikti likvidumo paskolas arba sudaryti su jais tiesioginius VVP atpirkimo sandorius. Tarpbankinių atsiskaitymų stabilumui užtikrinti Lietuvos bankas gali teikti 1 nakties paskolas už įkeistus VVP. Tačiau, kaip ir 2002 m., pernai komerciniai bankai nesikreipė dėl minėtų paskolų bei tiesioginių atpirkimo sandorių, nes veiksminga tarpbankinių atsiskaitymų sistema Lietuvos banke ir tarpbankinės rinkos galimybės leido patiems bankams patikimai valdyti likvidumą.

Valiutos keitimo operacijos

Lietuvos bankas su savo indėlininkais (daugiausia su Finansų ministerija) ir šalies komerciniais bankais praėjusiais metais sudarė 10,9 mlrd. litų vertės užsienio valiutos keitimo sandorių. Sandorių su komerciniais bankais dalis buvo 25,2, o su indėlininkais – 74,8 procento. 2003 m. sudarytų sandorių apyvarta buvo 975,5 mln. litų (9,8%) didesnė negu ankstesniais metais. Didžiausia ji buvo gruodį (1,4 mlrd. Lt), mažiausia – lapkritį (553,6 mln. Lt).

2003 m. Lietuvos bankas iš komercinių bankų nupirko 699,7 mln. litų užsienio valiutos daugiau, negu jiems pardavė, iš indėlininkų taip pat nupirko 240,1 mln. litų daugiau valiutos, negu jiems pardavė. Bendras valiutų prekybos rezultatas – Lietuvos banko nupirktos užsienio valiutos suma 939,8 mln. litų didesnė negu parduotos. Dėl šios priežasties atitinkamai padidėjo ir litų kiekis apyvartoje.

Didžiausios įtakos bazinės valiutos pirkimui iš komercinių bankų turėjo šalyje didėjanti litų paklausa, kurią lėmė ekonomikos augimas. Praėjusiais metais, mažėjant vartojimo kainų indeksui ir palūkanoms, didėjo skolinimasis, sudarydamas sąlygas augti įmonių investicijoms bei namų ūkių vartojimui.

Lietuvos banko indėlininkų vykdytos užsienio valiutos keitimo operacijos buvo susijusios su valstybės biudžeto išlaidomis, VVP išleidimu bei išpirkimu vidaus ir užsienio rinkose, užsienio paskolų gražinimu ir palūkanų mokėjimu, valstybės turto privatizavimu ir laikinai laisvų lėšų investavimu.

Grynasis užsienio valiutos pardavimas Lietuvos bankui

(mln. Lt)

	2003 m.					2002 m.
	I ketv.	II ketv.	III ketv.	IV ketv.	iš viso	
Komerciniai bankai	221,3	11,2	-162,1	629,3	699,7	1 324,8
Lietuvos banko indėlininkai	-308,0	335,7	-36,1	248,4	240,1	-269,6
Iš viso	-86,7	346,9	-198,2	877,7	939,8	1 055,2

Užsienio atsargų valdymas

Užsienio atsargų kaitą 2003 m. daugiausia lėmė makroekonominiai procesai, vykę ir tebevykstantys Lietuvoje. Spartų ūkio augimą skatinantys ir iš dalies jį lemiantys investicijų portfelis bei tiesioginės užsienio investicijos, taip pat skolinimasis užsienyje didino užsienio valiutos pasiūlą Lietuvoje. Kita vertus, daug lėšų užsienio valiuta reikėjo einamosios sąskaitos deficitui finansuoti.

Šalyje mažėjant vartojimo kainoms ir palūkanoms, praėjusiais metais didėjo skolinimasis, turėjęs įtakos ir visuminei, ir pinigų paklausai. Lietuvos bankui išlaikant minėtą litų ir užsienio valiutos paklausos ir pasiūlos balansą, taip pat atliekant valstybės izdo agento vaidmenį, pernai oficialiosios užsienio atsargos išaugo 19,3 procento (rekordiška 445,6 mln. eurų suma; 2002 m. – 421,1 mln. eurų) – iki 2,8 mlrd. eurų metų pabaigoje.

Dėl Lietuvos banko indėlininkų atliktų operacijų – skolinimosi užsienio rinkose ir tokių paskolų administravimo bei gražinimo, taip pat Vakarų skirstomųjų tinklų privatizavimo – užsienio atsargos padidėjo 228,3 mln. eurų.

Padidėjus litų paklausai, pernai Lietuvos bankas iš komercinių bankų nupirko 202,6 mln. eurų daugiau, negu jiems pardavė.

Oficialiosioms užsienio atsargoms, beveik pasiekusioms 10 mlrd. litų, valdyti skiriamas nuolatinis dėmesys. Sistemingai modeliuojamos galimos šių atsargų investavimo kryptys, siekiama pritaikyti kitų centrinių bankų, įskaitant ir ECB, atsargų investavimo bei su tuo susijusios rizikos valdymo praktiką.

Siekiant užtikrinti užsienio atsargų likvidumą, būtina valiutų keitimo operacijoms vidaus rinkoje vykdyti ir fiksuotam nacionalinės valiutos kursui bazinės valiutos atžvilgiu išlaikyti, didžiausia šių atsargų dalis investuojama į labai likvidžias finansines priemones, kad prireikus šias priemones būtų galima greitai ir be didesnių nuostolių parduoti. Investicijų į labai likvidžias finansines priemones (užsienio vyriausybių, vyriausybinių agentūrų ir tarptautinių organizacijų vertybinius popierius) apimtis praktiškai nekito. 2003 m. į tokias priemones investuota vidutiniškai 86 procentai visų užsienio atsargų.

Užsienio atsargų saugumas užtikrinamas jas investuojant į finansines priemones, turinčias tarptautinių reitingo agentūrų (*Moody's*, *Fitch*) suteiktus aukščiausius skolinimo reitingus. Į aukščiausio patikimumo (Aaa reitingo) finansines priemones pernai investuota vidutiniškai 61 procentas, į Aa1 reitingo – 12 procentų, į Aa2 reitingo – 20 procentų visų oficialiųjų užsienio atsargų.

2003 m. pradėtas taikyti normatyvas, numatantis, kad vienos valstybės emitentų ir sandorio šalių įsipareigojimai sudarytų ne daugiau kaip 50 procentų užsienio atsargų. Parengus strateginę nuostatą, kad ilgalaikes investicijas turi sudaryti ne tik Vokietijos vyriausybės vertybiniai popieriai, daugiau Lietuvos užsienio atsargų investuota į Italijos, Nyderlandų ir Prancūzijos VVP, o investicijų į Vokietijos VVP dalis sumažėjo.

Vadovaujantis atliktų tyrimų rezultatais – optimalios investicijų trukmės rekomendacijomis, nuo 0,73 iki 1,02 metų buvo pailginta užsienio atsargų investavimo trukmė. Ji pailginta siekiant padidinti grąžą, tačiau užtikrinant, kaip parodė tyrimai, teigiamą grąžą 1 m. investavimo laikotarpiu.

Siekiant sumažinti galimą nepalankią valiutų kursų įtaką Lietuvos banko finansiniams rezultatams, 2003 m. pradžioje užsienio atsargų, nesusijusių su įsipareigojimais užsienio valiuta, dalis nebazine valiuta sumažinta iki minimumo, praktiškai joje paliekant tik auksą. Eurų dalis tarp užsienio atsargų, nesusijusių su įsipareigojimais užsienio valiuta, pernai sudarė vidutiniškai 96,42 procento (2002 m. – 82,8%), auksas – 3,57 procento (2002 m. – 4,0%), JAV doleriai – 0,01 procento (2002 m. – 13,2%).

Ir likvidumo, ir investicijų portfelių (pagrindinių užsienio atsargų dalių) faktinė grąža praėjusiais metais atitiko keltus tikslus. Likvidumo portfelio grąža nė vieną mėnesį nebuvo neigiama ir nuolat viršijo 1 nakties investicijų tarpbankinėje rinkoje grąžą. Investicijų portfelio grąža 2003 m. buvo teigiama ir didesnė už 1 m. trukmės investicijos grąžą. Be to, jei nebūtų pailginta minėta užsienio atsargų investavimo trukmė, tai jų grąža pernai būtų buvusi mažesnė už faktiškai pasiektą.

Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų valdymas

Aktyvi Lietuvos banko veikla derinant nacionalinę teisę mokėjimų ir atsiskaitymų srityje su ES teisės reikalavimais padėjo tinkamai pasirengti narystei Europos Sąjungoje. 2003 m. pritaikyti ES teisės aktai, reglamentuojantys mokėjimus ir atsiskaitymus, aiškiai apibrėžtas Lietuvos banko vaidmuo šiose sistemose.

2003 m. liepos 1 d. įsigalioję nauji įstatymai šalies mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo srityje sustiprino Lietuvos banko vaidmenį. Lietuvos banko įstatymo 8 ir 53 straipsnių pakeitimo įstatyme įtvirtinta nauja funkcija – skatinti patvarų ir veiksmingą mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų veikimą. Atsiskaitymų baigtinumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose įstatyme Lietuvos bankui pavesta šias sistemas registruoti bei prižiūrėti, kaip vykdomi joms keliami reikalavimai, informuoti apie sistemas ir jų dalyvius atitinkamas ES valstybių narių institucijas.

Šioms funkcijoms vykdyti Lietuvos banko valdyba patvirtino Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūros politiką bei Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų registravimo, duomenų tvarkymo ir skelbimo tvarką. Darbai, skirti naujoms funkcijoms įtvirtinti, bus tęsiami ir 2004 m.

Siekdamas padidinti mokėjimo sistemos patvarumą ir veiksmingumą, pagerinti paslaugų kokybę ir sukurti ES reikalavimus atitinkančią sistemą, Lietuvos bankas vykdė naujos mokėjimo sistemos LITAS detalaus projektavimo ir programavimo, kompleksinio testavimo bei bandomojo naudojimo darbus. Parengti sistemos techninė dokumentacija ir sistemos veiklą reglamentuojantys teisės aktai, pasirašytos banko sąskaitos sutartys su naujais sistemos dalyviais.

2004 m. sausio 19 d. pradėjusi veikti mokėjimo sistema LITAS pakeitė nuo 1993 m. veikusią sistemą TARPBANK. Naujoji sistema LITAS skirta mokėjimams vykdyti ir realiu, ir nustatytu laiku. Kitas jos privalumas – kartu su Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo (LCVPD) valdoma sistema ji užtikrina mokėjimo už vertybinių popierių sandorius nurodymų vykdymą realiu ir nustatytu laiku, laikantis vienalaikio lėšų ir vertybinių popierių pervedimo principo. Sistemoje taikomos pažangios kredito, likvidumo ir operacinės rizikos valdymo bei veiklos tęstinumo priemonės. Jos saugumui ir patikimumui garantuoti pritaikyta skaitmeninio parašo technologija.

Praėjusiais metais mokėjimų sistema TARPBANK veikė gerai, jos likvidumo lygis buvo aukštas. Metų pabaigoje šia sistema naudojosi Lietuvos bankas, 9 šalies komerciniai bankai, 3 šalyje veikiantys užsienio bankų skyriai ir Lietuvos centrinė kredito unija. Atsiskaitymus už vertybinius popierius joje vykdė 25 vertybinių popierių rinkos dalyviai (LCVPD, komercinių bankų finansų maklerio padaliniai ir Vertybinių popierių komisijos prižiūrimos finansų maklerio įmonės).

Sistemoje TARPBANK pernai apdorota 13,7 mln. mokėjimo nurodymų, kurių vertė – 158 mlrd. litų. Palyginti su 2002 m., operacijų skaičius padidėjo 17,6, o jų vertė – 9,3 procento. Vidutiniškai per mėnesį sistemoje buvo atliekama 1,1 mln., vidutiniškai per dieną – 54 tūkst. mokėjimų, kurių vertė – 622 mln. litų. Vidutinė vienos operacijos vertė – 11,5 tūkst. litų.

Tarpbankiniai mokėjimai

Metai	Operacijų skaičius, tūkst.			Operacijų vertė, mln. Lt		
	iš viso	vidutiniškai per dieną	koncentracijos lygis ¹ , %	iš viso	vidutiniškai per dieną	koncentracijos lygis, %
2001	9 915	39,2	80,4	116 745	461,4	66,7
2002	11 661	46,1	79,5	144 611	571,6	67,4
2003	13 709	54,0	77,2	158 018	622,1	65,4

2003 m. sistemoje TARPBANK mažos vertės (iki 5 tūkst. Lt) mokėjimų dalis padidėjo iki 87,6 procento, o didelės vertės (daugiau kaip 1 mln. Lt) mokėjimo operacijų dalis sudarė tik 0,1 procento visų mokėjimų.

Tarpbankinių mokėjimų struktūra

(procentais)

Metai	Mokėjimo operacijos	iki 5 000 Lt	5 001–100 000 Lt	100 001–1 000 000 Lt	Daugiau kaip 1 000 001 Lt
2001	Skaičius	86,4	12,6	0,8	0,2
	Vertė	6,2	20,1	19,3	54,4
2002	Skaičius	86,9	12,1	0,8	0,2
	Vertė	5,6	18,6	17,5	58,3
2003	Skaičius	87,6	11,5	0,8	0,1
	Vertė	5,8	19,1	17,5	57,6

¹ Koncentracijos lygis – tai 3 bankų, atlikusių daugiausia mokėjimų, operacijų dalis tarp visų mokėjimo operacijų.

Praėjusiais metais pasiekta svarbių rezultatų plėtojant ir standartizuojant mokėjimų paslaugas šalyje. Lietuvos bankas dalyvavo rengiant Lietuvos standartą „Bankininkystė ir su ja susijusios finansinės paslaugos. Sąskaitos numeris finansų įstaigoje“. Šis standartas apibrėžia sąskaitos numerio struktūrą, taikomą sudarant tarptautinį banko sąskaitos numerį (IBAN). Tarptautinio banko sąskaitos numerio naudojimo pradžia sutampa su mokėjimo sistemos LITAS veikimo pradžia, kadangi į šią sistemą priimami tik tie mokėjimo nurodymai, kurių sąskaitos numeriai sudaryti pagal IBAN struktūrą. Bankai nustatė pusės metų pereinamąjį laikotarpį, kai klientų mokėjimo nurodymai bankams galės būti pateikiami ir su senaisiais sąskaitų numeriais, ir su IBAN struktūros sąskaitų numeriais. Nauja sąskaitos struktūra leis patogiau administruoti lėšas, suteiks galimybę greičiau ir patogiau atlikti tarptautinius mokėjimus, padės lengviau įsijungti į bendrąją mokėjimų eurais erdvę.

Lietuvos bankas kartu su ECB įvertino Lietuvos atsiskaitymo už vertybinius popierius sistemos tinkamumą vykdyti kredito operacijas Europos centrinių bankų sistemoje. Su tam tikromis išlygomis sistema pripažinta tinkama vykdyti minėtas operacijas. Nuo 2004 m. sausio 19 d. pradėjusi veikti nauja atsiskaitymo už vertybinius popierius sistema yra dar veiksmingesnė ir labiau atitinkanti ECB nustatytus reikalavimus.

III. Grynujų pinigų valdymas

Grynujų pinigų išleidimas ir išėmimas

2003 m. gruodžio 31 d. apyvartoje buvo, įskaitant progines monetas ir numizmatinius rinkinius, 5,1 mlrd. litų grynujų pinigų (2002 m. gruodžio 31 d. – 4,2 mlrd. Lt).

Praėjusiais metais grynujų pinigų apyvartoje padaugėjo 914,8 mln. litų, nes į apyvartą išleista beveik 2,3 mlrd., o išimta iš jos daugiau kaip 1,3 mlrd. litų. Vien gruodį į apyvartą išleista 328 mln. litų. Didžiausia pinigų suma – 5,3 mlrd. litų – apyvartoje buvo gruodžio 24 d.

Grynasis pinigų išleidimas

(mln. Lt)

Metai	Ketvirčiai					iš viso
	I	II	III	IV		
2003	103,4	268,4	52,0	491,0	914,8	
2002	-114,0	341,2	206,1	522,0	955,3	

2003 m. kovą į apyvartą išleisti atnaujintos meninės išvaizdos, geriau apsaugoti 50 litų banknotai. Birželį apyvartoje pasirodė proginė 200 litų aukso ir sidabro moneta, skirta Mindaugo karūnavimo 750-osioms metinėms, liepą – antroji serijos „Lietuvos istorijos ir architektūros paminklai“ moneta – 50 litų sidabro moneta, skirta Vilniaus katedrai. Spalį į apyvartą išleisti 2003 m. apyvartinių monetų numizmatinis rinkinys ir proginė 50 litų moneta, skirta XXVIII olimpiados žaidynėms Atėnuose.

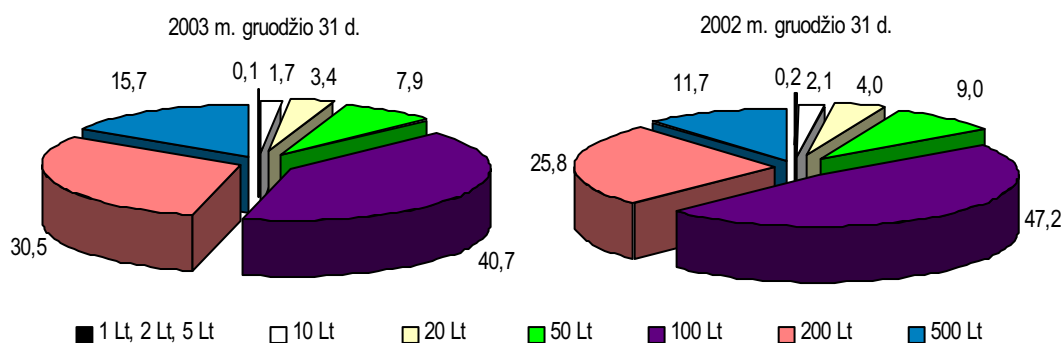
Banknotų ir monetų apyvartoje struktūra

Praėjusių metų pabaigoje apyvartoje buvo 59,0 mln. vienetų banknotų ir 493,7 mln. vienetų monetų. Per metus banknotų apyvartoje kiekis padidėjo 4,5 mln., o jų suma – 907,1 mln. litų, monetų apyvartoje atitinkamai – 43,7 mln. vienetų ir 7,7 mln. litų.

2003 m. 100 litų banknotų dalis sumažėjo 6,5 punkto – iki 40,7 procento visos banknotų apyvartoje sumos. Tuo pat metu 200 litų ir 500 litų banknotų dalys atitinkamai padidėjo 4,7 punkto ir 4 punktais.

Banknotų apyvartoje struktūra

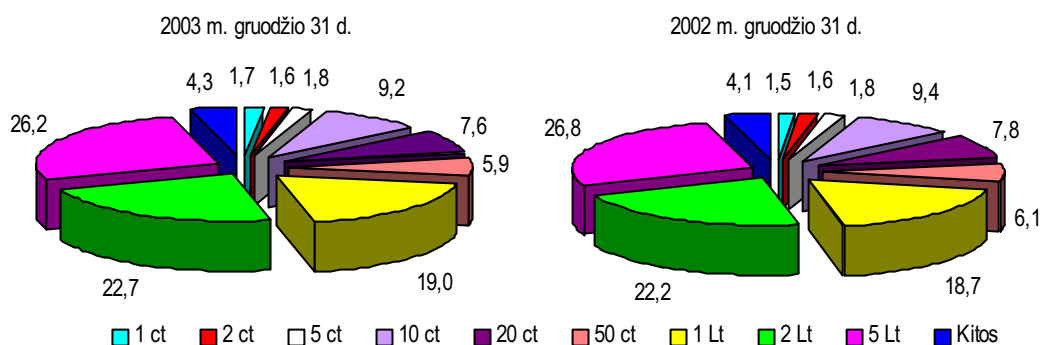
(procentais; palyginta su visa banknotų suma)

Praėjusių metų gruodžio pabaigoje 1, 2 ir 5 litų monetos, baigiančios pakeisti tų pačių nominalų banknotus, sudarė daugiau kaip du trečdalius (67,9%) visos monetų apyvartoje sumos. Per metus šių monetų dalis beveik nepakito, nes 1 ir 2 litų monetų dalis padidėjo 0,8 punkto, o 5 litų monetų – sumažėjo 0,6 punkto.

Monetų apyvartoje struktūra

(procentais; palyginta su visa monetų suma)

Atsargų fondų saugojimas ir banknotų naikinimas

Lietuvos bankas, vykdydamas savo išimtinę teisę – išleisti į apyvartą ir išimti iš jos Lietuvos Respublikos pinigus, – sudaro banknotų ir monetų atsargų fondus. Visos šalies grynujų pinigų atsargos saugomos Lietuvos banko saugyklose.

2003 m. visų nominalų banknotų ir monetų atsargos buvo pakankamos patenkinti visą grynujų pinigų poreikį. Siekiant užtikrinti aukštą pinigų kokybę, į apyvartą išleidžiami tik tinkami, nesusidėvėję ir nesutepti banknotai bei kokybiškos monetos. Saugyklose saugomų tinkamų apyvartai banknotų kiekis pernai padidėjo 58 mln. vienetų. Atsargos buvo papildytos 100 litų banknotais ir naujais 2003 m. laidos 50 litų banknotais. Taip pat buvo nukaldinta 30 mln. vienetų 1 cento ir 5 mln. vienetų 2 centų monetų.

Visų laidų susidėvėję ir išimti iš apyvartos banknotai bei monetos yra sunaikinami. Praėjusiais metais sunaikinta 38 mln. vienetų išimtų iš apyvartos banknotų ir 13 mln. vienetų monetų.

IV. Kredito įstaigų priežiūra

Pagrindinės kredito įstaigų priežiūros kryptys

Vykdydamas kredito įstaigų priežiūrą, 2003 m. Lietuvos bankas ir toliau nemažai dėmesio skyrė įvairių rizikos rūšių valdymo procesams bankuose, skatindamas juos tobulinti vidaus kontrolės sistemas, įvertinti, kontroliuoti bei tinkamai valdyti tradicines rizikos rūšis ir laiku nustatyti naujas problemas, su kuriomis susiduriama plėtojant bankų paslaugas, bei iš anksto pasirengti veikti nenumatytomis aplinkybėmis. Siekdamas šių tikslų, Lietuvos bankas vadovavosi tarptautine praktika, Bazelio bankų priežiūros komiteto rekomendacijomis ir ES direktyvomis.

Vienas iš svarbiausių dokumentų, prie kurio pastaruoju metu dirba Bazelio komitetas, dalyvaujant daugelio šalių finansų sektoriaus priežiūros institucijoms, yra Naujojo kapitalo susitarimo projektas, kuriame, be kita ko, numatoma iš esmės pakeisti kapitalo poreikio įvairioms rizikoms padengti nustatymo mechanizmą. Rengiantis taikyti būsimą Naująjį kapitalo susitarimą, šalies bankuose reikia atlikti parengiamąjį darbą ir dabartinės situacijos analizę. Todėl 2003 m. Lietuvos bankas parengė ir pristatė komerciniams bankams Naujojo kapitalo susitarimo projekto santrauką, prašydamas įvertinti jo taikymo galimybes ir pateikti nuomonę apie tai, kokie Bazelio komiteto pasiūlyti rizikos vertinimo metodai, nustatant kapitalo pakankamumo rodiklį, būtų priimtini kiekvienam bankui, ar pakankamo lygio yra informacinės technologijos (IT) ir kt. Vėlesniuose susitikimuose su bankų atstovais aptarti pagrindiniai minėto susitarimo principai, pasidalyta patirtimi, kaip šį susitarimą planuoja įgyvendinti strateginiai bankų užsienio partneriai, aptarti tolesnio darbų koordinavimo aspektai.

Siekdamas geriau prognozuoti bankų sektoriaus raidą, praėjusiais metais Lietuvos bankas analizavo bankų pateiktą informaciją apie jų atliktą kompleksinę pagrindinių rizikos rūšių (kredito, rinkos, likvidumo, operacinės ir kt. rizikos) testavimą nepalankiomis sąlygomis. Testuojant buvo siekiama išsiaiškinti, kokios rizikos rūšies neigiama įtaka veiklos rezultatams būtų didžiausia, koku mastu nepalankiai susiklosčiusios rinkos sąlygos paveiktų bankų gebėjimą laiku vykdyti finansinius įsipareigojimus ir užtikrinti minimalų kapitalo pakankamumo normatyvo vykdymą.

Pastaruoju metu itin išaugęs bankų paskolų portfelis rodo, kad šiai veiklos sričiai ir toliau turi būti skiriama pakankamai dėmesio. Siekiant tobulinti kredito rizikos valdymą ir sudaryti galimybes bankams nuosekliai pereiti prie Naujojo kapitalo susitarimo projekte rekomenduojamų taikyti skolininkų vidaus reitingo sistemų, pradėta įgyvendinti nauja centralizuotai tvarkomos Paskolų rizikos duomenų bazės koncepcija. Atlikus būtinus informacinių sistemų pertvarkymo darbus, 2004 m. vasarį šioje duomenų bazėje pradėta kaupti daugiau negu iki tol duomenų, apimančių tokias savo ekonomine prigimtimi artimas paskoloms priemones kaip atpirkimo sandoriai, išsimokėtinai parduotas turtas, faktoringo, vekselių operacijos ir kt. Daugiau informacijos bus pateikiama ir apie kiekvieną skolininką, įskaitant tam tikrus jo finansinės veiklos rodiklius. Išsamesnė duomenų bazė atvers papildomų galimybių atlikti kiekybinę ir kokybinę kredito rizikos analizę.

Įvertindamas padidėjusį rinkos drausmės lygį, Lietuvos bankas pernai patvirtino naujas Abejotinų aktyvų vertinimo, grupavimo ir specialiųjų atidėjimų sudarymo bendrąsias nuostatas, išgaliosiančias nuo 2004 m. antrojo pusmečio. Šiame teisės akte numatyta taikyti daug lankstesnę ir liberalesnę negu iki šiol abejotino turto grupavimo tvarką, sudarant galimybes tiksliau įvertinti šio turto riziką. Praėjusiais metais kiekvienas bankas pagal Lietuvos banko nustatytus minimalius reikalavimus pradėjo rengti ir derinti savo abejotino turto vertinimo ir grupavimo taisykles. Lietuvos banke vykusiuose susitikimuose buvo aptariami šių taisyklių trūkumai, teikiamos pastabos ir pasiūlymai, kaip jas patobulinti.

Plėtodami savo veiklą, be įprastų rizikos rūšių, bankai neišvengiamai susiduria su naujais iššūkiais. Vienas iš jų – operacinės rizikos valdymas. Operacinė rizika, dažniausiai kylanti dėl techninių sistemų

sutrikimų ir darbuotojų klaidų bei netikslumų, ypač glaudžiai susijusi su vis plačiau taikomomis informacinėmis technologijomis bankų paslaugoms teikti. Lietuvos bankas, siekdamas paskatinti bankus daugiau dėmesio skirti šiai rizikai valdyti ir laiku imtis priemonių galimiems veiklos sutrikimų nuostoliams sumažinti, 2003 m. patvirtino Operacinės rizikos valdymo banke bendrąsias nuostatas, apibrėžiančias operacinės rizikos nustatymo, įvertinimo, stebėjimo ir kontrolės procedūras.

Pernai toliau didėjo internetinės bankininkystės paslaugų mastas ir vartotojų skaičius. Įvertindamas didėjančią šio proceso svarbą, Lietuvos bankas į inspektavimo programą įtraukė naują tikrinimo sritį – informacines technologijas ir elektroninę bankininkystę. Inspektavimo metu įvertinama banko veikla IT ir elektronei bankininkystei būdingų rizikos rūšių valdymo požiūriu: įvertinamas sistemų kūrimo, taikymo ir priežiūros organizavimas, analizuojami IT saugumo rizikos veiksniai ir jų poveikis informacijos bei duomenų konfidencialumui, vientisumui ir prieinamumui, įvertinamos banke taikomos organizacinės, fizinės ir loginės vidaus kontrolės priemonės bei procedūros ir kt. Be to, inspektuojant daugiau dėmesio skiriama tokiems veiklos aspektams, kaip vidaus kontrolės veiksmingumas, testavimo nepalankiomis sąlygomis rezultatų įvertinimas, priemonių pinigų plovimo prevencijai užtikrinti taikymas.

Atsižvelgdamas į didėjančią būsto paskolų apimtį, Lietuvos bankas į inspektavimų programą įtraukė dar vieną naują sritį – įkeisto už paskolas nekilnojamojo turto įvertinimą ir su tuo susijusias procedūras. Įgyvendindamas naujojo Lietuvos Respublikos hipotekinių obligacijų ir hipotekinio kreditavimo įstatymo reikalavimus, 2003 m. pabaigoje Lietuvos bankas nustatė, į kokį turta galės būti investuojamos laikinai laisvos hipotekines obligacijas leidžiančios ir hipotekines paskolas teikiančios kredito įstaigos lėšos.

Kita svarbi veiklos kryptis, kuriai Lietuvos bankas skyrė nemažai dėmesio, – nuolatinis apskaitos ir atskaitomybės reikalavimų tikslinimas pagal ES direktyvų ir tarptautinių apskaitos standartų reikalavimus, siekiant užtikrinti, kad bankų ataskaitos, teikiamos priežiūros institucijai ir visuomenei, būtų pakankamai informatyvios ir objektyvios. 2003 m. patikslintos bankų priežiūros tikslais teikiamų balanso bei pelno (nuostolio) ataskaitų ir viešai skelbiamų metinių finansinių ataskaitų formos bei minimalūs reikalavimai paaiškinamajam raštui, taip pat Operacijų užsienio valiuta apskaitos ir atskaitomybės bankuose taisyklės bei Finansinių ataskaitų konsolidavimo ir konsoliduotos priežiūros taisyklės.

Minėtais teisės aktais siekiama padidinti konsoliduotos bankų priežiūros efektyvumą ir turėti išsamesnę informaciją apie realią visos banko grupės veiklą (į konsoliduotas banko grupės finansines ataskaitas bankai privalės įtraukti visas kontroliuojamas įmones nepriklausomai nuo jų įvairiarūšės veiklos). Ši informacija bus pateikiama kartą per metus kartu su kitomis bankų priežiūrai skirtomis ataskaitomis ir atskleidžiama visuomenei pagal patikslintus skirtų skelbti ataskaitų pildymo reikalavimus. O konsoliduota priežiūra, atsižvelgiant į ES direktyvas, bus ir toliau vykdoma tik finansinėje grupėje (globojančio (patronuojančio) banko ir jo kontroliuojamų kredito ir finansų įstaigų).

Vykdydamas kredito įstaigų priežiūrą, Lietuvos bankas toliau bendradarbiavo su tarptautinėmis bankus audituojančiomis kompanijomis, su kurių atstovais 2003 m. pabaigoje aptarė aktualiausių rengiamų naujausių tarptautinių apskaitos standartų pasikeitimus, abejotino turto vertinimo metodus, tolesnio bendradarbiavimo kryptių reglamentavimo klausimus.

Atsižvelgdamas į stiprėjančius finansų ir draudimo įstaigų ryšius bei jų įtaką kredito įstaigų veiklai, praėjusiais metais Lietuvos bankas pradėjo glaudžiau bendradarbiauti su kitomis Lietuvos finansų ir draudimo įmones prižiūrinčiomis tarnybomis. Šį bendradarbiavimą paskatino ir tai, kad pernai buvo įsteigta Finansų įstaigų veiklos reglamentavimo ir priežiūros koordinavimo komisija, kuri sieks veiksmingiau koordinuoti ir tobulinti Lietuvos finansų rinkos dalyvių priežiūrą, kurti priežiūros strategiją ir nustatyti jos prioritetus.

Pernai Lietuvos bankas stiprino bendradarbiavimą su užsienio šalių finansų sektoriaus priežiūros institucijomis ir toliau įgyvendino Europos Sąjungos teisės aktus, siekdamas tinkamai pasirengti narystei ES. Baigta rengti ir 2004 m. pradžioje pasirašyta bendradarbiavimo sutartis su Švedijos finansų

įstaigų priežiūros institucija. Be to, Lietuvos bankas stiprino bendradarbiavimą su ECB, stebėtojo teisėmis išitraukė į kitų ES institucijų patariamųjų komitetų ir darbo grupių veiklą, kur buvo aptarta daug įvairių su kredito įstaigų priežiūra susijusių klausimų: kapitalo reikalavimų pagal Naujojo kapitalo susitarimo projektą ir ES direktyvas suvienodinimas, tarpvalstybinė finansinių grupių priežiūra, krizių valdymo politika, tarptautinių apskaitos ir audito standartų derinimas su ES teise ir kt.

Tęsdamas pagrindines 2003 m. veiklos kryptis, Lietuvos bankas numato ir toliau vykdyti kryptingą kredito įstaigų priežiūros politiką, ugdyti saugią ir konkurencingą šalies kredito įstaigų sistemą, sudaryti sąlygas nuolatinei šalies finansų rinkos plėtrai.

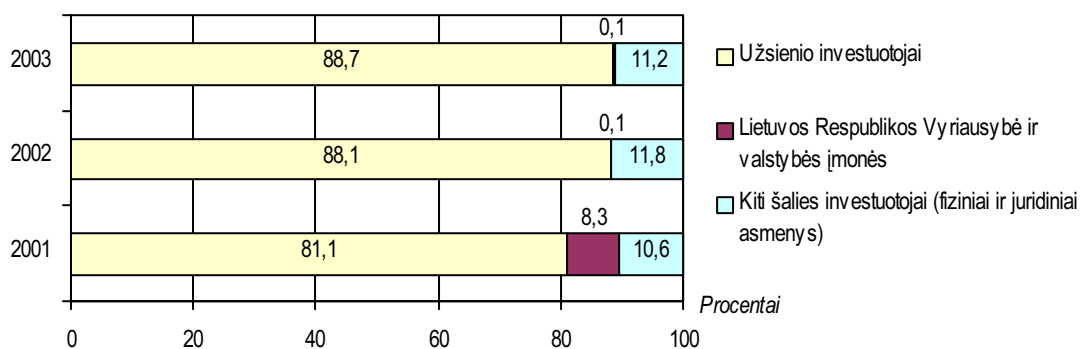
Kredito įstaigų veiklos apžvalga

Bankų sektorius. 2003 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 10 šalies bankų, turinčių 117 filialų, 3 užsienio bankų skyriai ir 3 užsienio bankų atstovybės. Praėjusiais metais didelių bankų sektoriaus struktūros pakitimų nebuvo: Lietuvos banko valdyba leido Latvijos AB RIETUMU BANKA steigti atstovybę Lietuvoje ir išdavė leidimą jos veiklai, taip pat atšaukė leidimą veikti *Norddeutsche Landesbank Girozentrale* Vilniaus skyriui, kuris nutraukė veiklą išsigijęs Lietuvos žemės ūkio banką.

2003 m. būdinga itin sparti bankų veiklos plėtra, kurią bankai grindė ne tik skolintomis lėšomis, bet ir didindami nuosavą kapitalą. Akcinį kapitalą pernai padidino 4 iš 10 veikiančių bankų. „Hansabankas“ įregistravo naują 65 mln. litų nominaliosios vertės akcijų emisiją, Sampo bankas – 31 mln. litų, Ūkio bankas – 16 mln. litų, o Šiaulių bankas – 10,3 mln. litų akcijų emisiją. Visas bankų sistemos akcinis kapitalas padidėjo 11 procentų – iki 1,2 mlrd. litų. Užsienio, daugiausia Skandinavijos šalių, investuotojų valdoma Lietuvos bankų kapitalo dalis pernai beveik nepakito. Tai pirmiausia sietina su baigtu bankų privatizavimu.

Lietuvos bankų akcinio kapitalo struktūra nuosavybės formomis

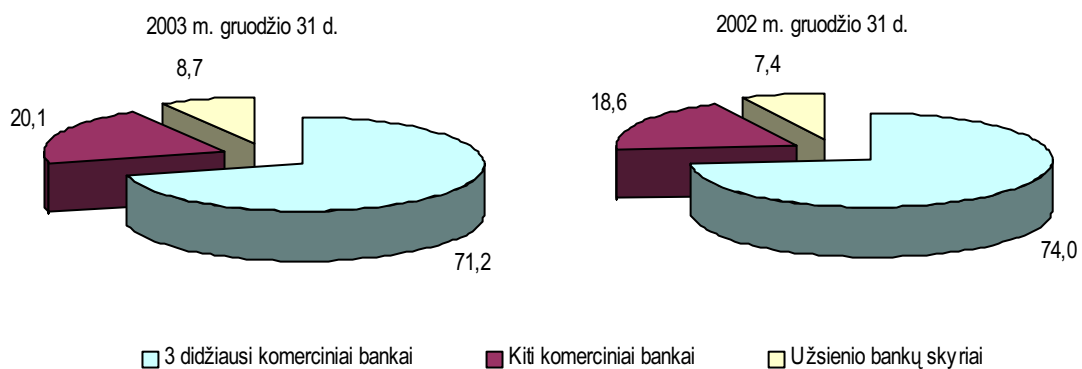
(laikotarpio pabaigoje)

Bankų sistemoje koncentracija, kurią apibūdina didžiausių bankų vyravimas rinkoje, toliau mažėjo. Praėjusiais metais 3 didžiausių bankų (Vilniaus banko, „Hansabanko“ ir „NORD/LB Lietuva“) valdoma turto dalis sumažėjo nuo 74,0 iki 71,2 procento. Kitų komercinių bankų dalis padidėjo 1,5 procentinio punkto (iki 20,1%). Šį padidėjimą lėmė 3 mažesni bankai, įregistravę didesnę akcinį kapitalą ir padidinę veiklos plėtros galimybes. Aktyviau plėtodami savo veiklą, užsienio bankų skyriai 2003 m. pabaigoje užėmė 8,7 procento rinkos (1,3 p. p. daugiau negu prieš metus). Koncentracija visose pagrindinėse bankų rinkos dalyse (valdomo turto, paskolų ir gyventojų indėlių rinkose) mažėja jau nuo 2001 m. Tai rodo, kad mažesni bankai atlaiko konkurencinį spaudimą, sugebėdami klientams pasiūlyti patrauklias sąlygas bei gerą aptarnavimo kokybę, ir išlaiko įgytas pozicijas rinkoje.

Bankų pasiskirstymas rinkoje pagal valdomo turto dalį

(procentais)

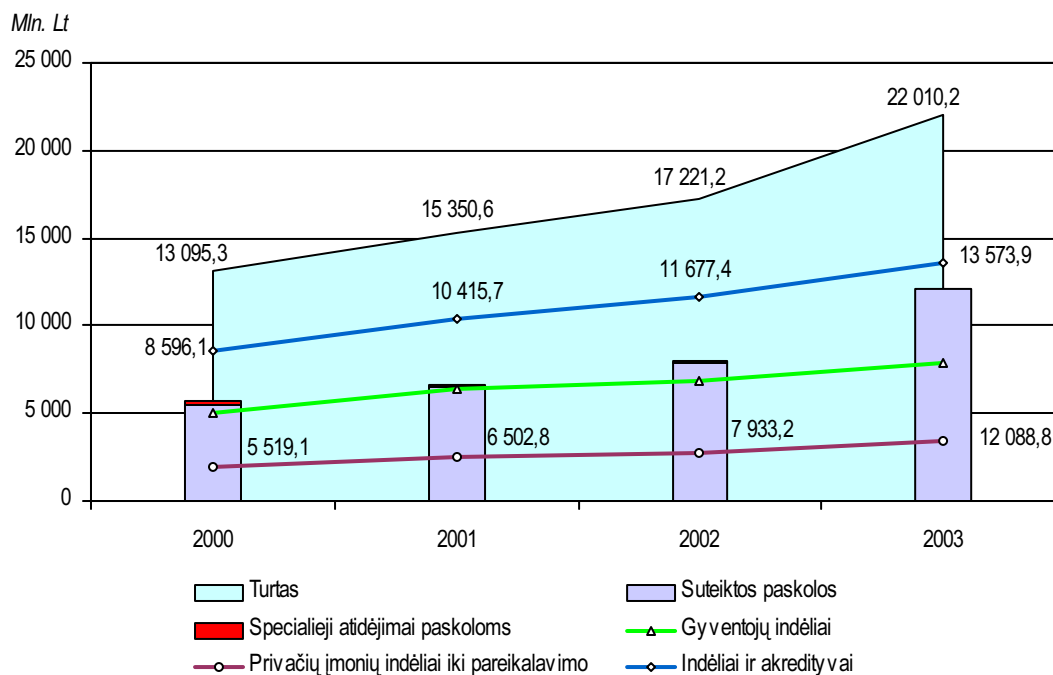
Veikiančių šalies komercinių bankų turtas, neaudituotais duomenimis, 2003 m. išaugo 27,8 procento – iki 22 mlrd. litų. Dar spartesnį bankų sistemos turto augimą pristabdė krintantis JAV dolerio kursas (per metus šios valiutos vertė sumažėjo beveik 17%).

Palankios sąlygos verslo plėtrai ir sumažėjusios paskolų palūkanos skatino didesnę poreikį skolintis. Bankai sureagavo aktyvia, į klientų poreikius orientuota kreditavimo politika. 2003 m. pabaigoje klientams suteiktų paskolų suma buvo 12,1 mlrd. litų – 1,5 karto didesnė negu prieš metus. Be to, daugiau kaip trečdaliu (37,5%) per metus padidėjo paskolų finansų institucijoms apimtis. Sparčiam paskolų portfelio padidėjimui įtakos turėjo ne tik kylanti šalies ekonomika, bet ir toliau vykusi privatizacija bei įsisavinami ES struktūriniai fondai. Kita vertus, bankų paskolų portfelio ir BVP santykis, palyginti su kitų šalių tuo pačiu rodikliu, yra nedidelis – bankų paskolomis finansuojama arti ketvirtadalis šalies sukuriama BVP. Tai rodo, kad yra galimybių paskolų portfeliui didėti ir ateityje.

Spartėjantis skolinimasis pastebimai pakeitė bankų sistemos turto struktūrą: 2003 m. pabaigoje klientams suteiktų paskolų portfelis sudarė beveik 55 procentus viso bankų turto (prieš metus – 46%). Kitas svarbus turto struktūros pokytis susijęs su sumažėjusia nuo 22 iki 16 procentų vertybinių popierių dalimi. Tam didžiausią įtaką darė išpirkti VVP bankams restruktūrizuoti. Be to, labai sumažėjus palūkanų normoms, bankai ne tik neskubėjo didinti investicijų į skolos vertybinių popierių portfelį, bet net jį sumažino, nes galimas palūkanų normų padidėjimas neigiamai paveiktų skolos vertybinių popierių rinkos vertę. Taigi praėjusiais metais padidėjo santykinai pelningesnio, tačiau mažiau likvidaus bankų turto dalis.

Bankų sistemos turtas, paskolos ir indėliai

(laikotarpio pabaigoje)

Prisiimamos kredito rizikos požiūriu bankų veikloje 2003 m. kartojosi kelių pastarųjų metų tendencijos – daugėjo naujų paskolų, ypač privataus verslo įmonėms ir gyventojams, kartu gerėjo paskolų portfelio kokybės rodikliai. Tai prisidėjo prie spartaus šalies ūkio augimo. Tačiau, kita vertus, didėjantis skolinimasis gali lemti didesnę kredito riziką, jeigu ūkio plėtros ciklas staiga pasikeistų, nes didžiąją bankų paskolų portfelio dalį (77,6%) sudaro ilgalaikės paskolos. Šių paskolų suma praėjusiais metais išaugo 1,6 karto.

Specialiųjų atidėjimų paskoloms ir viso paskolų portfelio santykis pernai sumažėjo nuo 1,1 iki 0,6 procento, o neveiksnių paskolų dalis – nuo 5,8 iki 2,6 procento minėto portfelio. Be to, bankų sistemos paskolų portfelio struktūroje paskolų rizikos grupėmis trečius metus iš eilės didėjo geriausios kokybės I grupės (standartinių) paskolų dalis. Ši dalis padidėjo nuo 76,1 procento (2002 m. pabaigoje) iki 79,6 procento (2003 m. pabaigoje). Geresnę paskolų portfelio kokybę lėmė ne tik naujos paskolos, kurios suteikimo metu paprastai priskiriamos standartinių paskolų grupei ir kurių galimai rizikai pasireikšti dar nebuvo pakankamai laiko, bet ir sparčiai auganti šalies ekonomika, pagerėjusi kai kurių skolininkų finansinė būklė bei sistemingai nurašomos ir perkeliamos į nesisteminę apskaitą nuostolingos paskolos. Sparčiai didėjant paskolų apimčiai, tam tikrą rūpestį kelia tai, kad kai kurie bankai bendrai paskolų portfelio rizikai padengti nedaro specialiųjų atidėjimų, kurie padėtų sumažinti galimus nuostolius, jei pablogėtų ekonominė situacija. Tokių atidėjimų apimtis keitėsi gerokai lėčiau (praėjusiais metais padidėjo tik 6,8%) negu paskolų portfelio dydis.

Pernai buvo ir bankų išipareigojimų struktūros pokyčių: pastebimai (nuo 17% iki 25%) išaugo įsiskolinimų bankams bei kitoms kredito ir finansų institucijoms dalis, o gyventojų indėlių dalis sumažėjo 5 procentiniais punktais (nuo 45% iki 40%). Šiuos pokyčius lėmė padidėjęs paskolų poreikis, kuriam finansuoti neužteko gyventojų indėlių prieaugio, todėl šalies bankai ir Lietuvoje veikiantys užsienio bankų skyriai trūkstantį lėšų gavo iš užsienio bankų (daugiausiai iš savo pagrindinių institucijų). Bankuose laikomų indėlių suma 2003 m. padidėjo 16,2 procento – iki 13,6 mlrd. litų. Gyventojų indėliai padidėjo 14,7 procento – iki 7,9 mlrd. litų, nors šių indėlių apimtį taip pat paveikė krizantis JAV dolerio kursas.

Neauditotų finansinių ataskaitų duomenimis, 2003 m. visi šalies bankai ir vienas užsienio banko skyrius dirbo pelningai. Jų uždirbtas pelnas – 237,3 mln. litų. Kredyt Bank S. A. Vilniaus skyrius ir

Nordea Bank Finland Plc Lietuvos skyrius patyrė 1,7 mln. litų nuostolį. Bendras šalies bankų sistemos neaudituošanas veiklos rezultatas – 235,5 mln. litų pelno (2002 m. – 146,8 mln. Lt). Tai geriausias veiklos rezultatas nuo šalies nepriklausomybės atkūrimo.

Neaudituošanas pelningumo rodiklių analizė rodo, kad 2003 m. kur kas didesnę negu prieš metus pelną labiausiai lėmė 75 procentais sumažėjusios išlaidos specialiesiems atidėjimams ir susigrąžintos anksčiau nurašytos paskolos. Įtakos taip pat turėjo 15 procentų didesnės bankų uždirtos grynosios paslaugų ir komisinių pajamos, kurių didžiausią dalį sudarė pajamos už pinigų pervedimo operacijas bei operacijas mokėjimo kortelėmis.

Praėjusiais metais, 1,5 karto išaugęs klientams suteiktų paskolų portfelis dėl ypač paaštrėjusios konkurencijos ir gerokai sumažėjusių palūkanų maržų davė santykinai nedidelį tiesioginį pelningumo efektą – grynosios pajamos iš palūkanų padidėjo tik 1,8 procento. Teigiamai galima vertinti tai, kad, didėjant visam bankų turtui, vis labiau didėjo palūkanų uždirtančio turto dalis. Palūkanų uždirtančio ir viso bankų turto santykis, pernai padidėjęs 4 procentiniais punktais, buvo beveik 84 procentai, t. y. pasiekė aukščiausią lygį per pastaruosius keletą metų. Be to, 2003 m., kaip ir prieš metus, galutinius bankų veiklos rezultatus daugiausia lėmė padidėjusios grynosios pajamos iš pagrindinės veiklos, o neįprasta veikla neturėjo reikšmingesnės įtakos. Bankų sistemos efektyvumą apibūdinantis fiksuotų išlaidų ir pagrindinės veiklos pelno santykis buvo 72 procentai – 0,6 procentinio punkto mažesnis negu 2002 m. Įvertinant tai, kad ši pokytį lėmė padidėjusios kai kurių bankų išlaidos vykdomiems modernizavimo ar struktūros pertvarkymo projektams, ateityje galima tikėtis geresnių bankų veiklos rezultatų.

Kredito unijos. 2003 m. Lietuvos bankas išdavė 4 veiklos licencijas naujoms kredito unijoms, o metų pabaigoje Lietuvoje veikė 57 kredito unijos, vienijusios daugiau kaip 32 tūkst. narių, ir Lietuvos centrinė kredito unija. Pernai, palyginti su 2002 m., įsteigta nedaug naujų unijų, tačiau veiklą sparčiai plėtojo anksčiau pradėjusios veikti kredito unijos. Plėtodamos savo veiklą mažesniuose šalies miestuose, miesteliuose ir kaimuose, kredito unijos finansines paslaugas daugeliui gyventojų teikia įprastose vietose, ypač po to, kai didieji bankai sumažino nerentabiliai dirbusių skyrių skaičių atokesnėse vietovėse.

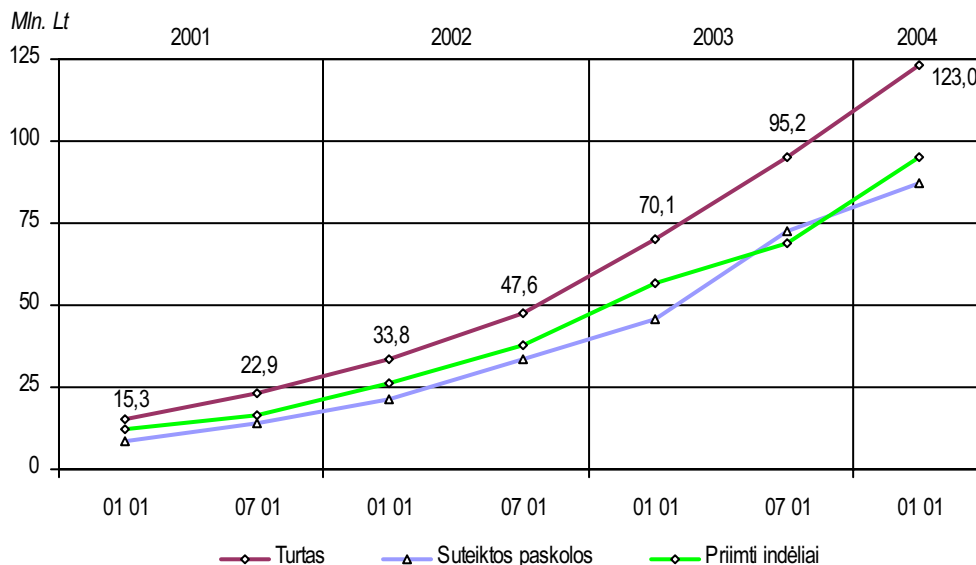
Kredito unijoms, kaip ir bankams, 2003 m. buvo sėkmingi. Tą patvirtina sparčiai augantis veiklos mastas, didėjantis naujų narių skaičius ir pelnas. Kredito unijų turtas praėjusiais metais išaugo 1,8 karto (iki beveik 123 mln. Lt), suteiktų paskolų suma – 1,9 karto (iki 86,9 mln. Lt), indėlių apimtis – 1,7 karto (iki 68,8 mln. Lt), o pajinis kapitalas – 1,8 karto (iki 13,4 mln. Lt). Palyginti su bankais, unijų dalis kredito įstaigų sektoriuje dar nebuvo labai reikšminga: 2003 m. pabaigoje šių institucijų valdomas turtas sudarė tik arti 0,6 procento bankų sistemos turto.

Teigiamai reikėtų vertinti ir tai, kad daugėjo didesnių, panašaus finansinio pajėgumo kredito unijų skaičius, todėl mažėjo koncentracijos lygis. 2003 m. pabaigoje 10 didžiausių kredito unijų turtas sudarė 47,1 procento viso šių institucijų turto (prieš metus – 53,1%).

Praėjusiais metais kredito unijos vykdė itin aktyvią kreditavimo politiką, todėl jų nariams suteiktų paskolų dalis padidėjo iki 70,2 procento unijų turto. Kaip ir bankai, kredito unijos teikė vis daugiau ilgalaikių paskolų. Gruodžio pabaigoje tokios paskolos sudarė 79,5 procento visų paskolų (2002 m. – 60,1%, 2001 m. – 43%). Ilgalaikes paskolas smulkiajam verslui plėtoti, žemei pirkti, žemės ūkio technikai bei automobiliams įsigyti, butams pirkti ir remontuoti bei kitiems tikslams kredito unijos suteikia 2–5 m. ir net 10 m. laikotarpiams.

2003 m. padaugėjo kredito unijų, kurios darė specialiuosius atidėjimus suteiktoms paskoloms. Nepaisant to, sparčiai didėjanti paskolų apimtis lėmė geresnę paskolų portfelio kokybę. Metų pabaigoje specialiųjų atidėjimų paskoloms ir visų paskolų santykis kredito unijose buvo panašus kaip ir bankuose – 0,5 procento, o, palyginti su metų pradžia, net sumažėjo 0,05 procentinio punkto.

Kredito unijų pagrindinių rodiklių kaita

Kredito unijų revizorių (nepriklausomų auditorių) nepatikrintų ir visuotinių narių susirinkimų nepatvirtintų ataskaitų duomenimis, 2003 m. kredito unijų uždirbtas 891 tūkst. litų pelnas buvo daugiau kaip du kartus didesnis negu prieš metus (414,2 tūkst. Lt). Tam įtakos turėjo pagerėjusi paskolų portfelio kokybė ir didesnis kredito unijų veiklos efektyvumas. Šių institucijų pajamos augo šiek tiek sparčiau už išlaidas: pernai gautos pajamos buvo 70,6 procento, o išlaidos – 66,8 procento didesnės negu 2002 m. Praėjusiais metais 50 sėkmingai dirbusių kredito unijų uždirbo 931,1 tūkst. litų pelno, o 7 kredito unijos patyrė 40,1 tūkst. litų nuostolį.

2002 m. lapkritį ėmusi veikti Lietuvos centrinė kredito unija (LCKU) pernai sparčiai plėtė savo veiklą. Jos turtas 2003 m. padidėjo 5,1 karto – iki 31,9 mln. litų. LCKU nariai buvo 47 kredito unijos. Praėjusiais metais LCKU 2 kartus buvo suteikusi paskolas iš Likvidumo palaikymo rezervo kredito unijoms, susidūrusioms su trumpalaikėmis likvidumo problemomis. Didžiausią laisvų lėšų dalį LCKU investavo į VVP. Šios investicijos metų pabaigoje sudarė 42,6 procento LCKU turto. Neaudituotų finansinių ataskaitų duomenimis, 2003 m. LCKU uždirbo 41 tūkst. litų pelno.

Kredito įstaigų veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymas

Finansinių ataskaitų duomenimis, praėjusių metų pabaigoje visi Lietuvoje veikiantys bankai vykdė nustatytus veiklos riziką ribojančius normatyvus.

2003 m. bankų kapitalo pakankamumui darė įtaką keletas veiksnių: viena vertus, padidintas akcinis kapitalas ir pelninga veikla sustiprino kapitalo bazę, kita vertus, išaugęs paskolų portfelis padidino ir bankų prisiimtą turto riziką. Tačiau kapitalo pakankamumo bankų sistemoje (neįskaitant šalyje veikiančių užsienio bankų skyrių) dydis (13,2% metų pabaigoje) rodo, kad bankų turėtos kapitalo atsargos, susiklosčius nepalankioms aplinkybėms rinkoje, būtų leidusios sumažinti tam tikrus nuostolius. Nepažeisdami kapitalo pakankamumo normatyvo, bankai būtų galėję papildomai sudaryti 446 mln. litų dydžio specialiųjų atidėjimų, t. y. buvusių minėtų atidėjimų apimtį padidinti apie 3,7 karto.

Bankų sistemos likvidumo rodiklis buvo 42,5 procento – daugiau kaip 12 procentinių punktų didesnis už Lietuvos banko nustatytą minimumą. Likvidumo rizika šiuo metu yra aktualesnė mažesniems bankams. Šalies bankai, kurių pagrindiniai akcininkai yra finansiškai stiprūs užsienio bankai, gali veikti turėdami gerokai mažesnes likvidžias atsargas, nes prireikus gali tikėtis operatyvios globojančių (patronuojančių) institucijų paramos.

2003 m. pabaigoje bendroji atvira užsienio valiutų pozicija sudarė 10,9 procento bankų sistemos kapitalo. Ši pozicija labiausiai priklausė nuo atviros pozicijos eurai, sudariusios 6,9 procento bankų kapitalo, t. y. gerokai mažesnės už didžiausią leistiną (bendroji atvira pozicija neturi būti didesnė kaip 25%, o vienos valiutos ar tauriųjų metalų atvira pozicija – 15% banko kapitalo).

Kredito unijoms, įvertinus jų veiklos ypatybes, taikomas didesnis negu bankams kapitalo pakankamumo reikalavimas – ne mažiau kaip 13 procentų. 2003 m. pabaigoje bendras kredito unijų kapitalo pakankamumas buvo 16,7 procento.

Kredito unijų sistemos likvidumas – 82,9 procento – beveik tris kartus viršijo nustatytą normatyvą (30%). Tačiau kai kuriose unijose dėl ilgalaikių paskolų finansavimo trumpalaikių indėlių lėšomis artimiausią pusmetį prognozuojami neigiami pinigų srautai. Susidūrusios su likvidumo problemomis kredito unijos galėtų tikėtis paramos iš LCKU, kuri praėjusiais metais vykdė visus Lietuvos banko nustatytus veiklos riziką ribojančius normatyvus.

V. Rengimasis narystei Europos Sąjungoje ir bendradarbiavimas su tarptautinėmis finansų organizacijomis

Rengimasis narystei Europos Sąjungoje

Igyvendinant derybose dėl narystės ES prisiimtus dar neįvykdytus įsipareigojimus bei Lietuvos pasirengimo narystei ES programos teisės derinimo priemonių 2003 m. planą, toliau buvo derinamos Lietuvos ir Europos Bendrijos teisės nuostatos bei ECB reikalavimai su Lietuvos banko funkcijomis susijusiose pinigų ir valiutos kurso, kredito įstaigų priežiūros, mokėjimo ir atsiskaitymo sistemų srityse.

Pinigų ir valiutos kurso srityje, siekiant galutinai suderinti Lietuvos banko veiklą reglamentuojančius teisės aktus su ES teisės aktais bei garantuoti, kad šie teisės aktai bus taikomi Lietuvos teisės sistemoje Lietuvos bankui tapus ECBS dalimi, parengtas Lietuvos banko įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas.

Igyvendinant ECB reglamentą dėl pinigų finansinių institucijų euro zonoje konsoliduoto balanso, buvo tobulinama pinigų finansinių institucijų balanso statistinės atskaitomybės tvarka. Mokėjimų balanso, pinigų ir bankų statistika taip pat buvo toliau derinama su ECB reikalavimais.

Atsižvelgiant į tai, kad, Lietuvai tapus ES nare, jos valiutos kurso politika taps bendru ES interesu, svarstomos prisijungimo prie Valiutos kurso mechanizmo II (VKM II) galimybės. 2003 m. pabaigoje Lietuvos bankas pradėjo techninio ir operacinio pasirengimo dalyvauti VKM II darbus.

Kredito įstaigų priežiūros srityje Lietuvos bankas tobulino atskaitomybės dokumentus ir globojančių (patronuojančių) bei kontroliuojamų finansų įstaigų priežiūrą, didino visuomenei skelbiamų ataskaitų informatyvumą. Siekiant apibrėžti pagrindinius operacinės rizikos valdymo principus ir skatinti bankus pradėti taikyti veiksmingą šios rizikos valdymo sistemą, patvirtintos Operacinės rizikos valdymo banke bendrosios nuostatos. Šios nuostatos taip pat padės pasirengti vykdyti Bazelio bankų priežiūros komiteto Naujųjų kapitalo susitarimą, kuriame nustatyta kapitalo poreikio operacinei rizikai padengti skaičiavimo tvarka. Taip pat priimtos Abejotinų aktyvų vertinimo, grupavimo ir specialiųjų atidėjimų sudarymo nuostatos, kuriomis įtvirtintas lankstesnis ir liberalesnis požiūris į bendrą bankų abejotino turto vertinimo politiką, sudaromos galimybės tiksliau įvertinti tokio turto riziką. Siekiant suderinti kredito įstaigų veiklą reglamentuojančius teisės aktus su 2003 m. įsigaliojusio Finansų įstaigų įstatymo reikalavimais, parengti Lietuvos Respublikos bankų įstatymo, Centrinės kredito unijos ir Kredito unijų įstatymų pakeitimo įstatymų projektai.

Mokėjimo ir atsiskaitymo sistemų srityje, įgyvendinant Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas dėl atsiskaitymų baigtinumo mokėjimų ir vertybinių popierių atsiskaitymų sistemose ir dėl tarptautinių kredito pervedimų bei Komisijos rekomendaciją dėl operacijų elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir ypač dėl jas išleidusių bei turinčių asmenų santykių, birželį priimti Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatymas ir Lietuvos Respublikos atsiskaitymų baigtinumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose įstatymas.

Praejusiais metais baigta kurti nauja mokėjimo sistema LITAS, kuri pradėjo veikti 2004 m. sausio 19 d. Sistema LITAS pakeitė iki tol veikusią tarpbankinę lėšų pervedimo sistemą TARPBANK. Pagrindinis naujos sistemos privalumas – joje galima vykdyti mokėjimo nurodymus realiu laiku, t. y. nedelsiant gavus mokėjimo nurodymą.

2003 m. pranešime apie stojančiųjų šalių pasirengimą narystei ES Europos Komisija teigiamai įvertino Lietuvos pažangą su Lietuvos banko kompetencija susijusiose srityse.

2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus ES nare, Lietuvos bankas įsiliejęs į ECBS ir kaip pilnateisis narys dalyvaus rengiant ir priimant šios sistemos sprendimus. ECB jau nuo 2003 m. pradžios pakvietė Lietuvos banką stebėtojo teisėmis dalyvauti Bendrosios tarybos ir visų pagrindinių ECBS veiklos sričių

komitetų darbe. Siekdamas padėti stojančiųjų šalių centriniais bankams tinkamai pasirengti dalyvauti ECBS ir išsamiai informuoti apie vykdomus darbus, Europos centrinis bankas parengė techninio pasirengimo ECBS ir Eurosistemos plėtrai planą – Generalinį ECB plėtros planą. Atsižvelgdamas į didelę techninio pasirengimo dalyvauti ECBS darbų apimtį visose centrinės bankininkystės srityse, 2003 m. pabaigoje Lietuvos bankas parengė pasirengimo dalyvauti ECBS priemonių planą. Į planą įtraukti šiuo metu Lietuvos banke atliekami ir iki narystės ES ar iki euro įvedimo numatomi atlikti darbai, susiję su ES teisės, ECB reikalavimų, normų bei praktikos konkrečiose centrinio banko veiklos srityse perėmimu, Lietuvos banko institucinių gebėjimų stiprinimu ir infrastruktūros plėtra.

Bendradarbiavimas su tarptautinėmis organizacijomis ir užsienio šalių centriniais bankais

Šiuo metu Lietuvos ir Tarptautinio valiutos fondo santykių pagrindas yra 12-os mėnesių ciklo ekonominės konsultacijos, vykdomos pagal TVF Steigimo sutarties IV straipsnį. 2003 m. kovo 29 d. sėkmingai baigtas įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvos banko su TVF pasirašytas Papildomas ekonominės politikos memorandumas dėl TVF Prevencinės stabilizavimo programos. Artimiausiu metu naujos Prevencinės stabilizavimo programos su TVF nenumatoma sudaryti.

Praėjusių metų birželį TVF misija, lankydama Lietuvoje, teigiamai įvertino vykdomą šalies ekonominę ir finansų politiką, taip pat pažymėjo, kad Lietuvos bankas, vykdydamas griežtą bankų priežiūrą, sėkmingai užtikrina finansų sektoriaus stabilumą.

Rugsėjį TVF Vykdančioji valdyba teigiamai įvertino Lietuvos valdžios institucijų vykdomą ekonominę politiką, sudarančią sąlygas plėtoti ekonomiką, išlaikyti žemą infliacijos lygį ir sparčiai integruotis į euro zoną. TVF teigimu, fiksuoto valiutos kurso režimas, kuris buvo svarbus pasiekti ir išlaikyti makroekonomikos stabilumą, pasiteisino. Pritarta nuostatai, kad, įstojus į ES, tikslinga greitai prisijungti prie VKM II ir iki euro įvedimo laikytis vienašalio išsipareigojimo taikyti fiksuotą valiutos kursą. TVF pabrėžė, kad, atsižvelgiant į sparčiai didėjančią bankų suteiktų paskolų apimtį, būtina užtikrinti griežtą bankų bei draudimo įstaigų priežiūrą ir tinkamą bankų dėmesį paskoloms valdyti. TVF pritarė planams nuosekliai mažinti privalomųjų atsargų lygį iki ECB nustatyto dydžio.

Lietuva su TVF pereina į kokybiškai naują, brandesnę bendradarbiavimo etapą. TVF Šiaurės ir Baltijos šalių (ŠBŠ) grupėje Vašingtone dirba nuolatinis šalies atstovas, todėl Lietuva turi geresnes galimybes dalyvauti derinant bendrą grupės poziciją įvairiais klausimais. Lietuvai pasirašius Stojimo į ES sutartį, Lietuvos atstovas taip pat dalyvauja ir TVF Europos Sąjungos šalių darbo grupės susitikimuose, kuriuose derinama bendra ES šalių pozicija TVF svarstomais klausimais.

Lietuvos banko atstovai keletą kartų per metus dalyvauja TVF ŠBŠ grupės Pinigų ir finansų komiteto tikrųjų ir pakaitinių narių susitikimuose, kuriuose priimami sprendimai, susiję su pasirengimu TVF Valdytojų tarybos metų susitikimui, rotacija ŠBŠ atstovybėje TVF, ir aptariamais TVF veiklos prioritetais.

Rugsėjį vykusiame TVF ir Pasaulio banko aukščiausiojo valdymo organo – Valdytojų tarybos – metų susitikime Dubajuje apsvarstytos TVF ir Pasaulio banko metų ataskaita, TVF Tarptautinio pinigų ir finansų komiteto pirmininko ataskaita, TVF Jungtinio plėtros komiteto ataskaita, finansinė ir audito ataskaitos, biudžeto klausimai ir t. t. Pranešimuose, skaitytuose Tarptautinio pinigų ir finansų komiteto susitikime Šiaurės ir Baltijos šalių grupės vardu, buvo apžvelgta pasaulio ekonominė situacija, vykdomos struktūrinės reformos, TVF vaidmuo ir pagalba mažas pajamas gaunančiose šalyse, TVF priežiūros sistemos stiprinimas, TVF valdymas ir veiklos skaidrumas, krizių sprendimo klausimai, išimtinio naudojimosi TVF ištekliais atvejais.

2003 m. pabaigoje pertvarkyta TVF vidaus struktūra. Lietuva, iki tol priklausiusi Europos II departamento šalių grupei kartu su Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalimis, po minėtos pertvarkos

drauge su kitomis stojančiomis į ES šalimis ir ES narėmis priskirta naujam Europos departamentui. Pasikeitus TVF struktūrai, ekonominėse konsultacijose sustiprėjo ES vaidmuo.

Išnykus poreikiui naudotis specialiomis TVF programomis, Lietuvos bankas praėjusių metų pradžioje anksčiau laiko grąžino savo 39,2 mln. SST dydžio paskolą (dalį Lietuvai suteiktą TVF paskolą). Šiuo metu Lietuvos bankas neturi jokių paskolų iš TVF.

Lietuvos bankas, būdamas Tarptautinių atsiskaitymų banko (TAB) akcininkas, aktyviai dalyvavo TAB veikloje. Lietuvos banko valdybos pirmininkas dalyvavo neeiliniame visuotiniame akcininkų susirinkime dėl TAB apskaitos vieneto pakeitimo iš aukso franko į SST bei TAB kapitalo ir akcijos nominaliosios vertės perskaičiavimo į SST, taip pat TAB metų susitikime Bazelyje. Lietuvos banko specialistai dalyvavo TAB organizuojuose seminaruose tarptautinės apskaitos ir audito, rizikos valdymo, Naujojo kapitalo susitarimo, bankų priežiūros klausimais.

Aktyviai buvo bendradarbiaujama ir su Baltijos šalių centriniais bankais. Baltijos šalių centrinių bankų valdybų pirmininkų vadovaujamos delegacijos, kaip ir kasmet, susitiko TVF ir Pasaulio banko Valdytojų tarybos metų susitikime. Praėjusiais metais vyko tradiciniai Baltijos šalių centrinių bankų valdytojų pavaduotojų susitikimai, kasmetiniuose seminaruose susitiko šių bankų darbuotojai. Pernai šiuose susitikimuose buvo nagrinėjami VKM II, Ekonominės ir pinigų sąjungos, finansinio stabilumo ir tarptautinių ryšių koordinavimo klausimai.

VI. Lietuvos banko veiklos skaidrumo užtikrinimas

Lietuvos banko veiklos skaidrumas

Lietuvos bankas, siekdamas užtikrinti kuo atviresnį pinigų politikos sprendimų priėmimą ir aprūpinti visuomenę informacija, vadovaujasi centrinių bankų praktikoje susiformavusiais ir tarptautiniuose standartuose apibrėžtais veiklos skaidrumo reikalavimais.

Lietuvos integravimasis į Europos Sąjungą pastaraisiais metais lėmė ir atitinkamus pinigų politikos pokyčius. Skaidrumas buvo ir yra viena iš priemonių, garantuojančių visuomenės pasitikėjimą priimamais sprendimais. Visuomenė, iš anksto žinodama apie būsimus pinigų politikos pokyčius, gali geriau suprasti ir įvertinti šiuos sprendimus. Rinkose susiformuoja lūkesčiai, kurie neiškreipia ekonomikos ir finansų sektorių raidos, prisideda prie sklandaus pastarųjų funkcionavimo.

Tokiais principais vadovautasi susiejant litą su euru ir teikiant visuomenei informaciją apie planus, susijusius su euro įvedimu. Tinkama, skaidrumu grįsta veikla lėmė padidėjusį, palyginti su 2002 m., pasitikėjimą Lietuvos banku ir numatomu euro įvedimu. Pasitikėjimas Lietuvos banku 2003 m. pabaigoje buvo vienas iš didžiausių tarp institucijų, kuriomis visuomenė labiausiai pasitiki.

Pinigų politikos skaidrumas

Lietuvos bankas, informuodamas visuomenę pinigų politikos klausimais (ir persiedamas litą nuo JAV dolerio prie euro, ir planuodamas būsimą euro įvedimą Lietuvoje), siekė užtikrinti kuo didesnę skaidrumą, paaiškinti šių pokyčių įtaka mūsų šalies ekonomikai.

Siekiant užtikrinti skaidrumą, paskelbtas galimas artimiausias euro įvedimo Lietuvoje laikas, nurodyta, kokie kriterijai keliami šalims, norinčioms juo pakeisti nacionalinę valiutą. Šalis, siekianti įsivesti eurą, su atitinkamomis ES institucijomis turi sutarti dėl oficialaus kurso, kuriuo euras bus įvestas toje šalyje. Atsižvelgiant į tai, iš anksto paskelbta Lietuvos banko pozicija, kad esamas fiksuoto valiutos kurso režimas bei dabartinis oficialus lito ir euro kursas, be jokių svyravimo ribų, yra tinkamas dalyvauti VKM II ir įvedant eurą Lietuvoje. Taip pat paaiškinta, kaip bus siekiama susitarimo dėl oficialaus valiutos kurso ir kt. Be to, nuolat teikiama informacija apie euro įvedimo Lietuvoje privalumus, daromi komentarai žiniasklaidai, atsakoma į visuomenės paklausimus.

Kaip rodo visuomenės nuomonės tyrimai, dauguma (54%) gyventojų pritaria tam, kad ateityje litas būtų pakeistas euru¹. Tokią visuomenės nuomonę patvirtino ir kitų institucijų užsakymu atlikti tyrimai, kurie parodė dar didesnę (55%) visuomenės pritarimą būsimam euro įvedimui Lietuvoje².

Pasirengimas dalyvauti Europos centrinių bankų sistemoje

2004 m. Lietuvai tapus ES nare, Lietuvos bankas turės įgyvendinti išipareigojimus užtikrinti Europos centrinių bankų sistemos veiklos skaidrumą mūsų šalyje. Vykdamas ECBS ir ECB statuto nuostatas dėl atskaitomybės ir vadovaujantis euro zonos šalyse nusistovėjusia praktika, didelę ECB informacijos dalį teks skelbti lietuvių kalba. Mažiausiai kartą per ketvirtį turės būti skelbiamas pranešimas apie ECBS veiklą, be to, reikės skelbti metų ataskaitą, konsoliduotą finansinę ataskaitą, pranešimus spaudai ir kitą informaciją.

2003 m. buvo vykdomi parengiamieji darbai, kad, Lietuvos bankui tapus ECBS dalyviu, būtų vykdoma tinkama atskaitomybė šiai sistemai ir laiduojamas jos veiklos skaidrumas. ECB pageidavimu

¹ „Baltijos tyrimai“ (tyrimas atliktas 2003 m. lapkričio 19–25 d.)

² „RAIT“ (tyrimas atliktas 2003 m. gruodžio 4–7 d.)

paskelbti pirmieji pranešimai spaudai apie ECB Bendrosios tarybos (kurios darbe stebėtojų teisėmis dalyvauja ir stojančių į ES šalių centrinių bankų vadovai) ir Valdančiosios tarybos posėdžius.

Siekiant, kad jau dabar šalies gyventojai galėtų geriau susipažinti su euru, Lietuvos banko interneto svetainėje išsamiai aprašyti eurų banknotai, jų apsaugos požymiai ir eurų monetos.

Pinigų, bankų ir mokėjimų balanso statistikos tobulinimas

Vienas iš svarbiausių Lietuvos banko uždavinių statistikos srityje yra pinigų ir bankų statistikos tobulinimas atsižvelgiant į ECB reikalavimus.

Praėjusiais metais Lietuvos bankas, siekdamas laiku ir deramai pasirengti Lietuvos narystei Europos Sąjungoje, parengė ir valdybos nutarimu „Dėl pinigų finansinių institucijų balanso statistinės atskaitomybės“ gegužę patvirtino Pinigų finansinių institucijų balanso statistinės atskaitomybės reikalavimų ir klasifikavimo principų bendrąsias nuostatas bei Išsamios kredito įstaigų balanso statistinės atskaitos formą. Įgyvendinus minėtą nutarimą, pinigų statistikos metodologija bus suderinta su 1995 m. Europos sąskaitų sistemos (ESS'95) klasifikavimo principais ir ECB reikalavimais, o pinigų statistikos duomenis teikti Europos centriniam bankui bus pasirengta pagal ECB/2001/13 reglamentą.

Gruodį valdybos nutarimu „Dėl pinigų finansinių institucijų paskolų ir indėlių palūkanų normų statistinės atskaitomybės“ patvirtintos Pinigų finansinių institucijų paskolų ir indėlių palūkanų normų statistinės atskaitomybės reikalavimų bendrosios nuostatos ir atskaitos forma, parengtos vadovaujantis ECB/2001/18 reglamentu. Įvykdžius minėtą valdybos nutarimą, vartotojai turės galimybę naudotis išsamiais, su kitomis ES šalimis palyginamais statistiniais duomenimis apie pinigų finansinių institucijų paskoloms ir indėliams taikomų palūkanų normų lygį ir jų kaitą.

2003 m. Lietuvos bankas, dalyvaudamas rengiant ECB mėnesio ataskaitą „Stojančių į ES šalių pagrindiniai statistiniai rodikliai“, toliau reguliariai teikė oficialiųjų tarptautinių atsargų ir kai kurių pinigų statistikos rodiklių duomenis, skaičiuojamus remiantis ECB taikomais apibrėžimais. Taip pat reguliariai teikė finansų rinkų palūkanų normų duomenis, pradėjo teikti ilgalaikių VVP palūkanų normų duomenis, skirtus konvergencijai vertinti. Nuo praėjusių metų birželio kas mėnesį atnaujinamas ECB teikiamas Lietuvos pinigų finansinių institucijų sąrašas.

Pernai Lietuvos bankas bendradarbiavo su ECB rengiant gegužę išleistą atnaujintą jo leidinį „Pinigų ir bankų statistika stojančiose į ES šalyse“, taip pat pateikė duomenis ir jų aprašus 2003 m. spalį išleistam atnaujintam ECB leidiniui „Stojančių į ES šalių ilgalaikių skolos vertybinių popierių rinkos ir palūkanų normos“.

ECB praėjusiais metais patvirtino naujus mokėjimų balanso, tarptautinių investicijų balanso ir oficialiųjų tarptautinių atsargų statistinių duomenų perdavimo ECB nuostatus, o Eurostatas išleido naują Mokėjimų balanso vadovą. Atsižvelgus į šiuose dokumentuose išdėstytus reikalavimus, Lietuvos banke parengti ir gruodį valdybos nutarimu patvirtinti dalies statistinių atskaitų mokėjimų balansui sudaryti formų pakeitimai, taip pat trūkstamos naujos statistinių atskaitų formos.

Informacijos skelbimas internete

Sparčiai daugėjant interneto vartotojų, daug dėmesio skiriama informacijos pateikimui šiame tinkle. Lietuvos banko parengta interneto svetainė (joje pateikiamos informacijos įvairovė, apimtis, išsamumas) buvo įvertinta kaip viena iš geriausių tarp pasaulio centrinių bankų.

Plėsdamas statistikos duomenų prieinamumą visuomenei, Lietuvos bankas taip pat sukūrė laisvą prieigą ir galimybę internete nemokamai naudotis visais leidžiamais statistikos ir kitais periodiniais leidiniais. Be to, įdiegta duomenų teikimo paslauga (angl. – *web services*) ir sudaryta galimybė kitų organizacijų informacinėms sistemoms tiesiogiai vykdyti užklausas kai kurių Lietuvos banko statistinių rodiklių duomenų bazėje naudojantis viešąja interneto infrastruktūra.

Duomenų platinimo specialiųjų standartų taikymas

Vykdydamas Duomenų platinimo specialiųjų standartų (DPSS) reikalavimus, Lietuvos bankas – šių standartų taikymo Lietuvoje koordinatoriumis – reguliariai atnaujino savo interneto svetainėje ir TVF elektroniniame biuletenyje pateikiamą Išankstinį ekonomikos ir finansų duomenų skelbimo kalendorių. Buvo prižiūrima, kad iš anksto nurodytomis dienomis Nacionaliniame suvestinių duomenų puslapyje (NSDP) internete būtų paskelbti Statistikos departamento, Finansų ministerijos, Lietuvos banko ir kitų institucijų statistiniai duomenys. TVF Statistikos departamentas, nuolat stebintis, ar laiku atnaujinami nacionaliniai duomenų puslapiai, susieti su TVF elektroniniu biuleteniu, Lietuvos bankui praėjusiais metais pastabų neturėjo.

Lietuvos banko svetainėje skelbiamas šalies NSDP „Lietuvos ekonomikos ir finansų duomenys“ pernai gerokai išplėstas. Jame pradėta skelbti daugiau duomenų apie BVP, pirmą kartą paskelbti Statistikos departamento renkami perspektyvas įvertinančių rodiklių duomenys ir Lietuvos banko duomenys apie bendrąją šalies skolą užsieniui. Be to, NSDP šiek tiek pakoreguotas atsižvelgus į TVF rekomendacijas, susijusias su poreikiu šalių nacionalinius duomenų puslapius susieti su automatizuota duomenų atnaujinimo stebėjimo sistema.

TVF elektroniniame biuletenyje balandį pirmą kartą paskelbti Lietuvos banko parengti bendrosios šalies skolos užsieniui rodiklių metaduomenys ir Statistikos departamento parengti perspektyvas įvertinančių rodiklių aprašai. Minėtame TVF biuletenyje pateikiami Lietuvos banko, Finansų ministerijos ir Statistikos departamento skelbiamų ekonomikos ir finansų rodiklių aprašai (metaduomenys), siekiant užtikrinti jų teisingumą, 2003 m. atnaujinti keletą kartų. Metaduomenų atnaujinimai buvo susiję su pokyčiais renkant statistinius duomenis prasidėjus naujiems kalendoriniams ir finansiniams metams, su rodiklių skaičiavimo metodologijos pakeitimais ar papildymais, taip pat su iš dalies pakitusia informacija, skelbiama atnaujintose Statistikos departamento, Finansų ministerijos, Lietuvos banko ir Nacionalinės vertybinių popierių biržos interneto svetainėse. Be to, parengta ir pateikta papildoma informacija Tarptautiniam valiutos fondui, kuris labai patobulino ir išplėtė internete skelbiamą Duomenų platinimo specialiųjų ir bendrųjų standartų elektroninį biuletenį.

Šviečiamoji veikla

Lietuvos bankas laikosi nuostatos, kad visuomenė, geriau suprasdama centrinio banko siekius ir sprendimų motyvus, gali tinkamiau derinti savo lūkesčius su pinigų politikos pokyčiais. Todėl Lietuvos bankas ne tik rengė ir teikė įvairią informaciją visuomenei, bet ir pradėjo įgyvendinti įvairių visuomenės grupių ekonominio švietimo projektus.

Pirmas projektas šioje srityje įgyvendintas dar 2000 m. Lietuvos bankas kartu su Švietimo ir mokslo ministerija surengė vaikų piešinių konkursą „Ateities pinigai“. 2001–2002 m., rengiantis lito susiejimui su euru, parengta ir išplatinta speciali informacinė medžiaga, kurioje buvo paaiškinta pinigų politikos pokyčių įtaka indėliams ir paskoloms užsienio valiuta ir kaip šią įtaką sumažinti ar jos išvengti.

Pernai pradėta bendradarbiauti su šviečiamąją veiklą įgyvendinančiomis organizacijomis: Ekonominio švietimo sklaidos centru ir „Lietuvos Junior Achievement“. Bendradarbiaudamas su pastarąja organizacija, Lietuvos bankas parengė dalį klausimų ir užduočių Moksleivių ekonomikos olimpiados finalo turui.

Kartu su Ekonominio švietimo sklaidos centru Lietuvos bankas dalyvavo rengiant bendrojo lavinimo mokykloms vadovėlį „Ekonomikos pradmenys 9–10 kl.“, kurį patvirtino Švietimo ir mokslo ministerija.

Taip pat buvo rengiamos šviečiamąjo pobūdžio radijo viktorinos, moksleivių ekskursijos į Lietuvos banko muziejų, atsakoma į visuomenės paklausimus. Lietuvos banko svetainėje internete jaunesnio amžiaus lankytojams parengta speciali rubrika, kuri greitai taps prieinama vartotojams.